

Obsah

1. ÚVOD.....	1
2. TEORIE DEMOKRACIE.....	6
2.1. Teorie konsociační demokracie.....	6
2.1.1. Úvod do teorie konsociační demokracie.....	6
2.1.2. Faktory, které podporují vznik konsociační demokracie.....	9
2.1.3. Několik pohledů na kondicionalismus.....	11
2.1.4. Nizozemí – příklad konsociační demokracie.....	11
2.1.5. Znaky konsociační demokracie.....	13
2.2. Konsensuální demokracie.....	17
2.2.1. Většinová demokracie.....	24
3. KRITIKA KONSOCIAČNÍ A KONSENSUÁLNÍ DEMOKRACIE.....	29
4. POLITICKÝ SYSTÉM BOSNY A HERCEGOVINY PO PŘIJETÍ DAYTONSKÉ MÍROVÉ DOHODY.....	33
4.1. Všeobecná rámcová dohoda.....	33
4.2. Základní charakteristiky ústavního zřízení.....	34
4.2.1. Parlamentní shromáždění – článek IV.....	35
4.2.2. Předsednictvo – článek V.....	36
4.2.3. Ústavní soud – článek VI.....	37
4.2.4. Centrální Banka – článek VII.....	38
4.3. Volby.....	39
4.3.1. Volby 1996.....	40
4.3.2. Volby 1998.....	41
4.3.3. Volby 2000.....	41
4.3.4. Volby 2002.....	42
4.3.5. Volby 2006.....	42
4.3.6. Volby 2010.....	43
4.3.7. Tvorba celostátní koalice a současná politická scéna.....	44
4.4. Stranický systém.....	46
4.4.1. Politická uskupení v rámci Bosny a Hercegoviny.....	47
4.4.1.1. Strana demokratické akce.....	47
4.4.1.2. Chorvatské demokratické společenství.....	47
4.4.1.3. Chorvatské demokratické společenství 1990.....	48
4.4.1.4. Sociálně demokratická strana Bosny a Hercegoviny.....	49
4.4.1.5. Strana za Bosnu a Hercegovinu.....	50
4.4.1.6. Svaz nezávislých sociálních demokratů.....	51
4.4.1.7. Srbská demokratická strana.....	53
4.4.1.8. Strana demokratického pokroku Republiky srbské.....	54
5. VLIV MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ NA POLITICKÝ SYSTÉM V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ.....	56
5.1. Úřad Vysokého představitele – OHR.....	56
5.1.1. Jednotliví Vysocí představitelé.....	57
5.1.2. OHR perspektiva, plány, budoucnost?.....	62
5.2. Evropská Unie a její vztah k Bosně a Hercegovině - klíčové události.....	65
5.2.1. Evropská unie v Bosně a Hercegovině.....	68
5.2.2. BaH členem Evropské Unie do roku 2020, realita či utopie?.....	69
5.2.2.1. Současná politické situace ovlivňující integrační proces do EU.....	69
5.2.2.2. Ostatní ukazatele ovlivňující integrační proces BaH k EU.....	69
6. KOMPATIVNÍ ANALÝZA POLITICKÉHO SYSTÉMU BOSNY A HERCEGOVINY.....	78
7. ZÁVĚR.....	82
8. SEZNAM LITERATURY.....	87
8.1. Použitá literatura.....	87
8.2. Internetové zdroje.....	90
9. RESUMÉ.....	97
10. PŘÍLOHY.....	99

1. ÚVOD

Bosna a Hercegovina je zemí, která se může pyšnit pestrým historickým vývojem, ať se to na její dnešní podobě podepsalo pozitivně či negativně. Bosenské území téměř vždy v minulosti patřilo nějakému státu, za příklad můžeme uvést několik století trvající nadvládu osmanských Turků nebo posléze Rakousko-uherskou správu. Někdejší Osmanská říše, mimo jiné zanechala v Bosně a Hercegovině pozdější jablko sváru, a to náboženství v podobě islámu. Muslimové¹ se stali záhy poté nejprivilegovanější složkou obyvatelstva a převažovali nad Chorvaty vyznavači katolictví a Srby vyznavači pravoslaví. Nicméně se vznikem Rakousko-uherské správy se začaly projevovat nacionalistické tendence Chorvatů, resp. Srbů v Bosně a Hercegovině. Tyto tendence byly silně uplatňovány zejména v obou světových válkách, kdy jejich cílem bylo ustanovit tzv. Velké Srbsko či Velké Chorvatsko.

Nesnášenlivost mezi jednotlivými národy se dokázala na několik desetiletí umlčet v útvaru zvaném Svazová federativní republika Jugoslávie. Tento útvar se vlivem konce bipolárního rozdělení světa v 90. letech 20. století rozpadl, což vedlo k novým nacionalistickým vášním. Nejvýstižněji staronovou rivalitu mezi jednotlivými národy v Bosně a v potažmo v celé Jugoslávii popisuje J. Rupnik. Komunismus (převládající ideologie SFRJ) byl „... něco jako lednice, do níž byly po desetiletí zavřeny živé národy. Jejich problémy a rivality se sousedy byly zmrazeny. Takové zacházení neměly přežít. Ale lednice přestala fungovat! Vše, co se do ní dalo před padesáti lety, vychází těžce poškozené“ (Rupnik, 1990: 320).

Válečný konflikt, který se rozpoutal v Jugoslávii, se přelil de facto do všech zemí. Multinárodnostní Bosna a Hercegovina neměla být ušetřena. Občanská válka zde zuřila od roku 1992 do roku 1995. V tomto konfliktu válčily všechny tři národy proti sobě, ale někdy se dokázaly spojit za jediným účelem, a to zničit „toho třetího“. Tomuto zejména odpovídá např. spojení bosenských Chorvatů a bosenských Srbů proti Muslimům. Slovanští

¹ Význam slova „Muslimové“ se v dějinách Bosny a Hercegoviny několikrát měnil. V uvedeném významu se výrazem myslí příslušníky islámského náboženství. Později komunistická ideologie zrovnoprávnila všechny národy v Jugoslávii v duchu jednoty a bratrství a muslimové tak byli psáni s velkým M. Přesto však byli Muslimové uznáni de jure až koncem 60. let, resp. až novou svazovou a republikovou ústavou z roku 1974. Poslední pojmenování Muslimů pochází z roku 1993, kdy se islámská komunita v Bosně rozhodla používat název Bošnjak místo Muslimů. Do českého jazyka se tento výraz překládá jako Bosňák, který označuje národní příslušnost (Hladký 2005: 85; 102-104; 162-164).

nacionalisté si přáli rozparcelovat BaH² a připojit ji ke svým domovským územím, resp. k Chorvatsku a Srbsku. Jediný, kdo měl v této válce zájem uchovat Bosnu a Hercegovinu, byli Muslimové. Pro svoji krutost je válka v BaH právem řazena mezi jeden z nejhorších konfliktů od konce druhé světové války v Evropě.

Nepochopitelné válčení v BaH bylo ukončeno až jinými státy, resp. mezinárodním společenstvím. Místní elity zaslepené ideologií nacionalismu toho nebyly samy schopny. Koncem roku 1995 byla v americkém Daytonu podepsána mírová dohoda, která oficiálně ukončovala válečný konflikt v BaH. Vynucený kompromis, jak se také Daytonské dohodě přezdívá, obsahoval celou řadu ustanovení. Podstatným a důležitým prvkem bylo to, že stát BaH zůstane v historických hranicích s rozdělením do tří oblastí podle převažujícího obyvatelstva. Hlavním důvodem byla eliminace konfliktů.

Jedním z pohledů, jak zkoumat politický systém Bosny a Hercegoviny je teorie konsociační demokracie, která bude použita v teoretické části práce. Koncepti a analýze konsociační demokracie se věnuje řada autorů, nicméně podkladem pro psaní práce nám bude sekundovat zejména teorie nizozemského politologa Arendta Lijpharta. Vybrali jsme si tohoto autora, neboť původní teorii - konsociační demokracii - rozvíjel a věnuje se jejímu rozboru prakticky celý život. Rané práce věnoval Lijphart této teorii, ale postupem času dospěl v demokracii konsensuální. Cílem první části práce bude analýza obou typů demokracií A. Lijpharta vůči jejich protipólu většinové demokracii. Lze uvažovat o tom, že konsociační demokracie je teorií svébytnou a specifickou, nicméně otázkou je, proč nyní Lijphart doporučuje zemím konsensuální model. Je tedy konsensuální model efektivnější? Cílem bude najít uspokojivou odpověď na to, v čem je konsensuální model demokracie rozdílný od demokracie konsociační, resp. jaké jsou mezi nimi vztahy a jaké jsou mezi nimi rozdíly. S ohledem na Lijphartovy teorie bude bráno v potaz kritické zhodnocení některých Lijphartových kritiků, především italského politologa G. Sartoriho a českého politologa M. Nováka atd.

Druhá, empirická část práce, popisuje politický systém v BaH po přijetí mírových dohod. Všeobecnou rámcovou smlouvu pro mír v Bosně

² Zkratkou BaH se myslí název státu Bosna a Hercegovina. V textu budu uvádět a upřednostňovat českou zkratku BaH na místo anglické zkratky BiH.

a Hercegovině, neboli Daytonskou mírovou dohodu je nutné částečně analyzovat, neboť slouží jako podklad pro fungování politického systému v BaH. Na jejím základě byla vytvořena Ústava BaH, která tvoří 4. přílohu dohody. V tomto úseku budeme komparovat politický systém v BaH s ústavním textem BaH, resp. jak by měl dle ústavy fungovat. V ústavním textu se jistě vyskytují konsociační prvky, proto bude důležité zjistit, zda politické instituce na centrální úrovni fungují dle tohoto klíče, resp. zda je v ústavním textu naplněna idea konsociační demokracie.

Cílem práce je analýza politického systému v BaH po přijetí Všeobecné rámcové smlouvy pro mír v BaH. Rozbor se bude týkat institucionální struktury politického systému v BaH, kdy budeme zkoumat pouze celostátní instituce. Politický systém jako takový se proměňuje na základě voleb, resp. volebních výsledků. Budeme zkoumat volby na celostátní úrovni, které se konaly od roku 1995 do roku 2010. Celkem se jedná o 6 celostátních voleb (v roce 1996, 1998, 2000, 2002, 2006 a 2010). V této fázi budeme analyzovat volební výsledky a predikovat budoucí vývoj v BaH, resp. jaký politický vývoj by dle výsledků mohl následovat. S ohledem na volební výsledky bude dán prostor hlavním politickým stranám Bosny a Hercegoviny. Analýzu ukončíme rokem 2011, neboť se na konci tohoto roku konečně ustanovila centrální vláda.

Doplňkem analýzy politického systému BaH budou v práci překládány některé názory politických představitelů jako např. bývalého jugoslávského politika Raifa Dizdareviće. Myslíme si, že názor bývalého politika pomůže dokreslit současnou politickou scénu v BaH, potažmo celý politický systém. Je důležité vnímat pohled na současnou situaci kriticky a přitom nezaujatou rétorikou „současné“ vládnoucího politika, resp. politické strany. Při analýze současného politického systému v BaH se zaměříme na názory některých předních českých redaktorů, jako např. A. Tolčinského či M. Ježka věnujících se problematice bývalého jugoslávského prostoru. I když jsme si vědomi, že jejich názory mohou být velmi subjektivní, myslíme si, že mohou obohatit dobu kolem voleb, která je zejména pro politology tak okouzující. Na obhajobu je však nutné podotknout, že novináři jsou přímí svědci událostí v BaH, a tak mohou co nejdříve zprostředkovat politický vývoj dané zemi. Tyto názory budou sloužit pouze jako sekundární zdroje. Zkoumáním celostátních institucí a volebních výsledků na centrální úrovni bychom chtěli ověřit, zda funguje

konsociační model v politickém systému BaH. Práce bude vycházet z hypotézy, že Bosna a Hercegovina je příkladem konsociační demokracie.

Analýza politického systému BaH se neobejde bez mezinárodního společenství, které se velmi podílelo na ustanovení celostátních institucí a ve velké míře dodnes v BaH působí. Zajímavé bude sledovat podporu zejména od Evropské unie, resp. EUSR, která svým přístupem podporuje stabilitu fungování celého systému v BaH. Můžeme tedy předpokládat, že kdyby nebylo pomoci od mezinárodního společenství, politický systém BaH by se zhroutil, a jistě by zde mohl být daleko snadněji rozpoután další válečný konflikt. Připomeňme, že právě mezinárodní společenství zavedlo v Bosně a Hercegovině mír. Zároveň bude zkoumán vztah EU a BaH, resp. jaké priority má EU na bosenském území. Rovněž bude zkoumáno, jaký vliv má EU na politický vývoj BaH, a zda BaH uskutečňuje nějaké kroky ke sblížení s EU. Má BaH reálné šance na to, stát se v příštím desetiletí členem EU?

Závěr práce bude věnován shrnutí a zhodnocení dané problematiky, přitom bude odpovězeno na výše zmíněné hypotézy a otázky. Hlavním cílem je nalézt uspokojivou odpověď na to, zda politický systém Bosny a Hercegoviny odpovídá teorii konsociační demokracie, resp. zda je BaH vhodným příkladem Lijphartovo teorie. Současně bude dán prostor predikci budoucího vývoje politické situace v Bosně a Hercegovině.

Jako základní zdroj informací v předkládané práci slouží vědecké články, monografie a odborné stati věnující se analýze bosenskohercegovinského politického systému po přijetí Daytonské dohody. Touto problematikou se v českém vědeckém prostředí věnuje řada odborníků, ať již z pohledu historie či politologie. Jmenujme experta z historiků L. Hladkého, jehož publikace podávají vyčerpávající informace o BaH. Pro politology je naopak zajímavé zkoumat politický systém a procesy v BaH, neboť je konsolidace systému bez mezinárodního společenství stále v nedohlednu. Do publikujících českých politologů, na které odkazujeme v práci, patří L. Cabada či J. Šedo. Analýza se rovněž neobejde bez cizojazyčných zdrojů. Kromě A. Lijpharta píšícího v anglickém jazyce se v práci např. vyskytuje publikace od S. Bose, jež se věnuje politickému systému BaH po přijetí Daytonské dohody.

Nezbytným přínosným materiálem jsou elektronické prameny týkající se konsociační demokracie, tak i politického systému v BaH. Jako elektronické prameny využíváme zejména zahraniční žurnály typu: *Journal of Politics*, *British Journal of Political Science*, *University of California Press*, *Yale University Press* aj.

V práci jsou také používány relevantní webové stránky, a to zejména oficiální stránky jednotlivých politických institucí či ostatních orgánů působících v BaH. Dále se v práci vyskytují i články či komentáře informující o politické situaci v BaH, které ale nejsou oficiálně publikovány v různých on-line politologických časopisech. Přesto je pokládám za přínosný materiál k dokreslení situace v BaH „laickými“ očima.

2. TEORIE DEMOKRACIE

Od druhé poloviny šedesátých let se začala politická věda zajímat o zcela nové teorie týkající se politického systému. Jednalo se zejména o demokratické teorie. Od této doby přestal platit převažující názor na analýzu demokracie, která se zkoumala v prostředí, jenž bylo kulturně, jazykově a nábožensky homogenní.

2.1. Teorie konsociační demokracie

2.1.1. Úvod do teorie konsociační demokracie

Mezi nepřehledné množství teorií demokracie např. liberální, přímá demokracie aj. patří od šedesátých let dvacátého století i tzv. konsociační demokracie. Konsociační demokracie brala v potaz společnosti, které nemusí být nutně homogenní, resp. mohou být vnitřně rozdělené např. podle náboženského klíče. Konsociační demokracie postupně oslovila nejen autory, kteří se poté její analýze věnovali celý život, ale i její odpůrce, kteří naopak nesouhlasí s jejími závěry či aplikací na konkrétní země (Říchová 2000: 197). Mezi první autory patří sám zakladatel Arend Lijphart, jehož některé publikace³ budou v předložené diplomové práci podrobeny analýze.

Je nutné podotknout, že termín konsociační demokracie je mnohými autory nazýván různě, proto se v knihách můžeme setkávat s odlišnými názvy. Val Lorwin používá koncept segmentovaného pluralismu. Gerhard Lehmbuch namísto toho pracuje s termínem konkordační demokracie. Ovšem je možné se u něho setkat i s pojmem proporční demokracie. Někteří autoři jako Wiliam T. Bluhm operují s pojmem kontraktační demokracie, kterým popisuje rakouský politický systém po druhé světové válce. Arend Lijphart používá při popisu Nizozemského systému koncepci tzv. politiky přizpůsobení (McRae

³ LIJPHART, A. (1975): *The Politics of Accomodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. Second edition, Revised. Berkley and Los Angeles: University of California Press.

LIJPHART, A. (1977): *Democracy in Plural Societies: Comparatove Exploration*. New Haven: Yale University Press.

LIJPHART, A. (1984): *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty One Countries*. New Haven: Yale University Press.

LIJPHART, A. (1995): *Konsociační demokracie*. In: Lisa, A. – Říchová, B. (eds., 1995): *Antologie světových politologů II*. Praha VŠE: Oeconomica, s. 9-32.

LIJPHART, A. (1999): *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in 36 Countries*. London: Yale University Press.

1995: 35; srov. Hloušek, Kopeček 2003: 205; srov. Říchová 2000: 198). Lijphart tento koncept používá „ve smyslu řešení sporných otázek a konfliktů, kde jen minimální konsensus existuje“ (Lijphart 1975: 103). Pragmatická řešení jsou uplatňována ve všech sférách politiky, včetně nábožensko-ideologické sféry (Lijphart 1975: 103).

Pojmová nejednotnost je dána tím, že jednotliví autoři danou problematiku zkoumají z různého úhlu pohledu. V podstatě jde o to, zda je předmětem zkoumání struktura společnosti a její nehomogenní povaha, resp. přítomnost určitého štěpení, pak se autoři přiklánějí k pojmu segmentovaný pluralismus. Na druhou stranu, pokud je cíl analýzy kladen na politické řešení konfliktů, můžeme se setkat s termíny jako je proporční, konkordantní nebo konsociační demokracie. Rovněž záleží, zda autoři dávají přednost německé vědecké literatuře, kde se uplatňuje termín konkordantní. V anglofonní literatuře autoři většinou naopak operují s termínem konsociační demokracie (Říchová 2000: 199).

Arend Lijphart, který je tvůrcem konsociační demokracie, hledal na počátku svých úvah inspiraci v jiných pracích. Jedná se hlavně o práci Gabriela Almonda z roku 1956 „*Comparative Political Systems*“. Ve své studii Almond rozlišil několik typů politických systémů. Jedním z nich je anglo-americký politický systém, kam zařazuje kromě USA a Velké Británie také některé členy Commonwealthu. Dalším typem je kontinentálně-evropský politický systém, kam zařazuje Francii, Německo a Itálii. Ani do jednoho z uvedených modelů Almond nezařazuje země typu jako je Norsko či tzv. malé země (např. Belgie, Nizozemí, Rakousko či Švýcarsko). Je to dáno tím, že předmětem výzkumu v Almondově době, byly pouze takové země, které se vyznačovaly po všech stránkách homogeností (viz výše). Almond je v práci umisťuje na pomyslný střed, mezi oba modely, a více se jimi nezabývá (Almond 1956: 392-3). Anglo-americké politické systémy mají homogenní sekulární politickou kulturu, kdežto kontinentálně-evropské systémy dle Almonda nedisponují žádnou disciplínou. „Skladba rolí v anglo-americkém systému je velmi diferencovaná, manifestovaná, organizovaná a byrokratizovaná, vyznačující se vysokým stupněm stability funkcí rolí a pravděpodobně má vliv na rozšíření moci v rámci politického systému jako celku“ (Almond 1956: 398-399). Kontinentálně-evropský politický systém má

naopak fragmentovanou politickou kulturu, což přispívá k vytvoření politických subkultur. Almond, zde spatřuje hlavní tři subkultury, které se utvářely v průběhu dějin jednotlivých zemí. Jsou to: katolická subkultura, která se utvořila v době před průmyslovou revolucí; subkultura starší střední třídy a průmyslová subkultura. Almond spatřuje větší stabilitu v anglo-americkém politickém systému, neboť se kontinentálně-evropský model vyznačuje velkým počtem subjektů a tím pádem může hrozit riziko nestability, způsobené např. nedemokratickým režimem (Almond 1956: 405-408).

V Almondově studii našel Lijphart inspiraci k vytvoření své vlastní typologie demokracie. Jedná se o demokracii dostředivou, odstředivou a konsociační. Dostředivý typ demokracie představují země, které se vyznačují homogenní společností a stabilitou demokracie. Tomuto typu odpovídá Almondův anglo-americký politický systém. Odstředivý typ demokracie je pravý opak, resp. jsou to společnosti, které jsou fragmentované a mají sklony k nestabilnímu systému. Tomuto odpovídá Almondův kontinentálně-evropský politický systém (Lijphart 1995: 25). Do dostředivých demokracií zařazuje Lijphart Velkou Británii, Austrálii, Nový Zéland a Irskou republiku. Jejich společnosti se vyznačují homogenní společností, která poskytuje prostor k prosazení soutěže mezi elitami. Do odstředivého typu zařazuje Lijphart, např. První rakouskou republiku, Čtvrtou francouzskou republiku či Výmarské Německo atd. Podstatným znakem těchto systémů byla kulturní fragmentace spojená se soutěživostí elit. Důležité je zmínit, že dostředivá i odstředivá demokracie, nebere v potaz geografické konotace (Lijphart 1974: 108-117).

Třetí konsociační typ demokracie představuje společnosti, které se vyznačují stabilním politickým systémem, jenž ovlivňuje chování politických elit, resp. jejich spolupráce (Lijphart 1995: 13-14). Konsociační demokracii odpovídá např. Nizozemí, Rakousko, Belgie atd., tedy tzv. malým zemím.⁴ Poslední je depolitizovaná demokracie, která představuje čtvrtý typ

⁴ Jeden z důvodů, proč se konsociační demokracie uplatnila v malých zemích je ten, že velikost státu může být určujícím faktorem pro elity dané země. Lijphart zmiňuje, že se v malých zemích nachází menší počet elit. Tato skutečnost způsobuje, že se elity navzájem znají a vzhledem k velikosti státu mají k sobě daleko blíže než velké země. Malé země mají zpravidla z hlediska své velikosti nejen strach, ale i respekt před velkými zeměmi. V důsledku možného ohrožení vnější suverenity způsobuje spolupráci mezi elitami (Lijphart 1977: 65-66). Obdobný názor má rovněž Barry (1975).

demokratických režimů⁵. S odstředivou demokracií patří depolitizovaná demokracie mezi režimy, které nemají dlouhé trvání. Struktura společnosti je zde homogenní, přičemž je propojena se soutěživostí elit (Lijphart 1977: 106; 109). Do tohoto typu demokracie, nepřihradil Lijphart žádnou zemi, neboť mu sloužila jako teoretický vzor (Hloušek, Kopeček 2005: 204-205).⁶

2.1.2. Faktory, které podporují vznik konsociační demokracie

Konsociační demokracii lze spojit s typem společnosti, který se vyznačuje fragmentovanou politickou kulturou a přitom se snaží vytvořit stabilní demokracii prostřednictvím spolupráce vládní elity. Pokud má být konsociační demokracie v dané zemi pokládána za úspěšný typ demokratického politického systému, je nutné, aby bylo splněno několik dílčích podmínek. Za prvé musí v zemi vládnout takové elity, které jsou schopny prosadit své požadavky a dosáhnout dohody i s použitím kompromisu, a to v rámci všech subkultur. Za druhé jednání elit je zapotřebí uskutečnit i mimo svou subkulturu, resp. je nutná spolupráce s ostatními elitami, které mohou mít odlišné zájmy. Za třetí se předpokládá, že cílem elit není fragmentace politického systému, nýbrž jeho prosperita a soudržnost. To znamená, že si elity uvědomují riziko, které by vzešlo z rivality mezi sebou a raději volí cestu ústupků s cílem zajistit bezpečí a mír. Pro naplnění úspěšné konsociační demokracie musí existovat vztahy, které budou odpovídat podmínkám konsociační demokracie. Jedná se o „vztahy mezi subkulturami na úrovni elit, mezi subkulturami na úrovni mas a vztahy elit a masy uvnitř každé subkultury“ (Lijphart 1995: 18-19).

Nyní si podrobně představíme jednotlivé vztahy na úrovni jednotek, abychom pochopili podstatu konsociační demokracie. Prvním jsou „vztahy mezi subkulturami na úrovni elit“. Stabilita systému, resp. spolupráce elit, se odvíjí od toho, jak dlouho je model konsociační demokracie zakořeněn v dané zemi. Pokud bude spolupráce elit fungovat bez větších problémů, je evidentní, že elity jednají z nějakého důvodu či z předchozí zkušenosti. Lijphart naznačené situaci říká, že je způsobena z tzv. „vnějšího ohrožení“, kdy se monopol elit posílí např. vlivem mezinárodní krize či v období světových válek. Takovým případem je např. Nizozemí. Během první světové války se v

⁵ Příloha číslo 1 vypovídá o schématu demokratických režimů dle A. Lijpharta.

⁶ Někteří autoři, kteří se později zabývali Lijphartovými teoriemi, zjistili, že se konsociační demokracie s depolitizovanou v podstatě shoduje.

Nizozemí vlivem nekompromisního konfliktního jednání mezi subkulturami vytvořil konsociační model, neboť si elity byly vědomy předchozí negativní situace. Prvek vnějšího ohrožení bychom mohli dále spatřovat v Rakousku, kde se po druhé světové válce vytvořila velká koalice (viz níže) apod. (Lijphart 1995: 19-20). V Rakousku byly v této etapě navázány vztahy mezi *Österreichische Volkspartei* a *Sozialdemokratische Partei Österreichs*, tedy politickými stranami, které mezi sebou vždy soupeřily. Důsledkem navázání konsensuálních vztahů byl společný odpor k fašistickému režimu. Po obnovení rakouské státnosti se politické strany rozhodly k upřednostňování kompromisu, než aby jejich případná rivalita vedla k nestabilitě systému (Říchová 2004: 151). Tento prvek se prolíná i do dalších dvou vztahů mezi subkulturami. Dalším důvodem, proč elity jednají ve jménu spolupráce, je tzv. „vícečetná rovnováha sil“ mezi subkulturami. Ve společnosti nedominuje žádná subkultura a všechny mají rovný podíl na moci. „Jestliže jsou ve fragmentované společnosti politické strany organizovanou podobou politických subkultur, pak je multipartistický systém pro konsociační demokracii a stabilitu mnohem vhodnější než systém dvou stran“ (Lijphart 1995: 20-21).

Druhým typem vztahů jsou „vztahy mezi subkulturami na úrovni mas“. Tento typ vztahů se vyznačuje existencí několika subkultur, které žijí vedle sebe a mohou mít odlišné názory. Přesto mezi nimi nedochází ke konfliktu, a tak můžeme nabýt pocitu, že štěpné linie jsou základem vzniku konsociační demokracie potažmo stability politického systému. Paradoxem je, že pokud jsou spolu skupiny ve vzájemném kontaktu, hrozí riziko konfliktu. Lijphart zdůrazňuje, že záleží na tom, jaký typ politické kultury zkoumáme. Pokud analyzujeme homogenní politickou kulturu je zřejmé, že se stálé kontakty mezi skupinami budou pozitivně prohlubovat, což povede v ještě větší homogenizaci. V heterogenních politických kulturách povede osobnější kontakt naopak k nepřátelství a až nestabilitě systému.

Posledním vztahem, který Lijphart rozlišuje, je „vztah elita-masa uvnitř subkultur“. Zde jsou vůdčím činitelem elity, které musí být schopny udržet stabilní systém i za cenu přijetí kompromisu. Čím jsou skupiny kompaktnější, tím více podpory se jim dostává. Politické strany jsou důležitým „vyjádřením zájmů subkultur“, což je posléze formulováno prostřednictvím kartelu elit. Nicméně např. v Belgii jsou v politických stranách členy všechny národní

skupiny. Pro vznik konsociační demokracie je nutné podporovat monopolní vládnutí elit, což je vidět na případu Švýcarska, kdy tenhle prvek stabilizuje systém (viz níže) (Lijphart 1995: 21-25).

2.1.3. Několik pohledů na konsocialismus

Teorii konsociační demokracie se věnovala celá řada autorů, nicméně rozsah práce neumožňuje se jednotlivými analýzami zabývat podrobněji. H. Daalder ve své publikaci „*The Consociational Democracy Theme*“ shrnul a rozlišil koncepční přístupy různých autorů jak na problematiku konsociační demokracie nahlížet. Za prvé se konsocialismus může chápat jako jakési privilegium malých států. Podstatou této úvahy je, že se elity vzájemně dohodnou na spolupráci z důvodů omezení vnější suverenity. Druhé pojetí bere konsocialismus jako tzv. sebeobětující se či sebezničující se hypotézu, což znamená, že ve společnosti existující konfliktní situace vedou naopak k jejímu posílení. Třetím konceptem je konsocialismus jako specifické pojetí štěpení. Zde jsou úvahy více zaměřeny na samotnou povahu štěpných linií než na chování elit. V dalším, čtvrtém, aspektu se zohledňují „stupně intenzity jednotlivých konfliktních linií“ (Daalder 1974: 610-614). Pátý a zároveň poslední pohled na to, jak chápat konsocialismus, je zaměřen na chování politických elit ve vztahu k segmentované společnosti. Tomu odpovídá zejména domněnka, že elity, než aby riskovaly rozpad společnosti, zvolí raději kompromis ve smyslu zavedení konsociační demokracie. Takové situaci odpovídá např. Nizozemí a jeho fáze ustanovení konsociační demokracii. (viz níže) (Daalder 1974: 614-617).

2.1.4. Nizozemí – příklad konsociační demokracie

Zkoumáme-li teorii konsociační demokracie, považujeme za nutné se chvíli pozastavit u Lijphartova díla „*The politics of accommodation: pluralism and democracy in the Netherlands*“. Několika odstavci o nizozemské společnosti chceme poukázat na to, co ho vedlo k definování nové teorie. Je nutné zmínit, že dílo je z počátku sedmdesátých let, proto v dnešní době

nemusí zcela všechny závěry souhlasit. Následné představení nizozemské společnosti odpovídá konsociačnímu modelu.

Základními štěpnými liniemi, které mezi léty 1917 až 1967 rozdělovaly nizozemskou společnost, byla třída a náboženství. Náboženství má v Nizozemí dlouholetou tradici a v podstatě má vliv na sociální rozvrstvení společnosti. Dříve odpovídalo trojímu rozdělení na římské katolíky, ortodoxní kalvinisty a na sekulární subkultury. Poslední skupina byla definována na základě formálních vztahů, přičemž rovněž záleželo i na stupni náboženské spřízněnosti. Skupiny byly v Nizozemí běžně označovány jako tzv. *zuilen*.⁷ Zajímavostí je, že se koncepce pilířů přesunula i např. mezi Belgií a Německo, i když v určité modifikované podobě. V Rakousku například pojem *zuilen* odpovídal pojmu *lager* (McRae 1995: 38). Katolická subkultura spolupracovala s členy římskokatolické církve. Existovala zde však výjimka, kdy se naskýtala spolupráce i např. s nominálními katolíky, kteří patřili do sekulární skupiny. Ortodoxní kalvinisté sdružovali i několik členů patřících do protestantských církví. Jednalo se o reformovanou církev, která striktně dodržovala kalvinistické doktríny. Další skupinu tvořily menší jednotky, které byly více fundamentalistické než předchozí skupina. Poslední skupinou bylo ortodoxní křídlo. Třetím pilířem byla sekulární subkultura, v níž se sdružovaly skupiny, které nepatřily do žádné církve např. liberální křídlo. Každá skupina zaujímal určitou část země, proto lze mluvit o geografickém rozmístění subkultur. Katolíci tradičně obývali jih, kalvinisté jihovýchod a střed a příslušníci sekulárního bloku obývali západ a sever země.

Jak již bylo řečeno, kromě náboženské štěpné linie se v Nizozemí vyskytovalo i třídní rozštěpení. V nizozemské společnosti byl zastoupen horní střed, nižší střed a nižší třídy. Zajímavé bylo prolínání náboženského aspektu do třídního rozvrstvení. V sekulární subkultuře se vyskytovaly dva oddělené bloky. Liberální blok, který byl složen z horního středu a středních tříd, a socialistický blok, jenž se skládal z nižšího středu a nižších tříd. Dle Lijpharta bylo Nizozemí rozděleno na katolíky, kalvinisty, socialisty a liberály. Každý

⁷ Jinak řečeno jsou to pilíře, které rozdělují vertikálně společnost na sociální skupiny. Proces, který je v sociologii označován jako *verzuijing* nebo „*pillarization*“, zahrnuje jednak samo vytváření pilířů-segmentů, tedy vlastní segmentaci, jednak integraci společnosti“ (Tamtéž).

blok měl své politické strany, zájmové skupiny, noviny, školy atd. (Lijphart 1975: 16-58).

Přelomovými léty pro etablování tzv. *politics of accommodation* v Nizozemí bylo období od roku 1878 do roku 1917. Jednotlivé bloky se často názorově střetávaly, neboť se nemohly shodnout ohledně otázky školství, volebního práva, pracovního práva apod. Proces „přizpůsobení se“ začal již v roce 1913, kdy byla sestavena speciální parlamentní komise, aby vyřešila tyto naléhavé problémy. Komise do roku 1917 vše vyřešila. Všem školám byla přiznána stejná státní podpora; bylo zavedeno univerzální volební právo pro muže, a to podle systému poměrného zastoupení. Celonárodní shoda byla způsobena několika příčinami. Elity subkultur pochopily, že protichůdné názory nikam nevedou a že je nutné překlenout jistý ideologický nesouhlas. Dlouhodobé vyčerpání z bezvýsledné situace vedlo rovněž ke kompromisu – dohodnout se. Určitou roli sehrála realita a výsledek první světové války, kdy elity pochopily, že nelze jednat proti sobě v době ohrožení (Lijphart 1975: 104-112).

Tímto stručným nástinem fungování nizozemské společnosti jsme mohli zjistit, že společnost byla různě vnitřně rozdělená. Přes odlišné názory byly elity země schopny dosáhnout kompromisu a vést zemi jednotně. Následující analýza nám odhalí, jaké podmínky musí být splněny při aplikaci konsociační demokracie na politický systém.

2.1.5. Znaky konsociační demokracie

Konsociační demokracie je typem politického systému, který se vyznačuje určitými prvky. Pro definování tohoto systému je nutná existence velké koalice, menšinového veta, proporcionality a segmentální autonomie. Uvedené prvky jsou ukazatelem vývoje v zemi a podle nich je zjištěna míra konsocialismu. Nicméně následující prvky jsou ovlivňovány vztahy mezi elitami (viz výše) a charakterem segmentované společnosti, které mají podstatný vliv na utváření konsociační demokracie.

Prvním a velice důležitým prvkem je velká koalice. Pro její vytvoření je podmínkou vládnout umírněně s dostatečným používáním kompromisu. Politické strany jednají dle zájmů všech, resp. v souladu s koaličním

partnerstvím. Velká koalice zaručuje prospěch všech svých členů a také politickou bezpečnost.

Nestabilní vládní koalice byly často doplněny o jiné orgány ve formě různých rad a výborů. Ty často nemají jen poradní funkci, nýbrž se mohou zabývat některými nepřekonatelnými otázkami. Za příklad nám poslouží nizozemské sociální a hospodářské rady. Ty se podílely společně s velkými koalicemi na rozřešení otázky týkající se státní pomoci církevním školám v roce 1917. Dalším příkladem je Rakousko, kde rozhodujícím konsociačním segmentem nebyla velká koalice, ale tzv. Koaliční výbor. V něm byly rovnoměrně zastoupeny katolíci a socialisté (Lijphart 1977: 25-33). V tomto ohledu nesmíme zapomínat ani na Československo, kde se v meziválečné době utvořil mimoparlamentní orgán tzv. Pětka,⁸ která byla de jure velkou koalicí. V ní se sdružovalo pět nejsilnějších politických stran, které rozhodovaly o všech důležitých otázkách země bez účasti parlamentu (Cabada 2003: 28). Podle Lijpharta tyto příklady zemí znázorňují, že podmínkou utvoření velkých koalic není předpokladem jen pro parlamentní systémy. Lépe může být tato problematika zkoumána např. z pohledu dichotomie parlamentní versus prezidentský systém. Pro fungování konsociační demokracie je méně vhodný prezidentský model, neboť zde není uplatňován princip kolegiálního kabinetu se zastoupením jednotlivých segmentů. Nicméně prezidentský model není vyloženě neslučitelný s konsociačním principem vládnutí. Například v Kolumbii vznikla během let 1958-1974 dohoda mezi liberály a konzervativci ve střídání se ve funkci prezidenta. „Alternace byla doplněna rovným zastoupením na všech nižších stupních vlády“ (Lijphart 1977: 33).

Druhým důležitým prvkem konsociační demokracie je menšinové veto. Jak již bylo zmíněno, velká koalice musí reagovat na zájmy všech politických stran. Důležitá rozhodnutí v koalici by měla být většinová, avšak ne všichni partneři mohou s danými rozhodnutími stoprocentně souhlasit. Menšina, která v koalici nesouhlasí, může být snadno přehlasována většinou. Menšina, která

⁸ Pětka vznikla ve 20. letech 20. století v době, kdy v zemi vládla úřednická vláda, jako výbor stálých zástupců pěti českých koaličních stran (agrárníků, lidovců, národních demokratů, národních socialistů a sociálních demokratů). Rozhodovala prakticky o všem důležitém, přičemž vláda se neodvážila nerespektovat její politickou vůli. „Hlasovací disciplínu členů parlamentu zajistilo faktické uplatňování imperativního mandátu, které zajišťovalo plnou závislost poslance či senátora na centrále politické strany“ (Hloušek, Kopeček 2005: 220).

měla důvody nepodpořit většinu, bude mít pocit nejistoty, což může mít vliv na další koaliční spolupráci. V takové situaci navrhuje Lijphart, aby byl ve velké koalici uplatňován konsensus v podobě menšinového veta, které zaručí všem segmentům politickou ochranu. Na první pohled se zdá, že menšinové veto může vést k tyranii menšiny a k rozkladu koalice, přesto existují tři důvody, které tento závěr nepotvrzují. Za prvé veto je vzájemné, tudíž ho mohou využít všichni aktéři. Menšina pravděpodobně veto aplikovat často nebude, protože by to mohlo ohrozit její zájmy. „Za druhé samotný fakt, že veto je k dispozici jako potenciální zbraň dává pocit jistoty, která činí skutečné použití jako nepravděpodobné. A konečně každý segment rozpozná nebezpečí zablokování a imobilismu, které by bylo důsledkem neomezeného použití veta“ (Lijphart 1977: 36-37). Lijphart dále zdůrazňuje, že veto může sloužit jako nepsané pravidlo, které může a nemusí být kodifikováno v ústavě.

Třetím principem je proporcionalita. Proporcionalitou se nemyslí jen uplatnění v politickém systému případně volebním systémem jako takovém. Lijphart ji doporučuje využívat ve všech sektorech jako např. ve státní sféře, kde dochází k přerozdělování finančních prostředků jednotlivým segmentům. Uplatňování principu proporcionality napomáhá rozhodovacímu procesu, neboť se vyhýbá možným problémům, které by mohly mezi jednotlivými segmenty nastat. Není důležité, zda se všechny orgány podílejí na rozhodovacím procesu, ale je zásadní, zda jsou tyto orgány zastoupeny proporčně. Proporční princip je např. uplatňován ve Švýcarsku, a to prostřednictvím tzv. magické formule, která svým složením Federální rady odpovídá danému proporčnímu schématu. Ve Švýcarsku jsou všechny důležité politické proudy zastoupeny dle proporčního klíče ve vládě. Jsou zde křesťanští demokraté, sociální demokraté a svobodní demokraté. Uvedené strany jsou zastoupeny jednou čtvrtinou v dolní komoře Parlamentu, zatímco Švýcarská lidová strana má možnost zaplnit jednu osminu křesel v Parlamentu (Lijphart 1984: 24).

„Rozdělení vládních postů dle politické příslušnosti probíhá od roku 1959 pravidelně podle daného neformálního, tzv. kouzelného pravidla (*Zauberformel*)“ (Jeřábek 2005: 241). Toto věčné pravidlo je charakteristickým znakem konsociační demokracie ve Švýcarsku. Ve Švýcarsku jsou rovněž

hojně využívány instituty přímé demokracie,⁹ které mají pozitivní vliv na proporcionalitu. Švýcarsko je tak typem státu, kde lid na spolkové úrovni má právo rozhodovat o všech důležitých otázkách, včetně zahraniční a bezpečnostní politiky (Jeřábek 2005: 242; 250).

Posledním principem, který přispívá k vytvoření konsociační demokracie je segmentální autonomie. Ta se týká práva menšiny rozhodovat o svých záležitostech, většina nemá právo zasahovat nebo jakkoli ovlivňovat zájmy menšiny. Právo rozhodovat „o sobě“ je nutné uplatňovat dle proporčních pravidel. Ostatní záležitosti týkající se „všech“, podléhají jednotlivým segmentům. Segmentální autonomie napomáhá k vytvoření pluralitní společnosti. Každý segment má možnost zformovat svou vlastní instituci, což vede k segmentálnímu štěpení.

Segmentální autonomie může mít územní rozměr např. v podobě federalismu. Mezi konsociační demokracií a federalismem existuje několik podobných znaků. Těmi jsou např. určitá autonomie státních jednotek nebo zastoupení politických reprezentantů ve federálním parlamentu. Existuje dokonce domněnka, že federalismus může být považován za konsociační metodu, a to v takovém případě, pokud je federální společnost zároveň společností pluralitní.¹⁰ V pluralitní společnosti jsou jednotky federace od sebe teritoriálně vzdáleny, nebo pokud „segmentální štěpení odpovídá regionálnímu štěpení“ (Lijphart 1977: 38-42).

Segmentální autonomie jako prvek konsociační demokracie může nabýt nejen podoby federalismu, ale je znám i případ tzv. neteritoriálního federalismu. Případ neteritoriálního federalismu byl uskutečněn v době Rakousko-uherského císařství, kdy cílem bylo utlumit nacionalistické tendence. Na místo teritoriálního aspektu byl brán v potaz osobnostní princip, kdy měl každý jednatel volbu národnosti. Národnost se měla stát určujícím autonomním principem tzv. *Kulturgemeinschaften*. Kulturní komunity tak

⁹ Jedná se o fakultativní referendum a lidovou iniciativu.

¹⁰ „Slovo pluralita v nejobecnějším významu znamená mnohost, proto je často pojmu pluralismus užíváno i jako synonyma pro svobodnou společnost. Z hlediska politologické teorie státu se pluralismus vztahuje ke struktuře dělení moci v demokratickém ústavním systému s konkurencí politických stran a sdružení, kde jsou garantována základní práva a svobodný rozvoj politické opozice“ (Fiala, Mareš 2005: 235). Dle Lijpharta je pluralitní společnost taková, která je „nábožensky, ideologicky, jazykově, kulturně, etnicky nebo rasově rozdělená do prakticky oddělených subspelečností, které mají vlastní politické strany, zájmové skupiny a média ...“ (Lijphart 1984: 22).

spolužily s náboženskými komunitami ve vzájemném respektu. Neteritoriální federalismus byl dále aplikován v Nizozemí či v Belgii (Lijphart 1977: 42-43). Hlubší rozbor federalismu a konsociační demokracie nebude zkoumán, neboť to přesahuje rozsah a zejména zaměření předkládané práce.

Na závěr je nutné zmínit to, že Lijphart doporučuje konsociační demokracii jako naději zemím, které chtějí vládnout demokraticky. Konsocionalismus je nejlepším řešením, jak ustanovit stabilní demokracii (Lijphart 1977: 237).

Cílem této části bylo představení konsociační demokracie na tzv. malých zemích, resp. jejích znaků v politických systémech Belgie, Nizozemí, Rakouska a Švýcarska. V určitých etapách svého vývoje byly jednotlivé země, dle A. Lijpharta, řazeny mezi konsociační demokracie. Nicméně se našli i tací autoři,¹¹ zkoumající rovněž danou problematiku, kteří úplně nesouhlasí s Lijphartovými názory.

2.2. Konsensuální demokracie

Pozdější práce věnuje Lijphart konceptu konsensuální demokracie. Naším cílem v této části je zjistit, proč vymezil nový koncept demokracie. Již v úvodu publikace *„Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries“* uvádí čtenáře na pravou míru, co pojetím konsensuální demokracie zamýšlí. „Můj koncept konsensuální demokracie je také inspirován a souvisí s mojí předchozí prací konsociační demokracie. V této knize používám termín konsensuální raději než konsociační, ne proto, že první je kratší a snadněji vyslovitelný! Ale protože mezi oběma existuje zásadní rozdíl. Mé předešlé práce používaly konsociační demokracii jako výchozí bod k většinovému vládnutí; v této práci začínám pracovat s analýzou většinového modelu; od kterého odvozují konsensuální model jako jeho logický protiklad. Kromě toho čtyři charakteristiky konsociační demokracie – velká koalice, segmentální autonomie, proporcionalita a menšinové veto – jsou zde jasně rozpoznatelné, ale současně se neshodují

¹¹ Např. B. Barry (1975) odmítá řadit Švýcarsko za čistý typ konsociační demokracie vzhledem k existenci institucí přímé demokracie a charakteru politických stran, které odráží konfliktní linie ve společnosti (Barry 1975: 501). Na některé Lijphartovy kritiky se zaměříme v kapitole 3. s názvem kritika konsociační a konsensuální demokracie.

s osmi charakteristikami konsensuální demokracie, které jsou popsány v této knize“ (Lijphart 1984: Xiii – xiv).

Podle tohoto nastínění můžeme dojít k následující hypotéze. Konsociační demokracie, která byla Lijphartovo předlohou v mnoha publikacích, se neshoduje s konsensuální demokracií. Opakem konsociační demokracie byla většinová demokracie. Nyní je opakem většinové demokracie, demokracie konsensuální. Budeme předpokládat, že konsociační demokracie a konsensuální demokracie jsou odlišné modely.

Lijphart se nejprve ve své knize věnuje většinovému modelu a posléze k němu konfrontuje konsensuální demokracii. V naší práci vysvětlíme nejprve znaky konsensuální demokracie a poté nadefinujeme znaky většinového modelu, neboť předmětem analýzy je konsensuální demokracie.

Konsensuální model je charakterizován osmi znaky. Za prvé se jedná o „sdílení výkonné moci: velké koalice“. Z toho vyplývá, že se na sdílení výkonné moci mohou podílet ty politické strany, které obdržely ve volbách patřičný počet hlasů. Politické strany s podobným smýšlením mohou poté tvořit výhodné velké koalice. Jedním z příkladů, kde docházelo ke vzniku velké koalice, je Belgie. V samotné ústavě byl vznesen požadavek na zastoupení všech jazykových skupin v exekutivě. Nicméně již dávno předtím bylo zvykem, že vláda byla tvořena přibližně stejným počtem ministrů odpovídající holandské jazykové skupině, která tvoří většinu, a francouzsky mluvící jazykové skupině, jež je minoritou. Tato praxe byla zavedena do belgické Ústavy až v roce 1970 (Lijphart 1984: 24).

Druhou charakteristikou konsensuální demokracie je důsledné „oddělení moci, resp. formální a neformální“. Jedná se o separaci mezi výkonnou a zákonodárnou mocí, což má za následek jejich vzájemnou nezávislost. Jako příklad můžeme uvést švýcarskou Federální radu. Zde jsou „členové jednotlivě voleny na čtyřleté období a podle Ústavy nemůže být v této době uskutečněno hlasování o vyslovení nedůvěry. Jestliže není vládní návrh přijat Parlamentem, není nezbytně nutné, aby tento návrh byl smeten ze stolu“ (Lijphart 1984: 23-25). V podstatě jde o to, že by výkonná moc neměla v politickém systému převažovat nad legislativní mocí. Mělo by se dodržovat

jejich vzájemné vyvažování, aby se výkonná moc nestala hlavním činitelem v rozhodovacím procesu.

Dalším znakem je „vyvážený bikameralismus a menšinové zastoupení“. V tomto prvku je kladen důraz na zastoupení menšin, a to zejména v dolní komoře. K tomu, aby byla úspěšná realizace, je důležité splnit několik podmínek. Komory musí být voleny rozdílným způsobem a měly by disponovat stejnou výkonnou mocí. Obě podmínky jsou promítnuty do švýcarského politického systému. Dolní komora se jmenuje Národní rada. Má za úkol zastupovat občany. Horní komora je Rada států. Ta naopak představuje jednotlivé kantony. Co se týká kantonů, je zde uplatňováno pravidlo proporcionality, které se vztahuje i na rovnost práv a povinností, tudíž zde není případně zohledňována velikost kantonů. Obdobné rozvržení mocí funguje i v belgickém politickém systému. Obě komory – Sněmovna reprezentantů a Senát mají de facto stejnou výkonnou pravomoc. Zajímavostí je, že je část senátorů volena nepřímo, Radami na spolkové úrovni, přičemž to nemá zásadní vliv na složení dolní komory. Senát pak důkladně dbá na rozdělení zastupitelských orgánů do jazykových a náboženských komunit (Lijphart 1984: 26).

Čtvrtou charakteristikou je „multipartismus“. Vícestranickému systému odpovídá např. Švýcarsko a Belgie. Co se týká Švýcarska, dle Lijpharta tvoří tzv. čtyř-stranický systém, neboť např. při volbách v roce 1979 byla křesla v Národní radě obsažena většinově čtyřmi nejsilnějšími stranami. Belgie si naopak prošla specifitějším stranickým vývojem. V šedesátých letech dominovaly v Belgii tři politické strany, proto odpovídala tří-stranickému systému. Po tomto období se politické strany v Belgii začaly vůči sobě vymezovat na základě jazykových linií (viz níže) (Lijphart 1984: 26). Profil Lijphartova rodného Nizozemí také odpovídal vícestranickému systému. V období od roku 1917 zhruba do roku 1967 se na výkonu politické moci podílelo prakticky jen pět politických stran. V rámci katolického bloku se jednalo o Katolickou lidovou stranu, ze socialistického bloku získávala nejvíce hlasů Strana práce. Liberální blok byl zastoupen Lidovou stranou pro svobodu a demokracii. Poslední, kalvinistický blok, byl reprezentován Antirevoluční stranou a Křesťanskou historickou unií (Lijphart 1975: 23-24). Politický systém

byl tvořen pěti nejsilnějšími politickými stranami, a proto měl charakter multipartismu.

„Vícerozměrný stranický systém“ také charakterizuje konsensuální demokracie. To v podstatě znamená, že se v systému nachází určité konfliktní linie, které mají např. podobu náboženských či jazykových odlišností (viz níže). Na základě toho pak vznikají politické strany zastupující daný segment pluralitní společnosti (Hloušek, Kopeček 2005: 212). Vícerozměrný stranický systém charakterizuje např. švýcarskou společnost. Ve Švýcarsku dominuje několik štěpných linií, a to náboženství, třída a jazyk. Každá štěpná linie se vyznačuje určitými politickými stranami, resp. podporuje určitý typ náboženství a konkrétní společenskou třídu. Jako příklad můžeme uvést Svobodné demokraty (*free Democrats*). V náboženském segmentu je zpravidla podporují katolíci, kteří nenavštěvují kostel a dále je podporují i protestanti. V socioekonomickém segmentu jsou podporovány středními vrstvami. V jazykovém segmentu jsou zastoupeny tři dominantní politické strany, kde je důležité právě štěpení na základě jazyka, které je tak určujícím faktorem. V Belgii se jedná o segmentální štěpení na základě náboženství, třídy i jazyka, přesto se úplně neshoduje se švýcarským modelem. Náboženský segment v Belgii představuje Křesťanské sociální strany, v kterých převažují oddaní katolíci. Dalšími politickými stranami jsou Socialisté a Liberálové, kde jsou zastoupeni katolíci, jejichž víra v náboženství není tak silná jako u předchozí skupiny. Zajímavostí je, že jsou Sociálové a Liberálové od sebe navzájem odděleni, a to dalším segmentem, který představuje sociální třídu. Poslední jazykové štěpení rozdělilo politické strany do skupiny holandsky mluvících a francouzsky mluvících, přičemž se zde vyskytují další menší politické strany rozdělené na základě jazyka.

Šestou charakteristikou je „proporční reprezentace“. Základem tohoto znaku je povolební vyváženost politických stran, kdy strany obdrží tolik křesel, kolik hlasů vyhrály ve volbách, a přitom je zohledňováno proporční kritérium. Belgický i švýcarský parlament má obě komory rozděleny, resp. jsou voleny dle proporčního zastoupení.

„Teritoriální a neteritoriální federalismus a decentralizace“ je nezbytným doplňkem nové teorie. Nesmíme ale zapomenout, že tato charakteristika se dá snadno rozpoznat i v demokracii konsociační. Příkladem teritoriálního

federalismu je dle Lijpharta Švýcarsko. To je federálním státem, „ve kterém je moc rozdělena mezi centrální vládu a dvacet šest kantonálních vlád. Ačkoli centrální vláda má dost moci, tak může být švýcarský federalismus považován za decentralizovaný“ (Lijphart 1984: 25-28). Kantony mají možnost debaty v důležitých otázkách. Federalismus jako specifický typ autonomie rozděluje jednotlivé skupiny na základě teritoriálního uskupení jako např. do států, kantonů nebo provincií.

Další typ autonomie představuje neteritoriální federalismus, o kterém jsme se již částečně zmiňovali. Rozmístění entit není určováno geograficky, čemuž např. odpovídá uspořádání Belgie. Od roku 1970 fungují v Belgii tzv. kulturní komunity, které zastupují tu či onu národnostní skupinu. Francouzská jazyková skupina je zastoupena v obou komorách parlamentu, a tudíž má svoji kulturní komunitu resp. radu. Tento samý princip platí pro holandskou jazykovou skupinu. V kompetencích kulturních skupin je legislatura kulturních a vzdělávacích záležitostí. Přesto se i v Belgii objevuje určitá teritoriální dislokace skupin. Holandská jazyková skupina, která má k dispozici zmíněnou kulturní radu, obývá severní polovinu země, včetně hlavního města Bruselu,¹² který leží mimo Flandry. Francouzská jazyková skupina se soustředí na jihu země v tzv. Valonsku.

Posledním znakem je „psaná ústava a menšinové veto“. Pšaná ústava, kterou disponují Belgie a Švýcarsko, je dokumentem, jenž určuje princip vládnutí ve státě. Změna ústavy může být rozhodnuta většinou, resp. atributy přímé demokracie. Důležitou připomínkou je, že se tak jedná na základě většiny voličů v kantonech. Dále je zde uplatňováno menšinové veto, které dává možnost ochrany malým kantonům při návrhu ústavních změn.

Belgická ústava může být změněna pouze dvěma třetinami voličů v každé komoře parlamentu. Menšinové veto¹³ může nastat i zde, pokud menšina ovládá alespoň jednu třetinu hlasů v jedné z komor parlamentu. „Každý zákon postihující kulturní autonomii jazykových skupin vyžaduje nejen souhlas většiny v každé komoře, ale také většinu v každé jazykové skupině. Nefinanční zákony mohou být odvolány kabinetu, který se skládá ze stejného

¹² Bilingvní město

¹³ Menšinové veto bylo zakódováno do ústavních reforem v roce 1970 k ochraně Francouzsko-mluvící menšiny proti Holandsko-mluvící většině (Tamtéž).

počtu jazykových skupin, pokud se domnívají (pozn. autorky skupiny), že jejich zájmy jsou ohroženy“ (Lijphart 1984: 28-30).

V knize „*Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*“ rozlišuje Lijphart dvě nové dimenze,¹⁴ které mají usnadnit pochopit dichotomii konsensuální a většinové demokracie.

První dimenze obsahuje několik charakteristik uspořádání výkonné moci, stranického a volebního systému a zájmových skupin. Konkrétně se jedná o tyto vztahy v rámci exekutivně-stranické dimenze: Za prvé výkonná moc disponuje jednobarevnými kabinetem versus vícestranické kabinetem. Za druhé převažuje vliv exekutivy nad legislativou versus exekutivně-legislativní vyváženost moci. Za třetí dvoustranický systém versus multipartistický systém. Za čtvrté se jedná o většinové a disproportční volební systémy versus proporční reprezentace. Za páté mají pluralitní zájmové skupiny možnost, volného soutěžení mezi sebou samými versus zájmové skupiny, které jsou koordinované a korporativistické a jsou založené na kompromisu a koncentraci.

Druhá báze se zabývá také několika znaky, a to na základě federálně-unitární dimenze. Za prvé, unitární a centralizovaná vláda versus federální a decentralizovaná vláda. Za druhé se jedná o ustanovení jednokomorového parlamentu, zde se soustřeďuje tvorba legislativní moci versus činnost dvoukomorového parlamentu, kde je legislativní moc rozdělena mezi dvě stejně silné, ale na odlišném principu konstituované komory. Za třetí mohou být flexibilní ústavy změněny pomocí prosté většiny, zatímco rigidní ústavy musí být změněny pouze prostřednictvím výrazné většiny. Čtvrtý bod představuje systémy, v nich má konečné slovo parlament, včetně věcí týkající se ústavnosti versus systémy, kde má poslední slovo ústavodárna instituce, která jako jediná má v kompetencích posuzovat ústavní záležitosti. Poslední bod se týká centrální banky, která je buď závislá na výkonné moci, nebo není závislá na žádné moci (Lijphart 1999: 3-4).

¹⁴ Nové vymezení konsensuální resp. většinové demokracie na základě exekutivně-stranické a federálně-unitární dimenze jsou představeny pouze v části o konsensuální demokracii. Exekutivně-stranická a federálně-unitární dimenze jsou pro lepší pochopení, graficky znázorněny v příloze číslo 2.

Lijphart (1999) ve své knize podrobně představuje jednotlivé charakteristiky na základě zmíněných dimenzí. Podstatou díla zůstává dichotomie konsensuální versus většinová demokracie, resp. většinová versus konsensuální. Kniha je rozšířená o dva nové znaky konsensuální demokracie, ke kterým jsou dichotomicky přiřazeny dva nové znaky většinové demokracie. Představíme pouze tyto nové znaky, neboť nepokládáme za důležité předchozí znaky znovu opakovat.

Lijphart (1999) rozšířil teorii konsensuální demokracii o zájmové skupiny a centrální banku. Systém zájmových skupin není v každém modelu stejný, resp. to jaký charakter budou mít zájmové skupiny ve většinovém systému, bude odlišný od konsensuálního modelu. Konsensuální demokracie je charakterizována koordinovanými zájmovými skupinami, které jsou orientovány na kompromis a na korporativismus.¹⁵ Ve Švýcarsku i v Belgii jsou odborové organizace méně organizované a nemají ve státě až takový vliv. V těchto zemích se totiž vyskytuje liberální varianta korporativismu, což znamená, že např. podnikatelská aktivita má velké zastoupení. Naopak tzv. sociální korporativismus se vyznačuje dominancí odborových organizací. V obou zemích převládají typické znaky korporativismu, jako je tripartitní jednání, velké zájmové skupiny a vrcholové organizace (Lijphart 1999: 37-38).

Centrální banku pokládá Lijphart (1999) za velice důležitou vládní instituci, přesto, že bývá často oproti jiným institucím např. soudnímu systému, přehlížena. V souvislosti s centrální bankou je pak zjišťován její vztah k výkonné moci (viz výše). Pokud je centrální banka nezávislá, pak zároveň v politickém systému dochází k rozdělení moci do dvoukomorového parlamentu, čemuž mimo jiné odpovídá konsensuální model demokracie.

Pozoruhodným případem nezávislé centrální banky je belgická Národní banka. Pozice Národní banky v Belgii byla proměnlivá. Před rokem 1990 byla

¹⁵ Korporativismus jako takový slouží k ovlivnění politiky. První zmínky o korporacích se v Evropě objevují již na konci 19. století. Mnohými autory byl korporativismus předkládán jako tzv. „třetí cesta“, která se nachází mezi kapitalismem a komunismem a vede k sociálnímu blahobytu. Nejrozsáhlejší uplatnění měl v nedemokratických režimech první poloviny 20. století, kde měl upevňovat tamní autoritářské vládcy. Nicméně od 70. let 20. století se začaly zkoumat pozitivní aspekty této teorie, přičemž se zjistilo, že nachází využití rovněž v malých demokratických zemích Evropy. Tomuto novému pohledu se začalo říkat liberální nebo společenský korporativismus či neokorporativismus. Názory na jeho pozitivní ovlivňování demokracie se různí, přesto musíme brát v potaz, že většina zemí, kde převládá korporativismus je současně stabilními demokraciemi (Krieger 2000: 388-391).

považována za jednu z nejslabších centrálních bank. V průběhu první poloviny 90. let, kdy byla Belgie federalizována,¹⁶ její pozice posílila. Další událostí, která měla vliv na její větší nezávislost, se stalo ustanovení Maastrichtské dohody,¹⁷ která všem členským státům EU ukládala povinnost posílit své centrální banky (Lijphart 1999: 41).

Po představení jednotlivých znaků konsensuální demokracie bychom mohli vyvodit určité závěry, a zejména konfrontovat novou teorii s původní konsociační teorií. Sám Lijphart naznačuje, že jsou zde určité znaky s konsociační demokracií zjistitelné, nicméně popírá, že by se jednotlivé znaky shodovaly. My jsme ale dospěli k tomu, že je teorie konsensuální demokracie pouze rozšířená o další charakteristiky, které dle našeho názoru doplňují konsociační demokracii. Po představení konsensuální demokracie nastává prostor pro její opozici a tou je většinová demokracie.

2.2.1. Většinová demokracie

Většinová demokracie¹⁸ tvoří všeobecný model demokracie. Tento typ demokracie vznikl v Británii. Postupně byl uplatňován v USA, resp. v bývalých britských koloniích.

Nyní se podíváme, jaké znaky charakterizují většinovou demokracii. Prvním je „koncentrace výkonné moci: jednostranické a jednobarevné vlády“. Vláda je ve většinových systémech, jako např. v Británii, nejmocnějším činitelem výkonné moci. Vládu sestavuje ta politická strana, která obdržela po volbách většinu křesel ve Sněmovně reprezentantů. Málokdy dochází k vytváření koalic, a tak strana, která prohrála ve volbách má možnost utvořit opozici.

„Fúze moci a vládní dominance“ je dalším prvkem. Parlamentní systém vlády, kterým se vyznačuje Británie, je vybaven vládou, jež je závislá na

¹⁶ V důsledku změn, které probíhaly v Belgii od roku 1993, byly ustanoveny tři regiony, a to vlámský, valonský a region hlavního města-Bruselu. Dále vznikly jazykové komunity, které kopírují tři regiony (Říchová 1999: 27-28). Změny byly promítnuty i do rozvržení zákonodárné moci, kdy byl snížen počet poslanců v obou komorách. Obsazování legislativních postů se setkalo se změnami zejména v senátu, kde je po federalizaci upřednostňována zásada jazykových komunit (Říchová 1999: 22-23).

¹⁷ Maastrichtská smlouva zakládala Evropskou Unii, resp. v roce 1991 přejmenovávala Evropské společenství na Evropskou Unii. (Krieger 2000: 171).

¹⁸ Název většinové nebo-li westminsterské demokracie je odvozen od sídla britského parlamentu ve Westminsteru v Londýně.

důvěře Parlamentu, resp. se nemůže obejít bez souhlasu parlamentu. Opakem parlamentního systému je prezidentský systém vládnutí, který se vyskytuje např. v USA. Zde „prezidentská exekutiva nemůže být normálně odstraněna legislativou“¹⁹ (Lijphart 1984: 6).

Dalším znakem je „asymetrický bikameralismus“, neboli mocensky nevyvážený parlament se dvěma komorami. Lijphart k tomuto znaku přiřazuje fungování Britského parlamentu, v kterém je tvorba legislativy uskutečňována pomocí dvou komor. Vztahy mezi dvěma komorami jsou asymetrické, protože pouze Sněmovna reprezentantů disponuje plnou legislativní mocí. Dolní komora má možnost rozhodnutí Horní komory pouze oddálit. Britský případ vypovídá spíše o unikameralismu, neboť zde převládá dominance Sněmovny reprezentantů nad Sněmovnou lordů. Dolní komora má pouze jakousi reprezentativní funkci, která slouží potomkům šlechtické krve.

„Bipartismus“, nebo-li systém dvou stran charakterizuje také většinovou demokracii. V tomto typu politického systému dominují zpravidla dvě stejně silné politické strany, které se střídají u moci. Pokud jedna politická strana zvítězí, druhá strana, která je vyloučena z podílu na výkonu moci, může vytvořit opozici (viz výše). V Británii se u moci střídají Konzervativci a Liberálové. Je nutné zmínit, že se v systému nacházejí i další politické strany, ale jejich schopnost ovlivnit výsledky voleb je prakticky nulová.

Pátou charakteristikou je „jednorozměrný stranický systém“. Ten se týká voličů a jejich volebních preferencí, resp. jejich současnou socioekonomickou pozicí. Labouristy zpravidla volí voliči, kteří jsou středověě orientovaní. Konzervativní strana většinou dostává preference od středopravě orientovaných voličů. Dále se ve volebních preferencích odráží i třídní původ, v jehož důsledku se dělnická třída přiklání k Labouristům, zatímco střední třída preferuje Konservativce. Tyto dva aspekty mají vliv na vítězství té či oné politické strany (Lijphart 1984: 4-8).

Ve „většinovém volebním systému“, jsou potencionální kandidáti voleni v jednomandátových volebních obvodech. Jedná se o volební systém relativní

¹⁹ Kromě procedury *impeachment*

většiny tzv. *first past the post*,²⁰ takže zde vítězí kandidát, který obdržel více hlasů než druhý kandidát v pořadí. Není tedy nutné získat nadpoloviční většinu hlasů. Stručně můžeme říci, že platí pravidlo „vítěz bere vše“ (Hloušek, Kopeček 2005: 215). Zajímavým případem, kde byl praktikován většinový a disproporční systém voleb, se stal na Novém Zélandu. Volby v dolní komoře probíhaly dle pluralitních metod²¹ v jednomandátových distriktech. Specifikem bylo ustanovení čtyř zvláštních distriktů, které sloužily Maorské menšině. Tímto ustanovením se Nový Zéland odchýlil od většinového modelu a přisouzením práv určité menšině se postupně přiblížil konsensuálnímu modelu. Maorové mohli volit v rámci ostatních distriktů, které se překrývaly s jejich čtyřmi regiony, nebo v okruhu zvláštního regionu, jenž byl utvořen jen pro ně (Lijphart 1999: 22).

„Unitární a centralizovanou vládou“ se také vyznačuje většinová demokracie. Veškerá moc je v rukou centra, z kterého jsou řízeny veškeré záležitosti týkající se chodu země. To ale neznamená, že jednotlivé územní jednotky nemají žádnou pravomoc. Jejich autonomie je hodně omezená a závislá hlavně na finančních prostředcích od centrální vlády (Hloušek, Kopeček 2005: 215).

„Nepsaná ústava a parlamentní svrchovanost“ je typickým znakem většinové demokracie. Většinové systémy zpravidla nejsou založeny na psaném dokumentu, resp. ústavě, která by zahrnovala veškeré právní ukotvení daného státu. Existují zde pouze jakési zvyky či pravidla, kterými se parlament řídí. Žádná práva ani povinnosti nejsou nikde ukotvena, a tak je pouze v kompetencích parlamentu, zda se danými právy bude řídit. Jeho moc není nikým omezena, dokonce ani soudem, který by parlamentní závěry mohl regulovat.

Posledním rysem je „vyloučení přímé demokracie“. Jak z předchozího znaku vyplývá, parlament má svrchovanou moc, tudíž žádné další aktéry nepřipouští k moci. To znamená, že ani lid nemá právo se prostřednictvím

²⁰ Volební systém relativní většiny má různé názvy, proto se můžeme setkat s termíny jako „systém prvního v cíli“ nebo „systém prvního na pásce“ apod. (Chytilík, Hušek 2004: 65).

²¹ Pluralitní metody nadreprezentují velké politické strany a podreprezentují velké politické strany.

institucí přímé demokracie realizovat. Britská demokracie je tak čistě reprezentativní demokracií (Lijphart 1984: 9).

Většinová demokracie se svými charakteristickými znaky tvoří opravdu protipól konsensuální demokracie. Mohli bychom říci, že je aplikována v zemích, které patří do tzv. angloamerických zemí.²² Týká se tedy společností, které jsou kulturně, jazykově a nábožensky homogenní již od doby svého vzniku.

Jak již bylo zmíněno, Lijphartova kniha „*Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*“ obsahuje dvě dimenze, kde jsou dichotomicky představeny znaky konsensuální, resp. většinové demokracie. Dimenze jsou uvedeny v pasáži o konsensuální demokracii, proto se pouze zaměříme na nové dva znaky většinové demokracie, které jsou v knize nově zmíněny.

Jedná se o pluralismus a závislost centrální banky na exekutivě. Většinová demokracie se vyznačuje zájmovými skupinami, které mají větší míru nezávislosti, jsou založené na větší soutěživosti a zároveň se vyznačují neřízeným pluralismem.²³ Je-li centrální banka závislá na výkonné moci, je její pozice silně oslabena. Slabost se však netýká pouze centrální banky, ale i samotné legislativní moci či nejvyššího soudu, neboť veškerá rozhodnutí jsou v kompetencích výkonné moci. Poslušnost centrální banky k výkonné moci odpovídá většinovému typu demokracie.

V závěru své knihy Lijphart (1999) dochází k názoru, že konsensuální demokracie je daleko lepší než většinová demokracie. Ukotvení konsensuální demokracie je vhodné pro ty země, které ustanovují demokratické instituce, popřípadě se rozhodly zdemokratizovat svůj politický systém. Nicméně Lijphart navrhuje model konsensuální demokracie nejen společnostem kulturně či etnicky rozděleným, ale dokonce všem homogenním zemím.

²² Jak již bylo zmíněno (viz výše) model většinové demokracie byl uplatňován v bývalých britských koloniích. V některých zemích jako např. na Novém Zélandu byl většinový model demokracie inspirací pro tamní politický systém. Bohužel jinde, např. v zemích Třetího světa, byla většinová demokracie uměle nainstalována na tamější politické systémy, které ale neměly předpoklady pro konsolidaci demokracie (Hloušek, Kopeček 2005: 215). Jako příklad aplikace většinové demokracie můžeme uvést volební systém relativní většiny, který je aplikován např. v Kanadě, Indii, Bangladéši apod. (Chytilík, Hušek 2004: 65-66).

²³ „Pluralistické zájmové skupiny se vyznačují množstvím malých zájmových skupin, kde chybí nebo je slabá vrcholová organizace“ (Lijphart 1999: 172).

Můžeme říci, že v konceptu konsensuální demokracie zašel Lijphart dál než v demokracii konsociační. Konsociační demokracie je dle Lijpharta vhodná pro nově se demokratizující země, kdežto konsensuální demokracii pokládá za univerzální model pro všechny země. Dle této analýzy bychom mohli dojít k tomu, že konsociační demokracie je základním kamenem demokracie konsensuální.

Pokud bychom měli zhodnotit nové vymezení dichotomie, konsensuální versus většinová demokracie, můžeme říci, že Lijphart přidal sice další dva znaky navíc, ale v podstatě opakuje to, co již dříve vymezil. Jednotlivé dimenze obsahují známé znaky obou typů demokracií, a proto se nám ani prakticky nejeví znaky rozdělovat na základě vymezených dimenzí. Teorii z roku 1999 Lijphart pouze zpřesnil, což na jednu stranu splnilo účel knihy, nicméně nevymyslel žádná nová východiska konsensuální demokracie.

Na závěr můžeme dodat, že žádná z uvedených zemí nepředstavuje ideál konsensuální, resp. většinové demokracie. Oba modely tvoří protikladné charakteristiky, proto bychom měli při posuzování země brát ohled rovněž na její institucionální rovinu, ale i na politickou zkušenost. Z tohoto hlediska roztrídil „irský politolog Peter Main západoevropské země do tří skupin: Za prvé země blíží se konsensuálnímu modelu – Nizozemsko, Švédsko, Belgie, Rakousko; za druhé spojují prvky konsensuální i většinové demokracie – Spolková republika Německo, Švýcarsko, Finsko, Dánsko, Norsko; za třetí blíží se většinovému modelu – Francie, Itálie, Irsko, Velká Británie (cit. dle Hloušek, Kopeček 2005: 216-217).

3. KRITIKA KONSOCIAČNÍ A KONSENSUÁLNÍ DEMOKRACIE

Koncept konsociační, resp. konsensuální demokracie A. Lijpharta zaujal na světě mnoho badatelů, kteří brzy na to začali reagovat na Lijphartovy názory. Někteří vědci s Lijphartovými závěry souhlasí jako např. Markus M. L. Crepaz či z českých vědců M. Klíma. Najdou se ovšem i tací, kteří nachází v Lijphartových konceptech výtky. Cílem této kapitoly bude analýza Lijphartových kritiků, kteří se neztotožnili se závěry konsociační, resp. konsensuální demokracie. Zaměříme se na argumenty italského politologa G. Sartoriho, neopomeneme komentář Sue M. Halpern a rovněž z českých zástupců, politologa M. Nováka.

V předchozích částech jsme po analýze Lijphartových děl došli k závěru, že konsensuální demokracie, je v podstatě totéž, co konsociační demokracie. Nicméně již v samotné teorii konsociační demokracie existují jisté nesrovnalosti, na které odkazuje Sue M. Halpern. Dle Halpern (1995), Lijphart přejmenovává původní Almondovo typologii demokratických režimů. Hlavní proměnnou Lijphartovi při určování „nových“ režimů byl způsob chování elit. Tato proměnná byla nakombinována politickou kulturou, která byla naopak základem Almondových úvah.

Halpern dále uvádí, že model konsociační demokracie je aplikován na země, které úplně neodpovídají Lijphartovo zvoleným kritériím. Existence vnějšího ohrožení, bývá, dle teorie konsociační demokracie, důvodem spolupráce elit, neodpovídá zemím jako je Švýcarsko či Nizozemí (Halpern 1995: 71). Barry píše, že subkultury ve Švýcarsku nemají nejmenší důvod, proč být spolu ve vzájemném konfliktu. Kromě kantonu Jura se k sobě subkultury chovají tak, aby si vzájemně neohrozily materiální postavení či sociální čest (Barry 1975: 486). Násilí jako stmelující prvek pro vytvoření konsociační demokracie v Nizozemí nebylo důvodem jejího vzniku. Dle Halpern, Lijphart situaci v Nizozemí kolem roku 1917 příliš dramatizoval. Halpern dochází k závěru, že model konsociační demokracie byl aplikován na ty státy, v jejichž politickém systému nedocházelo ke konfliktům (viz výše).

Kategorizace Lijphartovo odvozených režimů nesouhlasí s jednotlivým zařazením dané země do daného typu demokracie. Za příklad nám může posloužit Nizozemí. Tento stát řadí Lijphart mezi konsociační demokracie, ale

přesto se v něm vyskytují prvky dostředivé demokracie, jako je soutěživý stranický systém či neexistence subkulturního konfliktu. Můžeme pak uvažovat o tom, zda skutečně odpovídají jednotlivé země určitému typu demokratického režimu navrženého Lijphartem.

V závěru Halpern výstižně shrnuje své poznatky ohledně konsociační demokracie. „Konsociační demokracie je světem nahodilým. Je to propletenec teorie a výstavby modelu konsociační demokracie a teoretické nepřesnosti. Tento koncepční zmatek na jedné straně nabízí odborníkům vodítko pro hledání konsociačních demokracií v reálném světě, ale stejnou měrou omezuje naši schopnost poznat, jestli jsme tuto demokracii skutečně našli“ (Halpern 1995: 85). Dle této úvahy můžeme spatřit skepsi, se kterou Halpern ke konceptu konsociační demokracie přistupovala. Její pochybnost v teorii konsociační demokracie jí jako koncept vlastně podkopává.

Jako přední kritik konsensuální demokracie je G. Sartori. Ten rozlišuje mezi teoriemi tzv. původního či raného Lijpharta a teorií pozdního Lijpharta. Sartori se ztotožňuje s původním Lijphartem, resp. s jeho teorií konsociační demokracie. Konsociační demokracie a její některé znaky jsou v nové teorii přejmenovány. Sartori tím má na mysli, že se změnil pouze termín konsociační demokracie na demokracii konsensuální.

Základem konsociační demokracie byla segmentovaná sociální struktura, kterou v demokracii konsensuální nahrazuje pluralitní společnost. K ní má Sartori rovněž výhrady, neboť předpokládá, že všechny společnosti musí být určitým způsobem pluralitní. Základem Lijphartovy konsociační demokracie byla rozhodující spolupráce mezi jednotlivými elitami, což v teorii konsensuální demokracie dle Sartoriho chybí. Další výtkou je mu to, že Lijphart pokládá konsociační demokracii za jakýsi typ, který by měly společnosti aplikovat na svůj politický systém. Zato teorie konsensuální demokracie představuje model, který vyvolává pocit, že se jedná o něco univerzálnějšího a vznešenějšího než pouhý typ. Lijphart rovněž v rámci volebního systému upřednostňuje poměrné volební systémy, neboť v nich lze snadněji dosáhnout konsensu mezi jednotlivými stranami. S tímto tvrzením ovšem nesouhlasí Sartori, který říká, že cílem každého demokratického způsobu vlády je dosažení konsensu (Sartori 2001: 83-86).

Sartori rovněž tvrdí, že teorie konsensuální demokracie je ideál typem, stejně tak jako většinová demokracie. Oběma modelům se mohou země více či méně přiblížit, ale nikdy jimi ve skutečnosti nemohou být (Sartori 1993: 243). Dle této úvahy pak nastává otázka, zda skutečně považovat, např. malé země za konsociační resp. konsensuální demokracie, když de facto oba dva kritici popírají její existenci.

Posledním kritikem Lijpharta, na kterého se v práci zaměříme je český politolog M. Novák. Novák (2001) kritizuje Lijpharta v tom, že považuje konsensuální demokracii vzhledem k většinové demokracii jako koncept, který je nejlepší. To se týká např. ochrany menšin, ale i účinnosti konsensuální demokracie. Novák argumentuje tím, že „neexistuje nutně kauzální vztah mezi různými modely demokracie a socioekonomickými výkony“ (Novák 2001: 41). Lijphartovi (1999) vytýká jeho nesmyslnou snahu dokázat, že konsensuální model demokracie je aplikovatelný na všechny typy země. Novák dále doporučuje, že by se mělo změnit vnímání v teorii konsensuální demokracie. Konsensuální demokracie by se neměla chápat jako náhrada za konsociační demokracii, „ale měla by se chápat jako přibližný ekvivalent konsociační plus depolitizované demokracie“²⁴ (Novák 2001: 46). Novák tuto myšlenku odůvodňuje tím, že Lijphart v konceptu konsensuální demokracie doporučuje všem společnostem segmentovaným, resp. homogenním, její aplikaci na politický systém.

V závěru své knihy Novák (2001) shrnuje kritiku, kterou má vůči Lijphartovo konsensuální demokracii. Je zřejmé, že nelze aplikovat žádný z tzv. ideál typů demokracie na všechny země. Novák se zaměřuje i na volební systém, který je v konsensuální demokracii preferován proporční volební systém. Nelze ho tudíž uměle našroubovat na politický systém, který se vyznačuje kulturně homogenní společností a malou polarizací. „Striktní proporcionální reprezentace usnadňuje silnou fragmentaci a polarizaci, pomáhá antisystémovým stranám, zdržuje utváření životaschopného stranického systému, ztěžuje dosažení vládní stability a může vést k ochromení a k impotenci politických institucí“ (Novák 2001: 64).

²⁴ Pro připomenutí depolitizovaná demokracie představuje společnosti, které jsou kulturně homogenní a zároveň mají takové politické elity, kterým nečiní problém spolupráce mezi elitami.

M. Novák z výše uvedeného odstavce nepopírá existenci konsensuální demokracie jako takové, ale navrhuje, aby se k oběma dichotomiím přistupovalo rovnoprávně.

Po této analýze jsme došli k závěru, že souhlasíme se závěry G. Sartoriho, který konsensuální a většinovou demokracii pokládá za ideál typu. Je nám také blízká úvaha, že oba dva kritikové se shodují na tom, že nelze brát konsensuální demokracii jako model nejlepší a tudíž nejúčinnější.

4. POLITICKÝ SYSTÉM BOSNY A HERCEGOVINY PO PŘIJETÍ DAYTONSKÉ MÍROVÉ DOHODY

4.1. Všeobecná rámcová dohoda

Všeobecná rámcová dohoda vstoupila do dějin jako důležitý mezník v ukončení jedné z jugoslávských válek.²⁵ Ta se v Bosně a Hercegovině rozpoutala na počátku devadesátých let. Mírová jednání byla několikrát započata, nicméně až 1. listopad roku 1995 přinesl v americkém Daytonu zásadní zlom. Průběh mírových jednání nebyl vůbec jednoduchý. Hlavními aktéry při realizaci tzv. Daytonské smlouvy byly západní mocnosti,²⁶ které rovněž trvaly na rozdělení území BaH v principu 51%: 49%. Padesát jedna procent bylo rozděleno ve prospěch Bosňácko-chorvatské federace²⁷ a čtyřicet devět procent připadlo Republice srbské. Dokument ohledně mírové dohody byl 21. listopadu schválen. Definitivní verze dokumentu byla stvrzena 14. prosince podpisy zneprátelených stran, a to S. Milosevičem, F. Turkmanem a A. Izetbegovićem v Paříži. Za mezinárodní společenství dohlíželi aktu B. Clinton, J. Chirac, H. Kohl, J. Major, V. Černomyrdin a F. González. Podpisu dohod přihlíželi i další vládní funkcionáři (Hladký 1998: 641-643).

Dohoda,²⁸ která ustanovovala vytoužený mír Západních mocností, byla vynuceným kompromisem.²⁹ Její realizace proběhla velmi rychle,³⁰ ale přesto

²⁵ Jugoslávské války, které se přehnalý Balkánem, lze rozčlenit do několika fází. První fáze trvala od roku 1987 do roku 1991. Byla charakteristická nacionalistickými výstupy S. Miloševića, který měl ambice z Jugoslávie ustanovit tzv. Velké Srbsko, což rozpoutalo touhu po nezávislosti ve Slovinsku a Chorvatsku. Druhá fáze kulminovala kolem roku 1991, kdy se od Jugoslávie odtrhlo Slovinsko. V této fázi byla ze strany Evropského společenství zahájena pouze monitorovací mise. Ve třetí fázi, která trvala od roku 1991 do roku 1992, se od Jugoslávie odtrhlo Chorvatsko a byly aplikovány mírové síly OSN. V roce 1992 vyhlásila samostatnost BaH. Čtvrtá fáze trvala od roku 1992 do roku 1995 a měla za následek krvavý konflikt v Bosně a Hercegovině. Chorvatsko, resp. Srbsko a samotní představitelé se uvnitř BaH snažili o její rozdělení a následnému připojení k daným státům. Mírové operace pod záštitou OSN a ES měly větší účinnost až s pomocí USA. Pátá fáze se týká samotného ustanovování mírové dohody v BaH a její následná konsolidace v politickém systému BaH (Sharp 1997: 103).

²⁶ Jedná se zejména o USA, Británii a Francii. Nicméně za západní mocnosti jsou pokládány státy, které jsou členy NATO či EU (Sharp 1997: 101).

²⁷ Federace BaH vznikla na základě americké podpory, vlády z Washingtonu, v březnu roku 1994, což mělo za cíl sjednotit Bosňáky a Chorvaty v oblasti vojenské spolupráce. Hlavním účelem této podpory bylo zvrátit průběh války proti Srbům (Bose 2002: 75).

²⁸ Daytonská dohoda mimo jiné ustanovovala funkci Vysokého představitele, který má za úkol dohlížet nad dodržováním plnění smlouvy. Více o této funkci bude pojednáno ve třetí části.

²⁹ Vynucený kompromis to byl hlavně pro chorvatského představitele F. Tudjmana a srbského vůdce S. Miloseviče. Tudjmanovo neutuchající vizí bylo připojení jihozápadní části Hercegoviny k Chorvatsku, kde většinou sídlilo chorvatské obyvatelstvo. Bosňáci měli získat

nesmíme zapomenout, že byla v době svého vzniku nejlepším možným řešením dané konfliktní situace.³¹

4.2. Základní charakteristiky ústavního zřízení

Všeobecná rámcová dohoda se skládá z 11 příloh (*annex*), přičemž pro samotné fungování politicko-ústavního zřízení Bosny a Hercegoviny je důležitý *annex 4*. Příloha 4 je ústavou Bosny a Hercegoviny. Bosenskohercegovská ústava vznikla na základě mírové dohody (viz výše) a je tak součástí mezinárodního pořádku. Cílem práce je analýza politického systému v BaH,³² na kterém bude posléze aplikována teorie konsociační demokracie. Pokládáme proto za nutné se některými články Ústavy BaH,³³ zabývat podrobněji.

Článek I. Ústavy s názvem „Bosna a Hercegovina“ se zabývá základními ustanoveními. Republika Bosna a Hercegovina se jako suverénní

v rámci Chorvatska určitý druh autonomie. Ani Milosević nezůstal pozadu, neboť byl nabuzen tím, že mezinárodní společenství v rámci BaH uznalo Republiku srbskou. Důsledkem toho ustavičně tlačil na své soukmenovce v BaH, neboť jeho cílem bylo, oddělit Republiku srbskou od BaH a následně jí připojit k území Srbska (Hladký 2005: 312-313).

³⁰ Sharp spatňuje 4 hlavní strukturální problémy, které byly zpočátku kameny úrazu. Za prvé se jedná o nereálné načasování mírových dohod ve válkou zničené zemi. Druhý problém se týká debat ohledně integrace versus rozdělení. To se vztahuje zejména na debaty o rozdělení BaH na 2 jednotky (Sharp 1997: 113-116). Republika srbská i Federace BaH byly uměle vytvořeny v době války. Republika srbská vznikla na popud bosenských Srbů podporovaných Srbskem, zatímco Federace BaH vznikla na základě americké podpory (viz výše). Mezinárodní společenství bylo nuceno, obě jednotky uznat, s cílem navázat s místními představiteli dialog ohledně mírové situace (Šimonović 2006: 311-312). Třetím problémem byly rozpory ve zbrojení a zbrojním embargu mezi USA a Evropou. Čtvrtý problém představoval „nedostatečnou koordinaci mezi vojenskými a civilními aspekty dohody“ (Sharp 1997: 116-118).

³¹ Tento názor sdílí i Martin Ježek, redaktor, orientující se na politickou situaci v BaH: „...V první řadě bylo ukončit válku a zkrátka zavést mír v roce 95 ... Takže Dayton zkrátka pro ten okamžik bylo to, čeho se dalo dosáhnout. Ovšem možná ani v té době si ti, kteří ho vyjednali nepřiznávali, že ten Dayton bude prakticky na věčnost... Takže pravda je, že sice něčeho se dosáhlo, ale alternativy asi v té chvíli nebylo“, srov. <http://www.rozhlas.cz/cro6/stop/zprava/bosenske-volby--792381>, (20. 1. 2012).

³² J. Šedo rozděluje politický systém v BaH do několika fází. Za prvé se jedná o období od roku 1990 do roku 1992, které mělo za následek vznik prvotních demokratických mechanismů, za druhé se jedná o období občanské války, tedy 1992-1995, kdy bylo předurčeno budoucí fungování země, resp. načrtnuty základy budoucího politického systému. Třetí období nastává po válce, je to postdaytonské období, které lze analyzovat po roce 1995 (Šedo 2002: 65).

³³ Ústava, která vznikla na základě Všeobecné rámcové dohody, není jediná, která platí na území BaH. V platnosti je dále Ústava Republiky Bosny a Hercegoviny, která byla přijata 24. 2. 1993. Po vstoupení ústavy z Daytonu měla přestat platit, nicméně je aplikována na ty záležitosti, které Daytonská ústava nezmiňuje, jako je např. zdravotní či důchodové pojištění. Kromě toho dále platí Ústava Republiky srbské z 28. 2. 1992 a Ústava Federace Bosny a Hercegoviny z 30. 3. 1994 (Cabada 2004: 247).

stát skládá ze dvou entit,³⁴ a to z Federace Bosny a Hercegoviny a z Republiky srbské.

Důležitý, po válkou zničené BaH, je článek II., který se týká základních lidských práv a svobod. V něm se zavazuje Bosna a Hercegovina nejen jako celek, ale i obě její jednotky k ochraně výše zmíněných práv a svobod. S tím souvisí i právo uprchlíků a vysídlených osob na vrácení se do svých původních domovů. Tento článek zároveň vyzývá orgány BaH ke spolupráci se všemi mezinárodními organizacemi pro lidská práva.

Článek III. se týká odpovědnosti a vztahů mezi orgány Bosny a Hercegoviny a entitami. Působnost celostátních orgánů BaH a působnost entit může být v určitých záležitostech rozdílná, proto si uvedeme několik příkladů. V kompetencích centrálních orgánů BaH je např. zahraniční politika, politika přistěhovalectví, azylová politika atd. Pravomoce entit³⁵ zasahuje např. do uzavírání dohod se státy či s mezinárodními organizacemi, ale k tomu je nutný souhlas Parlamentního shromáždění. Za samozřejmost je pokládána spolupráce s celostátními orgány, ale i s mezinárodními organizacemi. Mezinárodní právo musí být respektováno všemi institucemi BaH, je nedílnou součástí ústavního pořádku BaH.³⁶

4.2.1. Parlamentní shromáždění – článek IV.

Zákonodárnou moc Bosny a Hercegoviny představuje Parlamentní shromáždění, které se dělí na dvě komory, Sněmovnu lidu a na Sněmovnu reprezentantů. Sněmovna lidu je složena z 15 delegátů. Dvě třetiny tvoří zástupci Federace BaH, resp. 5 Chorvatů a 5 Bosňáků. Jedna třetina je zaplněna zástupci z Republiky srbské. Zástupci z Federace BaH jsou voleni prostřednictvím Sněmovny lidu ve Federaci, zatímco Národní shromáždění Republiky srbské vysílá své politiky do Sněmovny lidu. Sněmovna lidu je usnášeníschopná, pokud alespoň 9 jejích zástupců je přítomno, přičemž se předpokládá, že to jsou 3 Bosňáci, 3 Chorvaté a 3 Srbové. Sněmovnu reprezentantů tvoří 42 členů, kdy Federace BaH vysílá dvě třetiny zvolených

³⁴ Na základě Daytonské smlouvy byla z Bosny a Hercegoviny vytvořena konfederace, která se skládá „z částečně suverénních entit, které jsou spojeny volným svazkem“ (Bose 2002: 88).

³⁵ Entity mají značnou schopnost rozšířit pravomoce celobosenských orgánů. Dle L. Cabady jsou entity určujícími činiteli v politickém systému a proto chápe Bosnu a Hercegovinu jako konfederaci (Cabada 2004: 246).

³⁶ Ústava Bosny a Hercegoviny, srov. http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf, (20. 1. 2012).

zástupců a Republika srbská jednu třetinu. Sněmovna reprezentantů je usnášeníschopná, je-li přítomná alespoň polovina jejích členů

Zákonodárny proces je velmi složitý. Do třiceti dnů po volbách zástupců do Parlamentního shromáždění je svoláno zasedání do Sarajeva. V každé komoře musí být na základě většinové volby vybrán jeden Srb, Bosňák a Chorvat, kteří poté zastávají funkci předsedy či místopředsedy. Funkce předsedy má rotační charakter. Veškeré legislativní akty musí být schváleny v obou komorách na základě zmíněné většinové volby, což je v našem případě jedna třetina hlasů v každé entitě. Pokud není dosaženo jedné třetiny hlasů poslanců nebo členů z každé entity, pak je ustanovena speciální komise složená z předsedy a místopředsedy. Ta se snaží hlasy dodatečně získat do tří dnů po hlasování. V případě, že je komise neúspěšná, může být zákon přijat za předpokladu, že nesouhlasné hlasy obou entit netvoří více jak dvě třetiny hlasů.

Některá schválená opatření mohou být nepřijatelná jednotlivým entitám, např. z důvodu ohrožení životně důležitých zájmů. V tomto případě je na podnět předsedy Sněmovny lidu ustanovena speciální komise, která se opět skládá z jednoho Bosňáka, Chorvata a Srba. Speciální komise má za úkol daný problém vyřešit do 5 dnů. Není-li v možnostech komise problém vyřešit, je celá záležitost předána Ústavnímu soudu (viz níže).

Sněmovna lidu může být rozpuštěna ze 2 důvodů. Jedním je na podnět Předsednictva. Druhým důvodem je samorozpuštění Sněmovny lidu na základě hlasování nadpoloviční většiny členů sněmovny, kterou tvoří nejméně dva zástupci z Bosňáků, Chorvatů a Srbů.

V kompetencích Parlamentního shromáždění je schvalování legislativy, rozhodování o výši zdrojů či příspěvků jednotlivým orgánům Bosny a Hercegoviny, jakož i plnění závazků mezinárodnímu společenství. Dále schvaluje rozpočet a dává souhlas k ratifikaci smluv. Je také povinno se zabývat jinými záležitostmi, které mu byly uloženy např. entitami.

4.2.2. Předsednictvo – článek V.

Předsednictvo a Rada ministrů jsou celostátními exekutivními orgány Bosny a Hercegoviny. Skládá se ze tří členů, Bosňáka, Chorvata a Srba.

Všichni jsou přímo voleni ve svých entitách. volební období členů Předsednictva bylo v prvních volbách v roce 1996 dvouleté, ovšem v následujících volbách bylo již čtyřleté. Členové nemohou být dvakrát po sobě zvoleni, nicméně poté, co uplyne jedno volební období, mohou opět kandidovat. Předseda Předsednictva je volen z řad jeho členů. V první volbě Předsednictva byl zvolen člen, který obdržel nejvíce hlasů. Následně probíhaly volby předsedy rotačně, obdobě jako u voleb v Parlamentním shromáždění, nebylo-li stanoveno jinak Parlamentním shromážděním. Rozhodnutí jsou přijímána na základě konsensu. Pokud nějaký člen Předsednictva nesouhlasí s daným rozhodnutím, např. v oblasti životně důležitých zájmů, má možnost se do 3 dnů po přijetí rozhodnutí odvolat Národnímu shromáždění Republiky srbské, resp. Sněmovně lidu Federace BaH. Pokud ale bylo rozhodnutí schváleno dvěma třetinami voličů během 10 dnů od podstoupení, nemůže se žádný člen odvolat. Předsednictvo má za úkol vést zahraniční politiku BaH, jmenuje velvyslance a jiné mezinárodní představitele BaH. Platí zde pravidlo, že maximálně dvě třetiny zástupců mohou pocházet z Federace BaH.

Předsednictvo dále reprezentuje BaH na mezinárodním poli a snaží se najít další organizace, které by BaH umožnily další všestranné rozvíjení. Má rovněž za úkol, s ohledem na souhlas Parlamentního shromáždění, ratifikovat smlouvy BaH. Vykonává veškerá rozhodnutí Parlamentního shromáždění. Společně s Radou ministrů (viz níže) navrhuje roční rozpočet Parlamentního shromáždění. Je povinno minimálně jednou za rok hlásit své výdaje. Krom toho vykonává i jiné úkoly uložené Parlamentním shromážděním či entitami.

Druhým exekutivním orgánem je Rada ministrů. Předseda Rady ministrů je jmenován na základě ustanovení Předsednictva, přičemž se k tomuto výběru musí kladně vyjádřit Sněmovna reprezentantů. V kompetencích předsedy je jmenování minimálně ministra zahraničních věcí a ministra zahraničního obchodu. Dle vlastního uvážení může předseda jmenovat i další ministry. Rada ministrů je jako celek odpovědná za implementaci politiky. Složení Rady ministrů odpovídá paritnímu zastoupení. To znamená, že i zde platí princip, že předseda pocházející z určité entity nemůže mít k dispozici náměstký ministrů pocházející ze stejné entity. I zde je uplatňován princip, který stanovuje, že z Federace BaH mohou pocházet maximálně dvě třetiny ministrů. Navržení ministři podléhají schválení

Sněmovny reprezentantů, bez tohoto se nemůžou ujmout úřadu. Parlamentní shromáždění jako celek má možnost Radu ministrů odvolat, vyslovil-li jí nedůvěru. V tomto případě Rada ministrů rezignuje.

Článek V. v oblasti výkonné moci upravuje dále činnost Stálého výboru, který má na starosti vojenské záležitosti týkající se integrity BaH. Členové Předsednictva volí Stálý výbor a jsou zároveň jeho právoplatnými členy. V podstatě je každý člen Předsednictva vrchním velitelem ozbrojených sil. Žádná entita nemůže vůči druhé použít vojenskou či jinou donucovací sílu. Všechny entity musí hájit územní celistvost Bosny a Hercegoviny.

4.2.3. Ústavní soud – článek VI.

Ústavní soud je nejvyšším judikativním orgánem BaH. Je složen z 9 členů, přičemž 4 jeho členové, resp. 2 Bosňáci a 2 Chorvaté pocházejí z Federace BaH a 2 členové jsou vysíláni z Republiky srbské. Ústavní soud jako nejvyšší instituce při posuzování sporů je dále tvořen 3 členy, kteří nejsou občany BaH ani sousedních států. Tito členové podléhají výběru prezidenta Evropského soudu pro lidská práva, nicméně ten je musí následně konzultovat s Předsednictvem. Tento akt můžeme chápat jako jakousi pojistku ústavnosti, danou shora, která má zajistit upevnění demokratického režimu. Je samozřejmostí, že i soudci v bosenskohercegovském prostředí, musí mít právnické vzdělání, které jim zaručí v co nejvyšší míře morální kredit u občanů.

První funkční období soudců bylo pětileté, přičemž tito soudci nemohli být v dalších volbách znovuzvoleni. Po 5 letech mohou být znovuzvoleni, není-li jejich pracovní činnost v rozporu s morálními hodnotami, nebo pokud se sami nerozhodnou odstoupit. Jediné omezení soudcovské činnosti představuje věková hranice 70 let. Rozhodnutí soudců jsou přijata na základě většiny všech členů. Veškerá rozhodnutí musí být publikována.

V pravomocích Ústavního soudu je rozhodování o sporech, které vzniknou mezi entitami nebo mezi orgány BaH. Případné spory jsou řešeny na základě podnětu, kteréhokoliv člena Předsednictva, předsedy Rady ministrů, předsedy popřípadě místopředsedy obou komor Parlamentního shromáždění, ale i jedné čtvrtiny členů z obou komor nebo jedné čtvrtiny obou komor na úrovni entit. Ústavní soud představuje odvolací instanci pro rozpory související

s ústavou a pro jiné soudy v BaH. Nejsou-li zákony v souladu s ústavou či Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, tak má Ústavní soud právo na řádný přezkum. Verdikty Ústavního soudu jsou konečné a nikdo je již nemůže změnit.³⁷

4.2.4. Centrální Banka – článek VII.

Centrální banka je důležitou institucí, která koriguje národní měnu³⁸ v BaH. Fungování centrální banky v BaH lze rozdělit do 2 období. První období, které trvalo 6 let od vzniku centrální banky v roce 1997, bylo charakteristické tím, že centrální banka nemohla vytvářet např. úvěry. Výkonný orgán centrální banky se skládal z guvernéra, který byl se souhlasem Předsednictva jmenován Mezinárodním měnovým fondem. Dále zde byli 3 členové jmenovaní Předsednictvem. Jednalo se o Bosňáka a Chorvata, kteří disponovali pouze jedním hlasem, přičemž jedním hlasem disponoval i zástupce z Republiky srbské. Guvernér nesměl být občanem BaH a ani nesměl pocházet z okolního státu.

Druhé období nastalo po skončení šestiletého mandátu první Správní rady. Nyní se Správní rada skládá z 5 členů, kteří podléhají souhlasu Předsednictva. Mandát členů je šestiletý. Guvernér je jmenován ze členů Správní rady na 6 let.

4.3. Volby

V politickém systému dochází prostřednictvím voleb k jeho naplňování a k obměně politických elit. Volby, konající se v pravidelných intervalech, jsou důležitým politicko-ústavním aktem. Jak již bylo výše zmíněno, členové jednotlivých institucí jsou zastoupeni dle proporčního klíče. Dolní komora celostátního parlamentu je volena pomocí poměrného volebního systému kandidátních listin. Země je rozdělena do 2 volebních obvodů, které představují území Federace BaH a území Republiky srbské. Federace BaH může obsadit 28 mandátů, zatímco Republika srbská 14 mandátů. Pro první

³⁷ Ústava Bosny a Hercegoviny, srov. http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf. (20. 1. 2012)

³⁸ Národní měnou v BaH je od června 1998 tzv. konvertibilní marka (KM). Tvůrci KM se inspirovali stabilitou německé marky, jejíž kurz byl nastaven v poměru 1:1. Po zániku německé marky je i nadále měnou konvertibilní marka, přičemž se změnil její název na bosenskou marku – BAM (Hladký 2005: 304) a je vázána na euro.

poválečné volby v roce 1996 byla použita Hareova kvóta s metodou největšího zbytku. Nezbytností bylo dosáhnout přímého mandátu. Mandáty byly v obou entitách zvlášť rozděleny. Volby v roce 1998 znamenaly změnu, neboť se mandáty rozdělovaly pomocí volebního dělitele Sainte-Laguë (Šedo 2007: 62). Ustanovování zástupců Horní komory je již popsáno výše (viz kapitola o Parlamentním shromáždění).

V souvislosti se změnou volebního zákona v roce 2001,³⁹ resp. 2002, bylo území BaH rozděleno na volební obvody. Volby dle tohoto zákona budou prováděny pravidelně v intervalech 4 let.⁴⁰

V roce 2006 byl volební zákon z roku 2001 doplněn o určité změny (viz níže), které se týkají voleb do Parlamentního shromáždění. Novinkou je, že pokud se politické strany či koalice politických stran chtějí podílet na tvorbě politického procesu, je nutné získat alespoň 3% platných hlasů z celkové počtu odevzdaných hlasů. Na základě počtu odevzdaných a platných hlasů jim jsou přiděleny kompenzační mandáty.⁴¹ Po krátkém a stručném představení volebního systému Bosny a Hercegoviny bude nyní dán prostor jednotlivým volbám. Volby budeme zkoumat v období od konce války v BaH, resp. první volby v roce 1996 až do prozatím posledních voleb v roce 2010, a to na celostátní úrovni.

4.3.1. Volby 1996⁴²

V září 1996 se uskutečnily první poválečné volby v Bosně a Hercegovině. Volby byly mezinárodním společenstvím chápány jako naděje, která zlomí veškeré nacionalistické cítění vyvolané během války.

Přesto však tyto optimistické naděje nebyly naplněny. Bosenská společnost volila stejné politické strany jako v prvních postkomunistických volbách v roce 1990.⁴³ Ve volbách 1996 uspěly ve Sněmovně reprezentantů

³⁹ Dvacátéhošestého srpna 2001 byl přijat nový volební zákon BaH, srov. <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6274>, (22. 1. 2012).

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ *Election Law of BIH*, srov. http://www.izbori.ba/documents/ENG/Law/BH_Election_Law.pdf, (22.1. 2012).

⁴² Výsledky jednotlivých voleb jsou umístěny v přílohách číslo 5, 6, 7, 8, 9 a 10.

⁴³ Volby konané v roce 1990 měly za následek vítězství politických stran hlavních etnik v BaH. Osmdesát pět procent hlasů získaly dohromady, Strana demokratické akce (SDA) reprezentována Bosňáky, Srbská demokratická strana (SDS) a Chorvatské demokratické společenství (HDZ) (Šedo: 2006).

Strana demokratické akce SDA, Srbská demokratická strana SDS, Chorvatské demokratické společenství HDZ. Strany dohromady obdržely 36 křesel z celkového počtu 42 křesel. Konkrétně SDA získala 19 křesel, SDS 9 křesel a HDZ 8 křesel. Zbylá křesla se rozdělila mezi Stranu za Bosnu a Hercegovinu (SBaH), koalici Společná listina (*Združena lista Bosne i Hercegovine – ZL*)⁴⁴ a koalici Svaz pro mír a pokrok (*Savez za mir i progres – SMP*).⁴⁵ První vláda byla tvořena SDA, SDS, HDZ a SBaH (Hladký 2005: 317-318).

4.3.2. Volby 1998

Po dvou letech se v září konaly další celostátní volby. I v těchto volbách měli voliči tendenci volit strany, které byly nacionálně orientované. Strana demokratické akce SDA se ve volbách rozhodla ucházet v uskupení s názvem Koalice pro jednotnou a demokratickou Bosnu a Hercegovinu (*Koalicija za cjelovitu i demokratsku Bosnu i Hercegovinu – KCD*).⁴⁶ Politické strany celkem získaly 17 křesel, a to díky nesmírné podpoře Bosňáků. Další dominantní stranou, která hájila post z voleb 1996, byla Srbská demokratická strana SDS. Ta získala ale o 3 křesla méně než v předešlých volbách. Chorvatská HDZ obdržela 6 mandátů. Přesto, že ve volbách stále převažovaly nacionalistické strany, byl zaznamenán i určitý vzestup levicových stran, které navazovaly na myšlenky dřívějších politických stran Jugoslávie. Takovou politickou stranou byla např. Strana demokratických změn, která obdržela 4 mandáty v rámci FBaH. Další stranou byli Sociální demokraté Bosny a Hercegoviny, kteří získali 2 mandáty. Republiku srbskou reprezentovala levicově zaměřená koalice Jednota (*Sloga*),⁴⁷ která získala 4 křesla. Nicméně vládu nakonec sestavovaly SDA, SBaH, HDZ, Socialistická strana Republiky srbské a Srbská lidová strana.

⁴⁴ Ta se skládala ze Sociálně demokratické strany Bosny a Hercegoviny (SDP BiH), ze Sociálních demokratů Bosny a Hercegoviny (SD), z Chorvatské selské strany Bosny a Hercegoviny (HSS), Republikánské strany (RS) a Muslimsko-Bosňácké organizace (MBO) (Šedo 2004: 69).

⁴⁵ V rámci koalice kandidovala Strana nezávislých sociálních demokratů (SNSD), Socialistická strana Republiky Srbské (SPRS), Sociálně liberální strana (SLS) (Šedo 2004: 76).

⁴⁶ Společně s ní byly v koalici Strana za Bosnu a Hercegovinu (SBaH), Občanská demokratická strana (GDS) a Liberální strana (LS).

⁴⁷ Jednota se skládala ze Strany nezávislých sociálních demokratů (SNSD), Socialistické strany Republiky srbské (SPRS) a Srbského národního svazu (SNS).

4.3.3. Volby 2000

Volby v roce 2000 označuje např. J. Šedo za přelomové. Je to dáno tím, že popularita nacionalistických stran klesala a mandáty obdržely i některé jiné politické strany, kterým v předešlých volbách nebyl dán prostor, resp. mandát. Vítězem voleb se stala Sociálně demokratická strana SDP, která získala 9 křesel a dokonce o 1 mandát předstihla doposud vedoucí Stranu demokratické akce SDA. Mandáty obdržely i další politické strany, které v minulých volbách měly relativní úspěch. Byla to např. SDS, která získala stejný počet mandátů jako v minulých volbách, tedy 6 křesel; o jeden mandát si pohoršila HDZ, která získala 5 křesel. Stálice SBaH získala také 5 mandátů. O mandáty se dělily i další politické strany, které ovšem neměly až tak velký význam, neboť se nepodílely na tvorbě celostátní vlády (Hladký 2005: 318-319). Výsledkem těchto voleb bylo utvoření vládní koalice Aliance pro změnu⁴⁸ v lednu 2001 jako důsledek tlaků mezinárodního společenství na politický systém BaH. Koalice měla za úkol zrealizovat institucionální reformy, ale nenaplnila taková očekávání, která do ní mezinárodní společenství vkládalo. Před dalšími volbami se politické strany z koalice rozhodly kandidovat samostatně.

4.3.4. Volby 2002

Další volby proběhly za dva roky, v říjnu 2002. Minulé volby ukázaly, že se v politickém systému BaH dokáží prosadit i jiné než nacionalistické strany, ovšem výsledky voleb 2002 představovaly jakoby krok zpět. Nacionalisticky orientované HDZ, SDS či SDA obdržely dohromady 45% platných hlasů.⁴⁹ SDA tedy získala 9 mandátů, HDZ obdržela 5 mandátů, přičemž kandidovala v koalici společně s chorvatskými křesťanskými demokraty. SDS a SBaH si každá rozdělila po 5 mandátech. Vítězná politická strana vzešlá z voleb 2000 SDP získala pouhé 4 mandáty. Zbýlá křesla byla rozdělena mezi další menší politické strany, které se ovšem na celostátní vládě nepodílely. Vláda byla tvořena SDA, HDZ, SDS, SBaH a PDP (Hladký 2005: 321).

⁴⁸ Součástí koalice byla Sociálně demokratická strana (SDP), Strana za Bosnu a Hercegovinu (SBaH) a Nová chorvatská iniciativa (NHI).

⁴⁹ *Bosnia and Herzegovina General Elections 5th October 2002 Final Report*, srov. <http://www.osce.org/odihr/elections/bih/14001>, (25. 1. 2012).

4.3.5. Volby 2006

Již tradičně se v říjnu konaly parlamentní volby, poprvé ovšem po 4 letech. Samotná volební kampaň byla postavená na tom, že z voleb vzniklá politická elita bude první, která si bude muset vládnout samostatně. Uvažovalo se totiž o uzavření instituce OHR, který v bosenskohercegovském systému fungoval jako dohled nad dodržováním Daytonské smlouvy (podrobněji viz kapitola 5). Průběh volební kampaně byl ovlivněn nacionalistickou rétorikou. Politické elity řešily pouze své zájmy, kdežto běžné problémy občanů jako je nezaměstnanost, korupce apod. nebyly brány v potaz (Kasum 2006). Ve volbách kandidovaly některé jiné politické subjekty, které se v předchozích volbách nevyskytovaly. To se týká zejména chorvatské politické scény, kdy se nově profilovala strana Chorvatská demokratická unie 1990 - HDZ 1990, která vznikla odtržením od Chorvatské demokratické unie HDZ BaH. Chorvatský politický systém vstupoval do voleb 2006 značně fragmentovaný.⁵⁰ Vítězem voleb se ve Sněmovně reprezentantů Federace BaH stala SDA,⁵¹ která získala 8 křesel, o pouhý 1 mandát méně měla SBaH.⁵² Sociálně demokratická strana SDP získala 5 křesel. HDZ BaH získala 3 křesla a HDZ 1990 pouhá 2 křesla. V Republice srbské zvítězila strana SNSD, jež obdržela téměř 47% hlasů, proto jí připadlo 7 mandátů. SDS, která byla druhou vítěznou stranou, získala jen 3 křesla a oproti předchozím hlasům si značně pohoršila. Další strany jako PDP, DNS získaly po 1 mandátu.⁵³

4.3.6. Volby 2010

Prozatím poslední volby se konaly 3. října roku 2010. Byly to druhé volby po roce 2006, které byly v plné režii bosenskohercegovských elit. Bylo zaregistrováno 32 politických stran, 10 koalic a 7 nezávislých kandidátů na úrovni entit. Politické strany oslovovaly především voliče ze svých entit, resp. etnické rozdělení hrálo určující roli v tom, komu připadne hlas. Srbské obyvatelstvo podporovalo SNSD, SDS a PDP, Bosňáci hlasovali pro SDA,

⁵⁰ Politická fragmentace se týkala celého bosenskohercegovského systému. Do voleb 2006 bylo zaregistrováno na 32 politických stran, 4 koalice a 8 nezávislých kandidátů soutěžící na úrovni entit. Nutností bylo podle volebního zákona udržet rovnováhu mezi pohlavími, což mělo za následek, že 37% kandidátů bylo žen, srov. <http://www.osce.org/odihr/elections/bih/23945>, (26. 1. 2012).

⁵¹ Zajímavostí je, že voliči v Republice srbské hlasovali pro SDA, což jí vyneslo o 1 křeslo více (viz výsledky voleb v příloze číslo 9).

⁵² SBaH získala od voličů v Republice srbské také 1 mandát

⁵³ Tamtéž

SBaH, Alianci pro lepší budoucnost SBB, zatímco Chorvaté rozhodovali mezi HDZ, HDZ 1990, Chorvatskou stranu pravice HSP apod. Nicméně existovaly i takové politické subjekty, které reprezentovaly multietnický přístup. Takovými uskupeními byla např. Liberálně demokratická strana LDS či Strana práce pro zlepšení NSRZB.

Oficiální volební kampaň začala 3. září a byla orientována primárně do velkých měst. Politické subjekty využívaly veškeré dostupné prostředky propagace své strany. V řadě jejich programů bylo zlepšení sociální situace, ustanovení reforem či snížení korupce atd. Celkově byla volební kampaň charakterizována za poklidnou, nacionalisticky laděné rétoriky však nebyly výjimkou. Zastoupení žen na kandidátních listinách bylo kolem 38%, tudíž byly splněny požadavky na rovnováhu mezi pohlavími.⁵⁴ Volební účast byla pouhých 56,28%, přičemž byla o něco málo vyšší ve Federaci Bosny a Hercegoviny – 56,42% oproti Republice srbské, kde byla 55,64%.⁵⁵ Nízká volební účast⁵⁶ byla dle Mujanoviće způsobena nezájmem obyvatelstva o politické dění v zemi,⁵⁷ ale i tím, že velká část Bosňanů žije mimo domov (Mujanović 2010). Ve sněmovně reprezentantů Federaci BaH zvítězila SDP, která obdržela 8 křesel. O pouhý 1 mandát méně měla stálice SDA. SBB BaH, neboli Unie pro lepší budoucnost získala 4 křesla. HDZ BaH získala stejně jako v minulých volbách jen 3 křesla. Další politická strana SBaH získala oproti minulým volbám pouze 2 mandáty. Koaliční uskupení HDZ 1990 – HSP BaH obdrželo pouhé 2 mandáty. Další dva politické subjekty obdržely po 1 mandátu. Na politické scéně Sněmovny reprezentantů v Republice srbské slavila úspěch SNSD, která zvítězila s přehledem, a to s 43,30% hlasů, což jí vyneslo 8 křesel. SDS si oproti minulým volbám polepšila o 1 křeslo a měla tak 4 křesla. PDP a DNS získaly po 1 mandátu.⁵⁸

⁵⁴ Téměř 20% žen bylo zvoleno do Parlamentního shromáždění, srov. <http://www.osce.org/odihr/elections/bih/23945>, (30. 1. 2012).

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ Nicméně dle Martina Ježka, redaktora ČT a odborníka na postjugoslávský prostor, není volební účast tak malá. „Volební účast je potřeba hodně zdůraznit, protože ta agónie v Bosně a Hercegovině napříč národnostmi byla obrovská v těch posledních letech,“ srov. <http://www.rozhlas.cz/cro6/stop/zprava/bosenske-volby--792381>, (20.1.2012).

⁵⁷ Nízká volební účast se dá vysvětlit na ukázce jednoho výroku od jednoho obyvatele BaH: „Celou dobu se baví o politice, ale lidí nemají z čeho žít. Jsme na dně. Musí se udělat změny, změny v ekonomice, abychom žili jako jinde ve světě,“ srov. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/103111-bosnane-voli-novy-parlament/>, (30. 1. 2012).

⁵⁸ *Bosnia and Herzegovina General Elections 3rd October 2006 OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report*, srov. <http://www.osce.org/odihr/74612>, (30. 1. 2012).

4.3.7. Tvorba celostátní koalice a současná politická scéna

Situace se po volbách zdála být přehledná, nicméně následné debaty nevedly k utvoření životaschopné koalice. Jednání se mezi stranami ukázala být problematická. SNSD, která zvítězila v Republice srbské, odmítala navázat dialog s SDP, vítěznou stranou z Federace BaH, ohledně vytvoření celostátní koalice. Příčiny v neochotě spolupráce jsou však zakotveny mezi hlavními lídry⁵⁹ těchto stran. Je nutné podotknout, že v samotné Federaci BaH⁶⁰ nejsou spory mezi politickými stranami vyřešeny, a to se celkově odráží na charakteru celostátní úrovně (Woehrel 2011: 3-6). Během první poloviny roku 2011 ohrožovala tvorbu vládní koalice situace v Republice srbské. V dubnu 2011 na návrh prezidenta M. Dodika, parlament Republiky srbské projevil iniciativu uspořádat referendum⁶¹ ohledně působnosti celostátních soudních orgánů. Nakonec v květnu 2011, Dodik referendum odvolal s podmínkou, že EU musí

⁵⁹ Oba 2 vůdcové (Dodik a Lagumdžija) se stavěli negativně proti ústavní reformě, jejíž debaty se vedly mezi léty 2008-2009. M. Dodik by chtěl posílit vliv své strany a tak požaduje, aby ministr zahraničí pocházel z jeho politické strany SNSD. Jeho hlavní podmínkou je také, aby se institucionální funkce řídily na základě principu rotace mezi etnickými skupinami (Woehrel 2011: 4).

⁶⁰ Ve FBaH přetrvávaly na začátku roku 2011 spory mezi HDZ a HDZ 1990, které se nebyly po dobu 5 měsíců schopné shodnout na vládě uvnitř FBaH. Sedmnáctého března 2011 byla konečně ustanovena v rámci FBaH vláda, vedená SDP. HDZ a HDZ 1990 nepovažovaly vládu za legitimní, neboť údajně nereprezentovala chorvatské zájmy. Celý spor vyvrcholil tím, že se obě strany dohodly na založení Chorvatského národního shromáždění obcí a kantonů, kde se většinou nachází chorvatské obyvatelstvo. Paradoxem je, že toto úsilí chorvatských stran, podpořil bosenskosrbský vůdce M. Dodik, který se dlouhodobě snaží rozbít jednotu BaH. Dalším znakem je tradiční tření mezi Bosňáky a Chorvaty v rámci FBaH. Přetrvává, zde nerovnoměrné rozložení pravomocí v rámci vlády FBaH a mezi 10 kantonálními vládami uvnitř FBaH. (Woehrel 2011: 4-5). Pět kantonů, které mají názvy dle velkých měst, resp. Sarajevo, Tuzla, Zenica, Bihać a Goražde je obýváno převážně bosňáckou většinou. Další 3 kantony, většinou chorvatské, se nacházejí v západní Hercegovině, západní Bosně a v severovýchodní Bosně. Pouhé dva kantony jsou multinárodnostní, a to střední Bosna a Hercegovina-Neretva (podrobný popis a znázornění jednotlivých kantonů na mapě BaH vypořádá příloha číslo 4). FBaH je přibližně rozdělena mezi Bosňáky a Chorvaty v poměru 60:40 (Bose 2002: 23-24). Samotné spory nastávají např. již názvem kantonů mezi Chorvaty a Bosňáky. Takovým případem je 10. kanton FBaH. Chorvaté ho pro své zájmy nazývají jako Herceg-bosenský kanton, kdežto Bosňáci jako Livanský kanton. Pokud se ovšem rýsuje nějaká finanční částka z vnějšku, jsou Chorvaté a Bosňáci schopni se domluvit, na názvu kanton číslo 10, srov. <http://www.rozhlas.cz/cro6/stop/zprava/bosenske-volby--792381>, (20. 1. 2012). Samotné spory pramení od toho, že v rámci Daytonské dohody byly vytvořeny 3 etnické komunity, ale pouze 2 státní jednotky. Všechny tyto problémy brzdí jakýkoliv pokrok v rámci FBaH.

⁶¹ Referendum se mělo týkat otázky podpory Bosenského státního soudu, jehož rozhodnutí odsuzovalo, dle Dodika, desetkrát více Srbů než ostatních národů. Cílem referenda mělo být i potlačení vlivu Vysokého představitele, srov. http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/bosensti-srbove-odmitaji-celostatni-justici_199098.html, (2. 2. 2012). Otázkou referenda se bosenští Srbové zabývají od roku 2007, kdy Kosovo vyhlásilo samostatnost. Dodik přímo narážel na to, že by lidé měli mít právo na vyjádření, zda stále podporují Daytonskou dohodu, srov. <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=660544>, (2. 2. 2012).

vést s Republikou srbskou intenzivní debatu ohledně celobosenských soudních orgánů (Woehrel 2011: 8). Pokusy o sestavení celostátní vlády proběhly během roku 2011 několikrát, ovšem hlavní politické strany vzešlé z voleb 2010, nedošly k dohodě či alespoň k nějakému kompromisu. Politická situace v BaH tak přešla do hluboké politické krize.⁶²

Přesto se však po dlouhých obstrukcích podařilo 28. prosince 2011 vytvořit celostátní vládu. Představitelé politických stran se dohodli na sestavení celostátní vlády dle etnického klíče. Bosňáci mohou obsadit ministerské posty v oddělení zahraničních věcí, bezpečnosti, obrany, dopravy a komunikace. Bosenští Srbové naopak mohou zaplnit posty v oblasti financí, zahraničního obchodu, hospodářských vztahů a občanských záležitostí. Bosenským Chorvatům byla přidělena funkce předsedy Rady ministrů, ministerstva spravedlnosti a lidských práv a uprchlíků. Nejvýstižněji zhodnotil daný „kompromis“ o sestavení vlády lídr SNSD M. Dodik: „Nikdo ve skutečnosti nedosáhl toho, o co usiloval.“⁶³ Sestavení celobosenské vlády uvítala nejen Evropská unie, pro níž je BaH potencionální kandidátskou zemí,⁶⁴ ale ocenit to mohou i případní zahraniční investoři, kteří se pro nepřehlednou politickou situaci, od BaH raději distancovali.⁶⁵

Pro utvoření celobosenské vlády je nutné, aby politické strany navzájem spolupracovaly a vytvořily tak životaschopnou koalici. Poté, co jsme si představili jednotlivé volby a jejich vítěze, by bylo rovněž vhodné zmínit se o hlavních politických stranách a jejich cílech či programech.

4.4. Stranický systém

Formování stranického systému v Bosně a Hercegovině bylo ovlivněno nejen prvními svobodnými volbami v roce 1990, ale také válečným konfliktem. Tyto události měly za následek, že každá národní skupina, resp. entita si

⁶² Toto tvrzení potvrzoval v září 2011 sám představitel SDS Mladen Bosić, srov. http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/09/27/feature-01, (2. 2. 2012).

⁶³ BiH gets a government for New Year's, srov. http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/12/29/feature-01 (3. 2. 2012).

⁶⁴ Více o vztahu Evropské unie a BaH bude pojednáno v kapitole 5.

⁶⁵ BiH gets a government for New Year's, srov. http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/12/29/feature-01 (3. 2. 2012).

vytvořila vlastní stranickou soustavu (viz výše). Představit všechna politická uskupení, která se v BaH vyskytují, není z hlediska tématu práce možné. Cílem je zmapovat jen vybraná politická uskupení, která vytvářela celobosenskou vládu, resp. ty politické subjekty, které měly největší předpoklady se na vytváření vlády podílet, či se přímo podílejí. Představeny budou SDA, HDZ, SDP, SBaH, SNSD, SDS a PDP.

4.4.1. Politická uskupení v rámci Bosny a Hercegoviny

4.4.1.1. Strana demokratické akce (*Stranka demokratskije akcije*) – SDA

Strana demokratické akce byla založena 26. května 1990 v Sarajevu. Ve volbách v roce 1996 kandidovala SDA samostatně, avšak v roce 1998 se iniciovala v uskupení zvaném Koalice za demokratickou a jednotnou Bosnu a Hercegovinu – KCD (viz výše). V dalších celostátních volbách pak kandidovala SDA vždy samostatně. V programových cílech SDA bylo politické spojení občanů patřících do muslimského tábora, ale i ostatních obyvatel; zachování územní celistvosti Bosny a Hercegoviny s jejími všemi obyvateli; SDA se zavazuje bránit BaH proti její destabilizaci. SDA je stranou politického středu, otevřenou pro všechny občany Bosny a Hercegoviny.

V čele SDA stál od jejího začátku do října 2001 Alija Izetbegović. V říjnu 2001 se do čela strany postavil Sulejman Tihić.⁶⁶ Na 5., prozatím posledním kongresu⁶⁷, konaném v květnu 2009 byla přijata programová deklarace, která je zaměřena na cíle, kterých chce SDA splnit v období mezi léty 2009 až 2013. SDA prosazuje např. aktivní přístup ohledně ústavních reforem za účasti vládních i nevládních organizací. SDA potvrzuje BaH jako demokratický stát všech svých občanů; usiluje o intenzivnější provádění reforem, které BaH umožní v budoucnu členství v euroatlantických strukturách; usiluje o znovuvybudování multietnické BaH; jejím cílem je i potírání korupce a jiné trestné činnosti apod.⁶⁸

⁶⁶ Izetbegović byl poté jmenován doživotním prezidentem strany.

⁶⁷ Jednotlivé kongresy SDA byly konány v letech 1991, 1997, 2001, 2005 a 2009. Na těchto kongresech byly přijímány programové cíle SDA, srov. <http://www.sda.ba/licnakarta/>, (3. 2. 2012).

⁶⁸ Více na http://sda.ba/download/programska_deklaracija.pdf (3. 2. 2012).

4.4.1.2. Chorvatské demokratické společenství (*Hrvatska demokratska zajednica BiH*) - HDZ BiH

Chorvatské demokratické společenství BaH⁶⁹ vzniklo 18. srpna 1990. HDZ BaH je politickou stranou, která až na volby z roku 2002 kandidovala na celostátní úrovni vždy samostatně. Strana vznikla pro chorvatské občany v BaH. Její základy jsou založeny na principech křesťanské demokracie. Předsedou je od roku 2005 Dragan Čović.⁷⁰ HDZ BaH brání principy demokracie, dodržuje lidská práva, zasazuje se o právní stát a volný trh. Přistupuje ke všem osobám stejně bez ohledu na jazyk, náboženství či rasu. Dle HDZ BaH přispěla Daytonská dohoda k míru, nicméně její asymetrické nastavení politické struktury a přítomnost mezinárodního společenství, brání v pokroku BaH. Prioritou je členství v evropských strukturách. HDZ BaH preferuje blízké vztahy se sousedním Chorvatskem, jakož i např. podporuje dvojí občanství v rámci BaH. Na volební období 2010 - 2014 se HDZ BaH zavazuje splnit 3 cíle v rámci hospodářského rozvoje: právní stát, posílení hospodářského systému a sociální odpovědnost. Hlavními cíli rozvojové politiky HDZ BaH je dále budování tržní ekonomiky s orientací na export.⁷¹

⁶⁹ HDZ BaH vznikla na základě působení stejné strany HDZ v Chorvatsku (Šedo 2002: 71).

⁷⁰ Čović a jeho strana se netají myšlenkou ustanovit v rámci BaH třetí samostatnou jednotku, srov. <http://www.bhdani.com/arhiva/273/t27314.shtml>, (4. 2. 2012). Samotný princip v ustanovení nezávislé entity, má však hlubší kořeny. HDZ v první polovině 90. let spolupracovalo s chorvatskými politiky, kteří usilovali o vznik vlastního státu tzv. Herceg-Bosna, který by byl posléze připojen k Chorvatsku. Po vytvoření federace s Bosňáky, však jejich touha po autonomii nevyhasla. Sám Čović k tomu říká: „Je nezbytné, aby Bosnu tvořilo několik federálních jednotek a aby Chorvaté tvořili většinu aspoň v jedné z nich ... protože to je jediný způsob, jak zajistit naprostou rovnoprávnost bosenských národů - Chorvatů, Srbů a Bosňáků ... Nejde nám o rozdělení Bosny a Hercegoviny, ale o její záchranu. Chceme, aby Bosna měla evropskou perspektivu,“ srov. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/121660-bosensti-chorvate-obnovili-pozadavek-na-svou-vlastni-entitu/>, (4. 2. 2012). Požadavky o ustanovení třetího státu v rámci BaH byly několikrát předneseny, např. v rámci voleb v roce 2006 a nebo v dubnu 2011 (Mujanović 2006). Tento požadavek se nám zdá logický, neboť rozdělení na 2 entity nebylo dle Daytonské smlouvy k bosenským Chorvatům v BaH spravedlivé. Bosenští Chorvaté, kteří si rovněž nárokují mít za tzv. hlavní chorvatské město v BaH Mostar, argumentují tím, že Bosňáci mají Sarajevo a Srbové mají v Republice srbské Banja Lucu (Bose 2002: 28).

⁷¹ Více na <http://www.hdzbih.org/e-dokumenty/hdz-bih.html>, (4. 2. 2012).

4.4.1.3. Chorvatské demokratické společenství 1990 (*Hrvatska demokratska zajednica BiH* 1990) - HDZ BiH 1990

Chorvatské demokratické společenství 1990 vzniklo v dubnu 2006⁷² a je jedno z nejmladších politických uskupení v rámci BaH. V roce 2006 kandidovala HDZ BaH 1990 samostatně, ale v následujících volbách se pokoušela uspět v koalici HDZ 1990 – HSP BiH. Lídrem strany je Božo Ljubić. Strana se profiluje jako liberální, sociální a demokratická strana. Převážně hájí chorvatské národní zájmy v BaH, ale také deklaruje rovnost všech národů v BaH. HDZ 1990 respektuje lidská práva a svobody dle mezinárodních úmluv.⁷³ HDZ BaH 1990 stejně jako HDZ nepovažuje asymetricky organizovaný stát, daný Daytonskou smlouvou za relevantní, neboť je překážkou k euroatlantické integraci. HDZ BaH 1990 intenzivně podporuje integraci do euroatlantických struktur. V ekonomice je zastáncem dokončení privatizačního procesu, zvýšení zaměstnanosti a zlepšení sociální péče. HDZ BaH 1990 podporuje návrat všech uprchlíků a vysídlených osob.⁷⁴

4.4.1.4. Sociálně demokratická strana Bosny a Hercegoviny (*Socijaldemokratska partija BiH*) - SDP BiH

Sociálně demokratická strana BaH vznikla na počátku 90. let transformací ze Svazu komunistů Jugoslávie. V roce 1990 kandidovala ve volbách pod názvem Svaz komunistů Bosny a Hercegoviny – Strana za demokratické změny SKBiH - SDP. V roce 1996 pak jako SDP BaH v rámci Společné listiny Bosny a Hercegoviny (viz výše). Po volbách se v roce 1998 spojila se Sociálními demokraty Bosny a Hercegoviny SD⁷⁵ (Šedo 2002: 69). Po volebním období roku 2000 byla zformována koalice Aliance pro změny, jejíž součástí byla SDA (Šedo 2002: 69). V následujících celostátních volbách pak kandidovala SDP BaH samostatně.

⁷² V roce 2006 se HDZ 1990 odštěpila od mateřské strany HDZ. Důvodem byla např. nedemokraticky vedená politika některých představitelů ve prospěch svých zájmů, nikoli chorvatského národa; sobecká politika HDZ způsobila přerušení spolupráce s Evropskou lidovou stranou apod. Všechny výtky jsou na oficiálních stránkách HDZ BiH 1990, srov. <http://www.hdz1990.org/category/hdz1990/zastohdz/>, (4. 2. 2012).

⁷³ Více na <http://www.hdz1990.org/category/hdz1990/utemeljenje/>, (4. 2. 2012).

⁷⁴ Více na <http://www.hdz1990.org/category/hdz1990/programska-deklaracija/> (4. 2. 2012).

⁷⁵ SD byla založena 27. 7. 1990 jako Svaz reformních sil Bosny a Hercegoviny SRS BiH, která ale byla později přeorganizována na Unii bosenskohercegovinských sociálních demokratů (Šedo 2002: 69).

Od roku 1997 je předsedou SDP Zlatko Lagumdžija. SDP BaH se profiluje jako multietnická politická strana, která neoperuje pouze v rámci území Federace BaH. Dále se SDP profiluje jako levicová strana, která se zasahuje o sociální spravedlnost a rovné příležitosti pro všechny. Prioritou SDP je budování sociálního státu. SDP podporuje jednotný demokratický národ, který pomůže vyvést BaH ze současné ekonomické a sociální situace. Dalším cílem je vytvořit „mnohostrannou parlamentní demokracii, ústavně definovanou proporcionalitu, rovnost a konsensus“.⁷⁶ SDP BaH usiluje o ochranu lidských práv. Respektuje všechny 3 hlavní národy uvnitř BaH, ale i ostatní národnostní menšiny. V rámci zahraniční politiky usiluje SDP o mír a rovnost, bojuje proti terorismu a jiným formám násilí. SDP aktivně usiluje o začlenění BaH do euroatlantických struktur a je připravena přijmout další podmínky, které by to BaH v nejbližší době umožnily.⁷⁷

4.4.1.5. Strana za Bosnu a Hercegovinu (*Stranka za Bosnu i Hercegovinu*) – SBiH

Strana za Bosnu a Hercegovinu vznikla 13. dubna 1996. V prvních volbách kandidovala SBaH samostatně, ale v následujících volbách v roce 1998 pak v rámci KCD (viz výše). V roce 2000 naopak vytvořila povolební koalici Aliance pro změny (viz výše). V ostatních celostátních volbách působila SBaH samostatně.

SBaH se profiluje jako demokratická multietnická strana, která chápe BaH jako suverénní stát všech občanů a národů, kteří jsou si navzájem rovni. Podporuje národní, ale i etnické zájmy. Jejím cílem je přilákání zahraničních investorů, jakož i rozvíjení soukromého kapitálu. V oblasti zahraniční politiky přispívá k tomu, aby se BaH začlenila do mezinárodních struktur. Klade důraz na roli mladých a vzdělaných politiků, v kterých spatřuje budoucnost BaH.⁷⁸

Předsedou je od samého vzniku strany Haris Silajdžić.⁷⁹ Ve volebním programu v roce 2010 můžeme nalézt hlavní priority SBaH na období mezi léty 2011-2015. SBaH představila dynamický koncept ekonomických a

⁷⁶ Více na http://www.sdp.ba/dokumenti/dokumenti/PROGRAM_SDP_BiH.pdf, (5. 2. 2012).

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸ Více na http://zabih.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=157&Itemid=53, (5. 2. 2010).

⁷⁹ Silajdžić před tím než založil svou vlastní stranu, byl členem strany SDA a zároveň byl členem vlády SDA v Sarajevu během války v BaH (Bose 2002: 26).

politických priorit tzv. 5+5. V rámci ekonomických priorit se SBaH bude snažit o dynamický ekonomický růst, rozvoj energetického sektoru, jakož o výstavbu dopravní infrastruktury, o vzdělání, vědu a informační společnost a rozvoj venkova a zemědělství. V rámci politických cílů chce SBaH dosáhnout reformy ústavy, začlenění do euroatlantických organizací, reformu v oblasti sociálního, zdravotního a penzijního systému atd. V rámci začlenění BaH do mezinárodních struktur SBaH preferuje posílení institucionální kapacity ve smyslu zlepšení politické integrace, dále se bude snažit o hospodářskou integraci a právní harmonizaci v souladu s evropskými pravidly. Jejím cílem rovněž je, aby BaH obdržela statut kandidátské země EU, což by BaH umožnilo získat další finanční zdroje potřebné pro její rozvoj.⁸⁰

4.4.1.6. Svaz nezávislých sociálních demokratů (*Savez nezavislih socijaldemokrata*) – SNSD

Svaz nezávislých sociálních demokratů⁸¹ se zformoval 10. března 1996 z nezávislých poslanců Národního shromáždění Republiky srbské v čele s Miloradem Dodikem.⁸² První ustanovující parlament SNSD se konal 1. května 2002, kdy byl předsedou zvolen M. Dodik. Strana sídlí v Banja Luce.⁸³

SNSD je otevřená všem občanům (zejména bosenským Srbům), kteří přijímají její přesvědčení. SNSD se profiluje jako politická strana, která podporuje svobodu, mír a demokracii. Snaží se o budování sociálního státu, spravedlnosti, a to prostřednictvím parlamentní demokracie, právního státu a hospodářských reforem. Zavazuje se o dodržování všeobecných lidských práv a svobod podle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁸⁴ V programu SNSD je primárně zdůrazňován srbský lid jako nositel demokracie. Až po vyjádření srbského lidu je demokracie převedena na celostátní úroveň. SNSD bude hájit národní zájmy a multietnický charakter

⁸⁰ Více na <http://zabih.ba/pdf/ProgramSBIH.pdf>, (5. 2. 2012).

⁸¹ Strana nezávislých sociálních demokratů (*Stranka nezavisnih socijaldemokrata*) – SNSD vznikla v únoru 1992. V prvních poválečných volbách kandidovala ve sdružení Svaz pro mír a pokrok SMP (viz výše), ve volbách 1998 byla SNSD součástí koalice Jednota. V roce 2000 vytvořila na celostátní rovině koalici společně s Demokratickou stranou důchodců Bosny a Hercegoviny – DSP (Šedo 2002: 76). V roce 2002 došlo ke sloučení mezi Stranou nezávislých sociálních demokratů a Demokratickou socialistickou stranou DSP, přičemž zároveň došlo ke změně názvu na stranu Svaz nezávislých sociálních demokratů, srov. <http://www.snsd.org/dnn/Default.aspx?tabid=54&language=en-GB>, (6. 2. 2012).

⁸² Tamtéž

⁸³ Více na <http://www.snsd.org/dnn/Portals/0/Dokument/statut.pdf>, (6. 2. 2012).

⁸⁴ Tamtéž

v politických institucích. V hlavních cílech SNSD je budování trvalého míru v jihovýchodní Evropě; budování výborných vztahů se sousedními zeměmi, jakož i se zeměmi Evropské unie; prosazování rovnosti a dialogu ve spolupráci s mezinárodním společenstvím; bojování s islámským terorismem; rozvíjení tržního hospodářství a podpora privatizace; boj proti korupci apod.⁸⁵

Podíváme-li se na cíle SNSD podrobněji, zjistíme, že se strana hájí rádobu demokratickými principy, nicméně cíle jsou zásadně určeny bosenskosrbskému obyvatelstvu. V politických programech SNSD ve své nacionalisticky zaměřené rétorice přitvrzuje. Ve volebním programu z roku 2010 je v určitých fázích kritizována činnost OHR, která dle SNSD vytváří nestabilitu a stagnaci v zemi ve všech směrech. Dále se můžeme dočíst, že SNSD nesouhlasí s tím, že Chorvaté jako konstitutivní národ tvoří nucené soužití s Bosňáky ve Federaci BaH a nemají vlastní stát, tak jako mají bosenští Srbové Republiku srbskou.⁸⁶ Volební kampaň SNSD se v roce 2010 nesla hesly МИСПИТИ, ПРЕДВИЂАТИ, ДЈЕЛОВАТИ.⁸⁷ SNSD podporuje rozvoj sociálního a hospodářského života a je příznivcem reforem, přesto byly v programu dále rozvíjené nacionalistické ideje⁸⁸ jako např. Republika srbská navždy. Program byl nabízen všem voličům v rámci BaH, neboť se SNSD zavázala k respektování Daytonské smlouvy, proto tomu musel být text programu uzpůsoben.⁸⁹ Jak jsme zjistili (viz výše), v některých projevech

⁸⁵ Více na <http://www.snsd.org/dnn/Portals/0/DokumentipolitickiProgram.pdf>, (6. 2. 2012)

⁸⁶ SNSD tak tímhle tvrzením podporuje politickou dezintegraci a nepodporuje jednotnost Bosny a Hercegoviny

⁸⁷ Volně přeloženo jako MYSLET, PŘEDVÍDAT, JEDNAT

⁸⁸ Dle bývalého jugoslávského politika R. Dizdareviće je politika SNSD pokračováním Miloševićovy velkosrbské politiky, neboť představuje nejhorší verzi nacionalismu a separatismu, srov. <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/reportaze/zprava/829726>, (20. 8. 2011). Připomeňme, že Dodikovo heslo zní "Republika srbská je tady navždy a Bosna jenom dočasně, dokud nám bude vyhovovat," srov. <http://www.rozhlas.cz/cro6/stop/zprava/bosenske-volby--792381>, (20. 1. 2012). Dodik zároveň prohlašuje: "Naše hlavní město (Republiky srbské) je Banja Luka a metropole našeho národa je Bělehrad, už nikdy Sarajevo," srov. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/103164-situace-v-bosne-se-ani-po-volbach-neuklidni/>, (2.2. 2012). Dle volebních preferencí, které SNSD trvale získává a nacionalisticky vedenou politikou M. Dodika se lze domnívat, že jsou bosenští Srbové velmi identifikováni s Republikou srbskou. To ostatně potvrzuje výzkum Gallup Balkan Monitor (2010). Dle výzkumu se 87% bosenských Srbů vyjadřuje kladně k nezávislosti Republiky srbské. Ostatní obyvatelé BaH se k této záležitosti staví následovně: bosenští Chorvaté souhlasí z 27%, Bosňáci pouze ze 13%, srov. http://www.balkan-monitor.eu/files/Gallup_Balkan_Monitor-Focus_On_Bosnia_and_Herzegovina.pdf, (10. 3. 2012). Nacionalistické naladění v Republice srbské, dle Dizdareviće, ovlivňuje zároveň podobné smýšlení ve Federaci BaH, srov. <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/reportaze/zprava/829726>, (20. 8. 2011).

⁸⁹ Více na <http://www.snsd.org/dnn/Portals/0/Dokumentikoraci%20za%20buducnost2010.pdf>, (6. 2. 2012).

M. Dodika se často objevují pokusy dezintegrovat BaH. Jeho cílem je rozdělit BaH a tento cíl sleduje např. i prostřednictvím podpory bosenských Chorvatů v ustanovení vlastní entity.

4.4.1.7. Srbská demokratická strana (*Srpska demokratska stranka*) - SDS BiH

Srbská demokratická strana vznikla 12. června 1990.⁹⁰ Ve všech celostátních volbách, kromě voleb 1998, kandidovala SDS samostatně. V roce 1998 tvořila koalici se Srbskou radikální stranou Republiky srbské – SRS (Šedo 2002: 72). Jak bylo patrné z volebních výsledků, SDS dominovala v Republice srbské do roku 2006, kdy byla poté vystřídána SNSD. Předsedou SDS je v současné době Mladen Bosić. SDS se profiluje jako politická strana, která hájí zájmy srbského lidu na území Bosny a Hercegoviny. SDS usiluje o lepší pověst srbského státu. Je zastánkyní demokracie a lidských práv. Je proti diskriminaci, a proto chrání práva menšin.⁹¹

SDS se sama zařazuje do spektra politického středu. SDS se zavazuje ke spolupráci se všemi demokratickými stranami, přičemž hlavní prioritou je orientace na Srbskou republiku, případně na Rusko. SDS dále usiluje o dosažení kolektivní bezpečnosti, sociální spravedlnosti a sociálního státu. Hospodářskou a sociální stabilitu považuje SDS za demokratický základ života. Boj proti korupci a organizovanému zločinu a odstranění dalších negativních aktivit je pro SDS samozřejmostí. V rámci hospodářských aktivit chce zajistit konkurenčně schopné prostředí v souvislosti s globálními trendy. SDS bude usilovat o zlepšení životní úrovně např. snížením nezaměstnanosti o jednu třetinu do roku 2014. V rámci mezinárodních vztahů se SDS zavazuje k dodržování Charty OSN. SDS respektuje Daytonskou dohodu, která zaručuje stabilitu regionu a je zárukou existence Republiky srbské. SDS se dále negativně staví k instituci Vysokého představitele, neboť zastává stanovisko, že jeho další působení na území BaH není už nutností.⁹²

⁹⁰ Ve svém politickém programu se SDS profiluje jako strana, která vznikla z důvodu ohrožení a útlaaku srbského národa, kdy se rozpadala Jugoslávie. V roce 1997 se od SDS odštěpil Srbský národní svaz – Biljana Plavšić SNS. Profilově lze SNS představit jako umírněnou nacionalistickou stranu, která v dnešní době nemá téměř žádný význam (Šedo 2002: 73-74).

⁹¹ Více na http://www.sdrs.com/sajt/dokumenti/Statut_SDS.pdf, (7. 2. 2012).

⁹² Více na http://www.sdrs.com/sajt/dokumenti/Program_SDS.pdf, (7. 2. 2012).

4.4.1.8. Strana demokratického pokroku Republiky srbské (*Partija demokratskog progres*) – PDP

Strana demokratického pokroku vznikla v roce 1999. Od voleb 2000 kandidovala vždy samostatně. (Šedo 2002: 76). Vůdcem PDP je od samého začátku Mladen Ivanić. Ve svém politickém programu na období 2011-2014 podporuje integraci do euroatlantických organizací, protože představují nejvyšší standardy demokracie. Požaduje stejné podmínky v přístupových rozhovorech, jako měly dnes již členské státy EU. PDP dále požaduje např. uzavření instituce Vysokého představitele, neboť zastaralá struktura OHR brání plnému rozvoji demokratických institucí. PDP podporuje Daytonskou smlouvu, a proto požaduje, aby měl srbský národ stejné podmínky jako ostatní národy v BaH. V mezinárodní politice je prioritou PDP spolupráce s Chorvatskem a Srbskem. Zvláštní pozornost je věnována Rusku, se kterým PDP rozvíjí spolupráci např. v oblasti ekonomiky či cestovního ruchu. V rámci ekonomiky usiluje PDP o nastolení stabilního makroekonomického rámce, provádění změn ve struktuře ekonomiky, jakož i zavádění nových technologií atd. PDP chce účinněji bojovat proti korupci, a to v rámci politické a institucionální podpory např. posílením role nevládních organizací.⁹³

Po představení hlavních politických uskupení, které mají při volbách reálný vliv na zisk mandátu a tím pádem šanci ovlivnit budoucí směřování země, můžeme porovnat politické strany s volebními výsledky. Každá národní komunita nabízí určité spektrum politických stran především své národní komunitě. V politických programech je zpravidla napsáno, že politické strany respektují Daytonskou ústavu, proto svůj program nabízí i ostatním národním komunitám. Takovým příkladem je např. SNSD, přičemž v jejím případě se jedná o oslovování nacionalisticky orientovaných chorvatských voličů. V rámci volebních programů si můžeme na první pohled povšimnout, že nacionalisticky orientované strany pocházejí zejména z chorvatské a ze srbské komunity v rámci BaH. Velmi nacionalisticky orientovaná strana je HDZ, jejíž představitel veřejně prohlašuje, že by bosenští Chorvaté měli mít vlastní entitu. Staví na tom, čím se Daytonská dohoda nezabývala, a to ustanovením vlastní bosenskochorvatské entity. Bosenskosrbské strany jsou zaměřeny na vyzdvihování srbského národa, s kterým by se podle nich mělo jednat rovnoprávně, bez příkoří. Vůdce SNSD naopak jedná tak, že místo, aby

⁹³ Více na <http://www.pdpinfo.net/sadrzaj.php?id=141>, (7. 2. 2012).

posílil integritu BaH, ustavičně ji svými projevy podkopává. Multinárodnostně tvářícími se stranami jsou ty z muslimského tábora. Svým, na první pohled, „politicky nestranným“ programem se nesnaží oslovit pouze svou národní komunitu, ale nabízí řadu reforem, které nestojí na národnosti. Takovým příkladem multinárodnostní politické strany může být např. SDA či SDP. Ale pokud se zamyslíme nad postavením Bosňáků ve federaci BaH a potažmo v celé BaH, můžeme zjistit, že Bosňáci jsou jediným národem, který je s existencí BaH skutečně spjatý. Z toho vyplývá, že bosňáckým politickým stranám, nic jiného nezbyvá, než usilovat o neutrální politiku. Bosenští Chorvaté, resp. bosenští Srbové mohou v bosňáckém přístupu spatřovat skrytou formu nacionalismu s cílem uchování společného státu.

Když se podíváme na výsledky voleb na celostátní úrovni z roku 2010, jasně dominuje ve Federaci BaH bosňácký živel. Je to dáno zejména tím, že bosňácké obyvatelstvo tvoří většinu obyvatelstva ve Federaci BaH (viz přílohy číslo 3 a 4). Přesto však v minulých volbách (konkrétně v roce 2006) dokázaly některé bosňácké strany oslovit voliče v Republice srbské (viz příloha číslo 9).

V představených programech politických stran jsou alespoň na papíře demokratické principy inspirované mezinárodním společenstvím (viz výše). Každá politická strana oslovuje voliče z různého úhlu, některé strany stále preferují nacionalistické argumenty, jiné směřují k uskutečnění reforem. Z takového spektra politických programů je stále obtížné utvořit celostátní koalici na několik let. Politické strany se musí naučit kompromisu, budou-li chtít zachovat integritu a snad i prosperitu Bosny a Hercegoviny.

5. VLIV MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ NA POLITICKÝ SYSTÉM V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Jak již bylo částečně zmíněno v předchozí části, na formování politického systému BaH se značně podílelo mezinárodní společenství. Západní mocnosti na základě Všeobecné rámcové dohody vytvořily v Bosně a Hercegovině předpoklady pro mír. Vzhledem k historickému charakteru multietnické společnosti byl v BaH aplikován konsociační model demokracie na politický systém. Pro ochranu nejen Daytonské dohody, ale politického systému Bosny a Hercegoviny vůbec, byla utvořena instituce – Úřad Vysokého představitele.

5.1. Úřad Vysokého představitele – OHR

Úřad Vysokého představitele *Office of the High Representative - OHR*⁹⁴ byl v Bosně a Hercegovině vytvořen, aby dohlížel na mírové procesy týkající se ukončení války v BaH. Jeho postavení je kodifikováno v Daytonské dohodě, a to konkrétně v příloze 10 (*annex 10*).⁹⁵ Vysoký představitel má např. na starosti „udržovat úzké kontakty se stranami dohody, podporovat úplné dodržování všech civilních aspektů dohody; koordinovat činnost civilních organizací a institucí v Bosně a Hercegovině, k zajištění účinného provádění civilních aspektů mírového procesu. Vysoký představitel by měl respektovat jejich autonomii v rámci své oblasti činnosti, zatímco v případě potřeby dává obecný návod o dopadech jejich činností na mírový proces; pravidelně podávat zprávy o pokroku Organizaci Spojených národů, Evropské Unii, Spojeným státům, Ruské federaci a ostatním zúčastněným vládám, stranám a organizacím“.⁹⁶ Vedle této funkce zastával Vysoký představitel od roku 2002⁹⁷ úlohu ve formě Zvláštního zástupce Evropské Unie *European Union's Special Representative - EUSR*. Postupem času bylo cílem OHR/EUSR podněcovat v BaH takové činnosti, které by jí umožnily integraci v mezinárodních organizacích. V září 2011 byla oddělena funkce OHR od EUSR (viz níže).

⁹⁴ Dále jen OHR.

⁹⁵ *The General Framework Agreement: Annex 10 Agreement on Civilian Implementation*, srov. http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=366, (24. 2. 2012).

⁹⁶ *The Mandate of the OHR*, srov. http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/default.asp?content_id=38612, (8. 8.2011).

⁹⁷ Tamtéž

5.1.1. Jednotliví Vysocí představitelé

Cílem této krátké deskripce bude zaměření na jednotlivé Vysoké představitele s ohledem na jejich „zásluhy“ v politickém systému BaH. Z rozsahových důvodů není možné se podrobně zabývat veškerými počiny Vysokých představitelů, proto zmíníme jen některé, zejména ty, které mohly a mohou - mít vliv na politický systém BaH.

První, v čele Úřadu Vysokého představitele stanul švédský politik Carl Bildt. Funkci zastával od prosince 1995 do června 1997.⁹⁸ Bildt se mimo jiné zasloužil o vyjednávání Daytonské mírové dohody. Bildt je znám i pro svá některá tvrzení, kdy např. popíral masakr v Srebrenici⁹⁹ z června roku 1995 (Zukic 1996). Bildt, jako první Vysoký představitel, novodobé dějiny BaH příliš neovlivnil. Bylo to dáno tím, že v poválečné době byla situace v BaH chaotická a neustále vládlo mezi jednotlivými národy jisté napětí. Důsledkem toho se rozhodla Mezinárodní Rada pro implementaci míru¹⁰⁰ – PIC zefektivnit mandát OHR.

Pravomoce byly Vysokému představitelovi postupně navýšeny, zejména na konferenci v Bonnu z prosince 1997.¹⁰¹ Důvodem zefektivnit mandát OHR byla skutečnost, že někteří političtí reprezentanti schvalovali své zákony podle své libosti, aniž by respektovali mezinárodní společenství. Na této konferenci přijala PIC následující pravomoce, kdy je Vysoký představitel oprávněn např. „... odvolat z úřadu jakéhokoliv představitele bosenské státní správy či samosprávy, včetně členů vlád a Předsednictva Bosny a Hercegoviny, pokud se prokáže, že záměrně komplikují nebo dokonce sabotují naplňování mírového procesu. V případě, že zvolené orgány nejsou

⁹⁸ *High Representative*, srov. <http://www.ohr.int/ohr-info/hrs-dhrs/>, (24. 2. 2012).

⁹⁹ Srebrenica byla považována za bezpečnou zónu pod patronátem jednotek OSN. Přesto byla Srebrenica napadena bosenskými Srby, kteří se na bosňáckém obyvatelstvu dopouštěli různých druhů násilí. Po skončení válečného konfliktu bylo v okolí Srebrenice objeveno spoustu masových hrobů (Hladký 2005: 286).

¹⁰⁰ Na základě úspěšné realizace Daytonské dohody, se v prosinci 1995 konala Mezinárodní Konference pro implementaci míru (*Peace Implementation Conference*). Jejím cílem bylo podpořit Daytonskou dohodu na mezinárodním poli. Výsledkem konference bylo založení nové organizace Mezinárodní Rady pro implementaci míru (*The Peace Implementation Council and its Steering Board*). Na fungování PIC se podílí 55 států a dalších agentur, v jejichž kompetencích je, zajištění zejména finanční podpory BaH. srov. http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=38563, (10. 8. 2011).

¹⁰¹ Veškeré závěry z konané konference na http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5182, (14. 3. 2012).

schopny ve stanovených časových lhůtách řádně projednat a schválit nezbytné zákony, mohou tyto zákony vejít v platnost na základě rozhodnutí a výnosu Úřadu Vysokého představitele. Vysoký představitel může také uplatnit vůči kterékoli bosenské politické straně finanční či administrativní sankce až po zákaz její činnosti“ (Hladký 2005: 301). Tyto pravomoce vešly ve známost jako tzv. *Bonn powers*. Zvyšující pravomoce OHR měly nejen zkvalitnit politický systém v BaH, ale navíc měly posílit garanci dodržování lidských práv. Jedním z hlavních cílů bylo také eliminovat nacionalistické tendence, neboť jak jsme zjistili, první volební výsledky potvrdily úspěch stejných politických uskupení jako před válkou.

Politictí funkcionáři v BaH zvyšující pravomoce chápali rozdílně. Zejména bosenští Srbové, členové Předsednictva, vnímali tento akt jako ponižující od mezinárodního společenství. Lze se domnívat, že hlavním důvodem proč pravomoce HR¹⁰² zvýšit byla obava z iredentistických snah ze strany bosenských Srbů (Szewczyk 2010: 30-31). Tuto domněnku je možno potvrdit na příkladu totální ignorace celobosenských politických orgánů ze strany N. Poplašena. Tento bosenský Srb byl v listopadu 1998 zvolen prezidentem Republiky srbské. Bylo nepřípustné, aby Poplašen dále zastával post prezidenta, neboť hrozil možný pokus o iredentismus. Krátce na to, v březnu 1999 se HR Carlos Westendorp rozhodl k užití *Bonn powers*,¹⁰³ resp. k sesazení tohoto politika (Hladký 2005: 315). Carlos Westendorp působil jako Vysoký představitel od června roku 1997 do července roku 1999.¹⁰⁴ Za mandátu C. Westendorpa byly přijaty i jiné zákony pomocí *Bonn powers*, jako např. zákon o společné měně,¹⁰⁵ zákon o společných poznávacích značkách,¹⁰⁶ ale i např. zákon o společné státní vlajce BaH¹⁰⁷ (Hladký 2005: 303-304). Těmito zákony byly odstartovány důležité

¹⁰² HR je anglická zkratka pro Vysokého představitele. V textu ji upřednostňuji v anglickém jazyce, stejně tak OHR, neboť je většina dostupných materiálů právě v Aj.

¹⁰³ *Decision removing Mr. Nikola Poplasen from the Office of President of Republika Srpska*, srov.

http://www.ohr.int/decisions/removalssdec/default.asp?content_id=267, (15. 8. 2011).

¹⁰⁴ *High Representative*, srov. <http://www.ohr.int/ohr-info/hrs-dhrs/>, (24. 2. 2012).

¹⁰⁵ *Decision imposing the design of bank notes*, srov. http://www.ohr.int/decisions/econdec/default.asp?content_id=19, (15. 8. 2011).

¹⁰⁶ *Decision on the deadlines for the implementation of the new uniform license plate system*, srov.

http://www.ohr.int/decisions/statemattersdec/default.asp?content_id=347, (15. 8. 2011).

¹⁰⁷ *Decision imposing the Law on the Flag of BiH*, srov. http://www.ohr.int/decisions/statemattersdec/default.asp?content_id=344, (15. 8. 2011).

ekonomické, ale i politické reformy pro obnovu státu pod záštitou Westendorpa.

Bohužel to nebyli jen bosenští Srbové, kteří nerespektovali územní uspořádání dané Daytonskou dohodou. Zřejmě nejzásadnějším udělením *Bonn Powers* bylo porušení vnitřní integrity BaH nacionalistickým politikem A. Jelavičem v březnu 2001. Ten se chtěl pokusit ustanovit třetí chorvatskou samostatnou entitu a rovněž ignoroval centrální rozhodnutí. Zde se již jednalo o rozbití společného státu daným Daytonskou dohodou. Situace nebyla daleko od dalšího ozbrojeného střetu. V téže době byl HR Wolfgang Petritsch, který právě pomocí *Bonn powers*¹⁰⁸ sesadil Jelaviče z funkce člena předsednictva BaH a nahradil ho umírněnějším politikem (Hladký 2005: 314). Petritsch zastával OHR v období od srpna 1999 do května 2002.¹⁰⁹ Za svého mandátu v BaHrazil Petritsch specifický typ politiky tzv. „*ownership policy*.“¹¹⁰ Usiloval o to, aby bosenští politici převzali větší odpovědnost za své jednání a nepřenechávali vše mezinárodnímu společenství. Své poslání Vysokého představitele chápal pouze jako správné nasměrování či sblížení se s Evropskými zeměmi, resp. EU.¹¹¹ Je pochopitelné, že se Petritsch snažil o větší participaci ze strany bosenských politiků. Tím, že fungoval v BaH mezinárodní dohled a veškeré procesy spjaté s legislativou, exekutivou, ale i judikativou podléhaly mezinárodním institucím, zvyšovala se pasivita nejen u politiků, ale i u samotného obyvatelstva. Původně plánovaná decentralizace tak byla nahrazena centralizací v podobě rozhodování mezinárodního společenství na všech úrovních (Stojarová 2007: 141-142).

Následující HR Paddy Ashdown zastával funkci od května 2002 do ledna 2006.¹¹² Ashdown byl mnohými politiky, ale i analytiky kritizován pro své názory a až diktátorský přístup, který uplatňoval v BaH. Mandát Ashdowna byl kontroverzní i v tom, že velmi často používal *Bonn powers*.¹¹³ Ashdown drží

¹⁰⁸ *Decision removing Ante Jelavic from his position as the Croat member of the BiH Presidency*, srov. http://www.ohr.int/decisions/removalssdec/default.asp?content_id=328, (16. 8. 2011).

¹⁰⁹ *High Representative*, srov. <http://www.ohr.int/ohr-info/hrs-dhrs/>, (24. 2. 2012).

¹¹⁰ Volně přeloženo jako sebeuvědomění, sebezodpovědnost

¹¹¹ *Speech by the High Representative for Bosnia and Herzegovina, Ambassador Wolfgang Petritsch at the Steering Board Ministerial Meeting*, srov. http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/presssp/default.asp?content_id=3339, (15. 2. 2012).

¹¹² *High Representative*, srov. <http://www.ohr.int/ohr-info/hrs-dhrs/>, (24. 2. 2012).

¹¹³ *Bonn powers* byly HR používány celkem pravidelně a od roku 1999 bylo jejich užití stále častější. Za P. Ashdowna v období mezi 2002 a 2004 bylo jejich využití historicky nejvyšší,

i rekord v užití *Bonn powers*, kdy v jednom dni odvolal 59 státních úředníků BaH. Ashdown byl rovněž prvním Vysokým představitelem, který zastával funkci Zvláštního představitele Evropské Unie¹¹⁴ *European Union's Special Representative EUSR* (Tirak 2010: 4). P. Ashdown, který je označován jako „bosenský Maharadža“ opustil Úřad Vysokého představitele v roce 2006. Valentin Inzko, současný HR, o Ashdownovi prohlásil, že i přesto, že byl neoblíbený u mezinárodního společenství, ale i v samotné BaH, dokázal prosadit důležité reformy v oblasti armády a policie. Navíc dokázal obratně manévrovat s politiky. Od té doby co skončil jeho mandát, se v BaH neuskutečnil žádný pokrok v oblasti ekonomické či politické, mínil V. Inzko poté, co převzal mandát HR v březnu 2009 (viz níže).¹¹⁵

P. Ashdown měl sice zvláštní politické praktiky, nicméně dokázal nacionalistické tendence udržet na uzdě. Po jeho odchodu zesílily politické elity svojí nacionalistickou propagandu a začaly se důrazněji stavět vůči celonárodním institucím.¹¹⁶ Po Ashdownovi se v lednu v roce 2006 stal Vysokým představitelem Christian Schwarz-Schilling, který zastával funkci do července roku 2007.¹¹⁷ Za jeho úřadování se vážně uvažovalo o ukončení mandátu OHR, proto se Schwarz-Schilling považoval za posledního Vysokého představitele. Na počátku svého úřadování zastával velkou trpělivost k bosenské politice, neboť jeho cílem bylo, aby Bosňané převzali odpovědnost za své jednání a nebyli tolik závislí na mezinárodních institucích.¹¹⁸ Svůj postoj k politice uvnitř BaH nezměnil ani na konci mandátu. Dospěl rovněž k závěru, že by instituce OHR i s pravomocemi *Bonn powers*¹¹⁹ měly nadále

a to téměř 160 rozhodnutí ročně. Poté, co se uvažovalo o uzavření OHR se jejich četnost rapidně zmenšovala (Szewczyk 2010: 35). Příloha číslo 11 vypovídá o užívání *Bonn powers* Vysokými představiteli od roku 1997 do roku 2012.

¹¹⁴ Původně mezinárodního společenství zamýšlelo s institucí EUSR zamezit velký vliv OHR a dokonce chtělo, aby se funkce OHR nahradil funkcí EUSR. Nápad transformace z OHR na EUSR nebyl realizován. Tzv. „dvojhlavé vládnutí“ instituce OHR/EUSR (Tirak 2010: 5). fungovalo v BaH do září 2011.

¹¹⁵ Srov. <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch-Archive/Detail/?lng=en&id=102268>, (23. 8. 2011).

¹¹⁶ Negativně proslulý je zejména premiér Republiky Srbské Milorad Dodik. Dodik se staví i proti rozhodnutí Vysokého představitele, srov. <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/balkan-tango>, (24. 2. 2012).

¹¹⁷ *High Representative*, srov. <http://www.ohr.int/ohr-info/hrs-dhrs/>, (24. 2. 2012).

¹¹⁸ *Interview*, srov. <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/english/interview.html>, (24. 8. 2011).

¹¹⁹ Od roku 2007 se *Bonn powers* používaly méně často než v předchozích letech. Je to dáno tím, že většina Evropských zemí včetně Ruska přestávaly velké pravomoce HR podporovat (Tirak 2010: 8).

pokračovat, neboť konsolidace demokracie v BaH pokračuje pomaleji než se předpokládalo. Jako HR používal *Bonn powers*¹²⁰ minimálně, jen v případě bezvýsledné situace či ohrožení stability míru.¹²¹

Poté usedl v červenci 2007 do čela Úřadu Vysokého představitele Miroslav Lajčák.¹²² Lajčáka podporoval Schwarz-Schilling, a to mělo vliv na Lajčákův styl úřadování v OHR.¹²³ Lajčákovým cílem bylo získat si důvěru v BaH, a proto se rozhodl dělat to, co žádný z jeho předchůdců. Realizoval intenzivní návštěvy po bosenských městech nebo zakládal různé diskuze na internetu. Jeho snaha být co nejbližší lidem vygradovala tak, že neváhal využívat např. webkamery pro intenzivní debaty po internetu. Sám k tomu řekl: „*Miestni politici sa stretávajú len so svojimi entitami, ja sa stretávam so všetkými*“ (Javůrková 2008). Lajčákovým úspěchem v oblasti mezinárodní politiky bylo zprostředkování Dohody o stabilizaci a přidružení BaH k EU (viz níže). Důsledkem toho přispěl k uvolněnému klimatu nejen mezi politiky, ale i mezi samotnými občany v BaH. Pro svůj vstřícný, ale zároveň nekompromisní přístup se stal v obou částech BaH osobností roku 2007.¹²⁴ Jako Vysoký představitel nevyužíval pravomoce *Bonn powers* příliš často. V roce 2008 se Lajčák např. rozhodl odvolat člena tajné služby, který byl podezřelý z bránění vyšetřování válečných zločinců.¹²⁵ Lajčák byl v lednu roku 2009 jmenován ministrem zahraničních věcí na Slovensku, což se neslučovalo s posláním HR, proto rezignoval na svůj post.¹²⁶

Prozatím poslední HR je od března roku 2009 Valentin Inzko.¹²⁷ Tento rakouský diplomat překvapil odlišnou rétorikou,¹²⁸ která se liší od předešlých

¹²⁰ Např. *Decision Terminating the Appointment of the Liquidation Receiver for "Privredna Banka a.d. Srpsko Sarajevo" and Transferring Competencies Concerning the Liquidation Proceedings for "Privredna Banka a.d. Srpsko Sarajevo" to the Banking Agency of the RS*, srov. http://www.ohr.int/decisions/econdec/default.asp?content_id=38731, (30. 8. 2011).

¹²¹ *Weekly column by Christian Schwarz-Schilling, High Representative for BiH "Bosnia and Herzegovina's Peace and Security Will Not Be Placed at Risk"*, srov. http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/prensa/default.asp?content_id=38971, (30. 8. 2011).

¹²² *High Representative*, srov. <http://www.ohr.int/ohr-info/hrs-dhrs/>, (24. 2. 2012)

¹²³ *Miroslav Lajčák Succeeds Christian Schwarz-Schilling*, srov. http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/pressr/default.asp?content_id=40095, (30. 8. 2011).

¹²⁴ Srov. <http://www.sme.sk/c/3654947/slovensky-spravca-bosny-opat-osobnostou-roka.html>, (31. 8. 2011).

¹²⁵ *Decision To remove Mr. Predrag Čeranić from his current position in the Intelligence and Security Agency of Bosnia and Herzegovina*, srov. http://www.ohr.int/decisions/removalsdec/default.asp?content_id=41770, (2. 9. 2011).

¹²⁶ Srov. <http://www.sme.sk/c/4279739/lajcak-bude-zatial-ministrom-na-pol-plynu-je-vo-vlade-i-v-bosne.html>, (31. 8. 2011).

¹²⁷ *High Representative*, srov. <http://www.ohr.int/ohr-info/hrs-dhrs/>, (24. 2. 2012).

Vysokých představitelů. Sám tvrdí, že úspěšnost BaH na cestě do EU tkví v tom, že bosensští představitelé budou zastupovat všechny entity země, ne pouze svojí část země. Inzko již krátce po svém úřadování zrušil pomocí *Bonn powers*¹²⁹ v červnu 2009 deklaraci Republiky srbské¹³⁰ a tím si proti sobě postavil bosenské Srby, kteří požadovali jeho odchod nebo alespoň zodpovědnost za jeho rozhodnutí.¹³¹ Neochota místních elit ke kompromisu provází Inzkův úřad dodnes. Reformy se brzdí a zejména v Republice srbské sílí touhy po vlastním státu (viz výše).¹³²

5.1.2. OHR perspektiva, plány, budoucnost?

Funkce Vysokého představitele jak jsme si ukázali, měla fungovat jen určitou dobu. Vysocí představitelé se mezitím střídali na postu a vyznávali různé strategie „vládnutí“ v BaH (viz výše).

Výsledky prvních svobodných voleb v roce 1996 přinesly stejné politické spektrum, které rozpoutalo válku v BaH na počátku 90. let. Mezinárodní dohled byl tak prostřednictvím instituce OHR prodloužen o dva roky, s cílem zkonsolidovat demokracii. V prosinci 1997 rozhodlo mezinárodní společenství o prodloužení OHR na neurčito.

¹²⁸ Dle bývalého jugoslávského politika, R. Dizdareviće, se Inzko v BaH zabývá pedagogickou činností. Inzko se účastní různých mítinků, kde mluví nejasně o situaci v BaH, aniž by se zabýval konkrétními opatřeními, míní Dizdarević, srov. <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/reportaze/zprava/829726>, (20. 8. 2011).

¹²⁹ Inzko v září 2009 použil v jednom dni, 8 zákazů pomocí *Bonn powers*, čímž rozčílil premiéra Republiky srbské M. Dodika. Dodik nejen, že všechny zákazy odmítl, ale ještě nařídil novinám v RS, aby závěry Inzka nepublikovaly, neboť je považoval za nelegální, srov. <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4afd30432.pdf>, (2. 9. 2011).

¹³⁰ *Decision Repealing the Conclusions of the Republika Srpska National Assembly No. 01-787/09 and No. 01-788/09 adopted on 14 May 2009*, srov. http://www.ohr.int/decisions/statemattersdec/default.asp?content_id=43633, (2. 9. 2011).

¹³¹ Srov. <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch-Archive/Detail/?lng=en&id=102268>, (2. 9. 2011). V květnu roku 2010 byl Inzko nepopulární i u tehdejšího bosenskosrbského premiéra N. Spiriće. Dle Spiriće „*Pretrvávajúce zahraničné zasahovanie do vnútorných politických záležitostí je destabilizujúce a podkopáva vytváranie konsenzu, ako aj snahy o reformy*“, zároveň Inzko „*prispieva k nefunkčnému spravovaniu Bosny*“, srov. <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/v-bosne-rastie-napatie-pred-balkanskym-summitom-015187>, (24. 2. 2012). Bosensští Srbové se celkově staví negativně k instituci Vysokého představitele. Sedmdesát sedm procent se jich v roce 2010 vyslovilo k zrušení této instituce. Pouhých 17% bosenských Srbů se vyjadřuje kladně k OHR. Naopak bosensští Chorvaté si z 50% přejí uchovat OHR, Bosňáci dokonce z 59%, srov. http://www.balkan-monitor.eu/files/Gallup_Balkan_Monitor-Focus_On_Bosnia_and_Herzegovina.pdf, (10. 3. 2012).

¹³² Srov. <http://www.sme.sk/c/5317029/situacia-v-bosne-je-vraj-znepokojiva.html>, (2. 9. 2011).

Zároveň byly dány Vysokému představiteli pravomoce ve formě *Bonn powers*¹³³ (viz výše) (Tirak 2010: 4). V průběhu let bylo stále více jasné, že splnění hlavních úkolů jako realizace přílohy sedm (*Annex 7*) a přílohy devět (*Annex 9*) bude stěží vykonáno. Nicméně v červnu 2006 bylo rozhodnuto, že by se OHR mohl uzavřít k 30. červnu 2007, aby následně mohla naplno a samostatně fungovat funkce Zvláštního zástupce Evropské Unie. Volební výsledky v roce 2006 opět potvrdily převládající nacionalistickou garnituru, proto se rozhodnutí o uzavření OHR posunulo na 30. červen 2008. V průběhu roku 2008 bylo rozhodnuto, že mandát HR bude fungovat na dobu neurčitou, resp. do té doby dokud se nesplní taková kritéria, která jsou obsažena v balíčku 5+2¹³⁶ (viz příloha číslo 12) (Tirak 2010: 5). Splnění klíčových podmínek, které byly nezbytné k tomu, aby Úřad Vysokého představitele mohl ukončit svůj mandát v BaH, bylo velice diskutabilní.¹³⁷

V říjnu 2009 se konala schůze bosenských, evropských a amerických politiků na základně EUFOR v Butmiru. Jednalo se o několik návrhů, jak dohodnout alespoň část ústavních reforem, které jsou nezbytné k pozdějšímu možnému přijetí do EU. Zároveň se zde jednalo o uzavření OHR a jeho následné transformaci na EUSR. Tento druhý cíl byl zároveň hlavním cílem švédského ministra zahraničí C. Bildta a většiny evropských států.¹³⁸

¹³³ Pro dokreslení situace zmiňujeme ve stručnosti důležité milníky vztahující se k OHR.

¹³⁶ Balíček 5+2 obsahuje za „1. přijatelné a trvalé řešení otázky rozdělení majetku mezi stát a ostatní správní úrovně; 2. přijatelné a trvalé řešení otázky majetku obrany; 3. konečné rozhodnutí ohledně statusu distriktu Brčko; 4. fiskální udržitelnost a 5. upevnění právního státu (bylo prokázáno přijetím národní strategie pro vyšetřování válečných zločinů, zákona o cizincích a azylu a národní strategie pro reformu soudnictví) – jakož i dvou specifických podmínek: 1. podepsání dohody o stabilizaci a přidružení a 2. stabilizace politické situace“, srov.

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_cs.pdf, s. 40, (7. 9. 2011). V roce 2004 se v programu OHR objevila ještě další podmínka, a to vyřešení státního/vojenského majetku. O rok později však byla distribuce a prodej státního/vojenského majetku zakázána, dokud se zákon nedefinuje na centrální úrovni. Dodnes není otázka státního/vojenského majetku vyřešena neboť je předmětem sporu různých protilehlých politických názorů. Zároveň je jedním z hlavních důvodů k pokračování OHR (Tirak 2010:7-8).

¹³⁷ Některé země jako např. Itálie a Francie zastávaly stanovisko oslabení podmínek „5+2“, neboť bylo zřejmé, že splnění podmínek nebude krátkodobou záležitostí. S oslabením podmínek nesouhlasila např. Velká Británie či Nizozemí. Jednalo se o důvěryhodnost Evropské Unie, neboť její nejednotná strategie oslabovala její pozici v BaH. Naproti tomu USA a Turecko vyslaly jasný signál, že splnění podmínek „5+2“ se musí bez kompromisně splnit (Tirak 2010: 8-9).

¹³⁸ Strategie evropských států je oslabovat postupně vliv OHR a přenést rozhodování na místní politiky. USA zastává naproti tomu jiný ideál, a to angažovanost z venku a tím de facto nepředat pravomoce místním strukturám, srov. <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/neuspech-bosny-bude-aj-zlyhanim-eu-013769>, (15. 9. 2011).

Butmirský proces nebyl efektivní, neboť se jednání protahovalo, a to unavovalo mezinárodní společenství. Ve snaze urychlit proces byly nakonec výkonným činitelům bezpodmínečně předány pravomoce OHR a EUFOR.¹³⁹ Zatímco se mezinárodní společenství dohadovalo, jak vyřešit s konečnou platností otázku OHR¹⁴⁰ a ústavní instituce, elity BaH mezitím došly k závěru, že jim nikdo nebrání v činnosti nacionalistické politiky. Bosenská politika se začala více vzdalovat evropské.¹⁴¹

Diskuze byla rovněž vedena i o tom, jakými pravomocemi by měl Zvláštní zástupce EU disponovat. Názory nebyly jednotné, a tak mezinárodní společenství mezitím dospělo k závěru, že mandát EUSR bude prodloužen do srpna 2011. Pokud by se skutečně rozhodlo o uzavření OHR, tak by to musela jednomyslně odhlasovat *PIC Steering Board (SB)* (Tirak 2010: 9-10).

Zvláštní zástupce EU by měl některé podobné pravomoce jako OHR. Konkrétně by se mělo jednat o poskytování poradenství a podporu bosenské vládě včetně jejich entit; monitorovat dodržování DPA a pokrok země v procesu Stabilizačního a asociačního pokroku; fungovat jako poradce v právním a ústavním pořádku BaH; podporovat smýšlení a směřování k evropským integračním strukturám zejména EU a vydávat doporučení týkající se zákazů udělování víz či pozastavení Stabilizační a asociační dohody (SAA).¹⁴² Zároveň by měl usměrňovat a mírnit případné rozpory na území BaH (Crisis Group 2009: 15-16). Osmnáctého července 2011 Rada EU rozhodla o jmenování Petera Sørensen jako Zvláštního zástupce Evropské Unie. Na základě toho začal 9. září 2011 Sørensen zastávat funkci jako EUSR a jako Vedoucí delegace Evropské Unie v Bosně a Hercegovině. Je nezbytně nutné říci, že mandát EUSR není shodný s funkcí OHR.¹⁴³ Stručně řečeno, EUSR slouží jako pomoc místním politikům při směřování do evropských

¹³⁹ Srov. <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/balkan-tango>, (24. 2. 2012).

¹⁴⁰ Sám R. Dizdarević je přesvědčen, že dokud se neustálí politická situace v BaH a nedojde shody mezi politickými stranami, tak není možné zrušit OHR, srov. <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/reportaze/zprava/829726>, (20. 8. 2011).

¹⁴¹ Srov. <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/balkan-tango>, (24. 2. 2012).

¹⁴² O BaH a jejímu integračnímu procesu bude pojednáno v další části.

¹⁴³ V. Inzko bude nadále zastávat OHR ve smyslu přijímat či měnit zákony a rozhodnutí. V pravomocích P. Sørensen bude možnost „trestat politiky, kteří budou blokovat reformy, a to např. ve smyslu zákazu cestování po zemích EU, popřípadě bude moci zmrazit jejich aktivity“, srov. <http://www.idividi.com.mk/english/world/707780/>, (20. 2. 2012).

struktur.¹⁴⁴ Cílem této části bylo představit instituci, která udržuje chod BaH. Z nastíněného popisu je zřejmé, že by mezinárodní společenství tuto „misi“ rádo ukončilo, ovšem za splnění určitých podmínek. Bohužel není prozatím dostatečná vůle a snaha místních politiků, kteří by pozitivně přispěli ke konci mandátu OHR. Následující část se bude zabývat BaH a jejím přístupem k evropskému integračnímu procesu, kde bude v kontextu zmíněna i instituce OHR.

5.2. Evropská Unie a její vztah k Bosně a Hercegovině - klíčové události

Evropská Unie se intenzivněji začala zajímat o země Západního Balkánu v roce 1997.¹⁴⁵ Cílem EU bylo zahájit ekonomickou a politickou podporu zemím Západního Balkánu s účelem navázání bilaterálních svazků. Tento program vešel ve známost jako tzv. regionální přiblížení.¹⁴⁶ Zájem EU se stal zároveň impulsem pro země, které byly poničené válkou. V BaH byla konkrétně vytvořena Poradní pracovní skupina¹⁴⁷ k podpoře a udržování míru a ochraně civilního obyvatelstva. V roce 1999 byl ustanoven Stabilizační a Asociační pakt¹⁴⁸ pro pět zemí jihovýchodní Evropy, kam EU zařadila i BaH. Tyto země měly stejné podmínky při získání statusu kandidáta EU jako např. země střední Evropy. O rok později Evropská rada v portugalské Feire rozhodla, že země „SAP“¹⁴⁹ mají potenciální možnost stát se v budoucnosti členy EU.¹⁵⁰ V roce 2000 se konal summit v Záhřebu, který vyslal jasný signál zemím „SAP“ s ujištěním, že je EU bude podporovat, a to zejména po finanční

¹⁴⁴

Srov. http://www.atlanticinitiative.org/index.php?option=com_content&view=article&id=384%3Athe-european-union-is-ready-to-assist-bih&catid=44%3Anewsletter&Itemid=130&lang=en, (24. 2. 2012).

¹⁴⁵ Nutné je říci, že angažovanost Evropských států v regionu Západního Balkánu probíhala již dříve v souvislosti s válečnými konflikty a poválečnou obnovou zemí.

¹⁴⁶ *Regional Approach*

¹⁴⁷ *Consultative Task Force*

¹⁴⁸ *Stability and Association Pact SAP*

¹⁴⁹ V rámci regionu Západního Balkánu byl EU zahájen tzv. proces o stabilizaci a přidružení, s cílem přiblížit tyto země EU. EU se zavázala např. k finanční podpoře. Vyvrcholením procesu je uzavření dohody o stabilizaci a přidružení mezi EU a zemí Západního Balkánu. Dohoda se zaměřuje na respektování demokratických pravidel a jednotného evropského trhu. Dlouhodobým cílem je postupná integrace dané země do evropských struktur, srov. http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/countries-on-the-road-to-membership/index_cs.htm, (10. 9. 2011).

¹⁵⁰ Mimo jiné se v budoucnu nabízí zemím SAP, možnost Stabilizační a Asociační dohody, dále finanční a technické pomoci od EU. EU dále nabízí spolupráci v zahraniční a bezpečnostní politice, zároveň EU nebude opomíjet jejich vnitrostátní záležitosti, srov. http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/evropska_unija/sticanje_clanstva_u_eu/default.aspx?id=45, (10. 9. 2011).

stránce. Ve stejném roce byl odstartován program CARDS,¹⁵¹ který měl přispět k větší stabilitě, regionu Západního Balkánu. V roce 2003 byla Evropskou Komisí vypracována studie, která měla zjišťovat, jak je BaH schopna plnit podmínky stabilizačního a přidružovacího procesu (Bărbulescu, Troncotă 2011: 8-10). V červnu 2003 se konal summit Evropské Rady v Soluni. Zde Evropská Unie znovu potvrdila svojí strategii ohledně podpory v regionu Západního Balkánu. Důležitým úkolem regionu je přijímání evropských norem tak, aby mohly stát v brzké době obdržet nejen statut kandidátské země, ale později samotné členství v EU. Záleží na každé zemi Západního Balkánu, jak velké úsilí vyvine při splnění „evropských kritérií“. Země Západního Balkánu se zavazují plnit tzv. Soluňskou agendu.¹⁵² Rok 2004 byl pro BaH příznivý, neboť se EU rozhodla k prvnímu tzv. Evropskému partnerství, což byl výrazný krok k dalšímu posilování tzv. evropeizace.¹⁵³ V témže roce skončila mise SFOR, která patřila pod NATO a nahradila ji evropská mise EUFOR s operací ALTHEA.¹⁵⁴ V listopadu 2005 byla oficiálně v Sarajevu zahájena jednání o stabilizaci a přidružení BaH k EU. O rok později se konal Reformní monitorovací proces.¹⁵⁵ V průběhu roku 2007 bylo podepsáno s EU tzv. zjednodušení vízové povinnosti v BaH a zároveň

¹⁵¹ Dne 5. prosince 2000 bylo Radou přijato nařízení č. 2666/2000, resp. program spolupráce CARDS *Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation*. Jedná se o program spolupráce se zeměmi Západního Balkánu v procesu stabilizace a přidružení k EU. Program se skládá ze 4 hlavních cílů. 1. cíl se týká rekonstrukce, stabilizace demokracie a návratu uprchlíků. 2. cíl má za úkol podporovat demokracii, dodržovat lidská práva, a rozvíjet institucionální a právní řád v souladu s evropskými normami a pravidly. 3. cíl se týká udržitelného ekonomického a sociálního rozvoje, přičemž je brán potaz na strukturální reformy. Poslední cíl má za úkol pracovat na regionální úrovni, srov. <http://www.notre-europe.eu/fileadmin/IMG/pdf/PolicyPaper21-en-Annex.pdf>, s. 26, (10. 9. 2011).

¹⁵² „V oblasti regionální zóny volného obchodu, bezvízového styku v rámci regionu, sběru malých zbraní, rozvoje dopravní, energetické a telekomunikační infrastruktury, životního prostředí a vodního hospodářství, výzkumu a vývoje technologií, přeshraniční spolupráce a parlamentní spolupráce“, srov. http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_county_join_the_eu/sap/thessaloniki_summit_en.htm, (10. 9. 2011).

¹⁵³ Evropeizace ve smyslu podpory procesu budování demokracie, institucionální struktury, ale i v rámci samotné společnosti. Jde o vytvoření stabilní komunity zemí, které byly poničené válkou (Bărbulescu, Troncotă 2011: 6).

¹⁵⁴ EUFOR v roce 2004 nasadila 7000 vojáků, obdobně jako její předchůdkyně, s cílem dohlížet na plnění Daytonské dohody (Bărbulescu, Troncotă 2011: 10). Zajímavostí je, že od 2.12. 2004 působili v BaH také čeští vojáci, ve zmiňované ALTHEE. Celkem se jedná o 62 příslušníků Armády České republiky. 54 vojáků působil na základně poblíž Tuzly (Federace BaH), zbytek sloužil na velitelství v Tuzle a Butmiru. ALTHEA má za úkol, kromě již zmíněného, přispívat k potírání korupce, organizovaného zločinu a samozřejmě pomáhat BaH do evropských integračních struktur (Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Bosnou a Hercegovinou na období 2006-2010: 9), srov. http://www.mpsv.cz/files/clanky/1635/Bosna_a_Hercegovina.pdf, (11. 9. 2011).

¹⁵⁵ *Reform Process Monitoring RPM*, srov. (Bărbulescu, Troncotă 2011: 10-11).

koncem téhož roku začala EU s BaH vyjednávat o stabilizaci a přidružení BaH k jejímu společenství.¹⁵⁶

Přelomovým rokem pro integrační vývoj BaH byl rok 2008. Debata ohledně zrušení vízové povinnosti se vedla několik měsíců. Důsledkem toho vydala Evropská komise plán, kde byly jasně dané podmínky k uvolnění vízového režimu. V únoru 2008 byla zřízena Rada regionální spolupráce,¹⁵⁷ která prakticky převzala veškeré pravomoci Paktu stability, což mělo za úkol, přinést nový rozměr regionální spolupráce. V BaH byla dále za pomoci Evropské Unie nastartována tzv. předvstupní pomoc (IPA)¹⁵⁸ (Bărbulescu, Troncotă 2011: 12).

Nejdůležitějším dnem roku a vůbec celé existence BaH po uzavření Daytonské mírové dohody byl 16. červen 2008. V tento den byla v Lucemburku podepsána Stabilizační a Asociační dohoda mezi Evropským společenstvím a členskými státy na jedné straně a Bosnou a Hercegovinou na straně druhé.¹⁵⁹ Zároveň byla ve stejný den podepsána Prozatímní dohoda o obchodu a obchodních záležitostech¹⁶⁰ mezi Evropským společenstvím na jedné straně a Bosnou a Hercegovinou na straně druhé. Prozatímní dohoda vstoupila v platnost 1. července 2008.¹⁶¹ Bosenská zahraniční politika chápe Stabilizační a Asociační dohodu jako významný krok, který jí napomůže získat právoplatné členství v evropských strukturách. Preferuje tuto dohodu, neboť přispěje k hospodářské a politické stabilitě země. Dále napomůže zformovat úzké a zároveň dlouhodobé vazby mezi smluvními stranami.¹⁶² Rok 2009

¹⁵⁶

Srov.

http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/bosnia_and_herzegovina/relation/index_en.htm, (11. 9. 2011).

¹⁵⁷ *Regional Cooperation Council*

¹⁵⁸ Cílem tohoto programu je pomoci kandidátským a potencionálně kandidátským zemím, aby splnily politická a ekonomická kritéria dané EU, která jsou nezbytná při zahájení přístupového dialogu (Bărbulescu, Troncotă 2011: 12). Finanční pomoc je v BaH poskytována v rámci Národních programů na každý rok, resp. od roku 2007. Předvstupní pomoc je směřována do oblasti veřejné administrativy, soudnictví či do ekonomického rozvoje apod., srov. http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/bosnia_and_herzegovina/financial-assistance/index_en.htm, (11. 9. 2011). O výši poskytované pomoci EU BaH vypovídá příloha číslo 15.

¹⁵⁹ Nařízení Rady (ES) č. 594/2008

¹⁶⁰ Tyto dvě dohody umožňují BaH vyvázet rybí produkty za sníženou celní sazbu v rámci celních kvót, srov. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:169:0001:0009:EN:PDF>, (12. 9. 2011).

¹⁶¹ Tamtéž

¹⁶²

Srov.

http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/evropska_unija/sticanje_clanstva_u_eu/default.aspx?id=45, (12. 9. 2011).

oproti předchozímu roku nepřinesl žádný pozitivní výsledek pro začlenění BaH do Evropských struktur. V tomto roce se konal tzv. Butmirský proces, který jak již bylo řečeno v předchozí části, nepřinesl nic nového. Probíhaly jen dlouhé debaty, které nevedly k žádnému kompromisu či shodě.

V květnu 2010 byl přijat Evropskou komisí návrh, který znamenal, že občané BaH a Albánie mají možnost cestovat do zemí schengenského prostoru bez příslušného krátkodobého víza.¹⁶³ V červnu se konal Sarajevský summit, kde jednala Evropská Unie o regionu Západního Balkánu. Ani na tomto summitu nebyla přijata jednotná strategie, jak k tomu regionu přistupovat (Bărbulescu, Troncotă 2011: 14-16).

Poté, co jsme si zdůraznili klíčové události v BaH co se týká směřování do Evropských struktur můžeme říci, že Evropská Unie má trvalý zájem o stabilizaci BaH. Nyní je na čase získané poznatky zanalyzovat a zamyslet se nad možným budoucím vývojem v BaH¹⁶⁴ v souvislostech k evropskému integračnímu procesu.

5.2.1. Evropská unie v Bosně a Hercegovině

Evropská Unie působí na území Bosny a Hercegoviny několika orgány. Již jsme v předchozí části zmínili evropskou misi EUFOR a její operaci ALTHEA nebo Zvláštního představitele Evropské Unie atp. Pro kompletní doplnění stojí za zmínku to, že EU působí ještě v dalších sférách politického

¹⁶³ Již v průběhu roku 2008 začala Evropská Unie, resp. Evropská komise jednat o vízové liberalizaci s BaH a Albánií. Nicméně pro úplné zrušení vízové povinnosti byly stanoveny další podmínky. Konkrétně v BaH je nutné dále posilovat institucionální kapacitu na hranicích, aby se efektivněji bojovalo proti organizovanému zločinu a korupci. Nutností je sladit trestní zákoníky distriktu Brčko a obou entit s trestním zákoníkem na celostátní úrovni. Evropská komise dále apelovala nejen na BaH, aby se intenzivněji zabývala žádostmi o azyl. Ostatní země Západního Balkánu jako FYROM, Černá hora a Srbsko byly na konci roku 2009 zbaveny vízové povinnosti, srov. http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/218&format=HTML&age_d=0&language=EN&guiLanguage=en, (15. 3. 2012). Pro Albánii a Bosnu a Hercegovinu byl 15. prosinec 2010 dnem zrušení vízové povinnosti. Nejlépe vystihl daný akt jeden Bosňan: „Ano zrušení víz je pozitivní věc a důkaz, že pro Evropu přestáváme postupně být zemí třetí kategorie. No ale kam já mohu jet, když pomalu nemám na to abych uživil sebe a rodinu. O nějakém výletu do zahraničí si zatím mohu dát jenom zdát,“ srov. <http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/zprava/alexander-tolcinsky-obcane-bah-a-albanie-bez-viz-do-evropy--808385>, (15. 3. 2012).

¹⁶⁴ Zejména události z let 2009-2010

systemu. Jedná se zejména o Policejní misi Evropské Unie v Bosně a Hercegovině (EUPM).¹⁶⁵

EUPM navazuje na svojí předchůdkyni, a tou byla mezinárodní policejní skupina OSN. Její první mise byla ujednána pod záštitou Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) v lednu roku 2003 z počátku na dobu 3 let. Mandát byl prozatím prodloužen do prosince roku 2011.¹⁶⁶ Na počátku roku 2012 byla potvrzena zpráva, že EUPM bude v BaH fungovat až do poloviny roku 2012. Vůdce EUPM Stefan Feller zastává stanovisko, že by místní politici měli mít odpovědnost nejen vůči politice, kterou provádějí, ale i vůči samotným občanům. Důležitou roli dle něho hrají všichni političtí činitelé. Optimismus spatřuje v ustanovení celostátní vlády po posledních volbách (viz výše), což může napomoci k větší systematičnosti a spolupráci mezi elitami uvnitř BaH ohledně boji proti korupci a organizovanému zločinu.¹⁶⁷ Policejní mise EU má například na starost „posílit operační kapacity a společné schopnosti donucovacích orgánů zapojených do boje proti organizovanému zločinu a korupci; napomáhat a podporovat plánování a provádění vyšetřování v rámci boje proti organizovanému zločinu a korupci na systémový přístup; posílit spolupráci v policejním stíhání.“¹⁶⁸

5.2.2. BaH členem Evropské Unie do roku 2020, realita či utopie?

5.2.2.1. Současná politické situace ovlivňující integrační proces do EU

Rok 2008 jak jsme zmínili v předchozím úseku, znamenal pro BaH velký krok vpřed směrem k proevropské orientaci. Nicméně následující roky ukázaly, že situace v BaH není příliš nakloněna dialogům, které by přinesly kompromis. Nemohou se dohodnout elity uvnitř BaH a nemůže se domluvit ani mezinárodní společenství, jak situaci v BaH dál řešit. Je nutné říci, že v BaH vzhledem k historickým okolnostem panovala vždy určitá neochota ke kompromisu. Nejvíce znepokojivá je v BaH právě politická scéna, neboť pokud nebude fungovat politika, nemohou fungovat ani ostatní sektory. Přestože byla politická scéna již několikrát zmíněna, nemůže být opomenuta ani v tomto

¹⁶⁵ EUPM – *European Union Police Mission*

¹⁶⁶ Srov. <http://www.eupm.org/Overview.aspx>, (23. 9. 2011).

¹⁶⁷ Srov. <http://www.eupm.org/Details.aspx?ID=3756&TabID=9>, (24. 2. 2012).

¹⁶⁸ Srov. <http://www.eupm.org/OurMandate.aspx>, (23. 9. 2011).

úseku, neboť od politické situace v BaH je odvíjen pokrok v oblasti evropské integrace. Jedním z nejvíce „viditelných“ politiků v BaH je bezesporu bosenskosrbský prezident M. Dodik. Dodik a jeho dezintegrační tendence (viz výše) znesnadňují jakákoliv jednání, ale leckdy vážně ohrožují stát, který vznikl Daytonským mírovým procesem. Dodik si nepřeje žádné ústavní reformy, neboť v nich spatřuje posílení Federace BaH na úkor autonomie Republiky srbské. To v důsledku znesnadňuje komunikaci s mezinárodním společenstvím, ale rovněž svým přístupem bojkotuje evropský integrační proces.

Vyřešení ústavního pořádku je jedním z klíčových cílů EU. Dodik¹⁶⁹ krom toho skrytě touží po tom, aby se mezinárodní společenství přestalo angažovat v BaH. V této úvaze je ale zakódována silnější touha a to dát najevo, že stát BaH v současných hranicích nemůže fungovat tak, jak si to představuje mezinárodní komunita.¹⁷⁰ Nicméně stanovisko Evropské Unie je jasné, pokud zůstane BaH v současné podobě, tak může očekávat podporu od EU.¹⁷¹ Nyní se zaměříme na názory a perspektivy současného Vysokého představitele V. Inzka. Jak Inzko vidí současnou situaci v BaH? V prosincovém interview z roku 2010 mluvil Inzko optimističtěji o budoucnosti BaH. Naději spatřoval v budoucí koalici (vzniklou z voleb 2010), která by nastartovala reformy a přiblížila Bosnu a Hercegovinu k evropskému členství. Optimismus bral z toho, že koncem roku 2010 EU zavedla bezvízový styk¹⁷² pro občany BaH. Pokud by se shodla budoucí koalice na patřičných reformách, tak by byl jen krůček k uzavření instituce OHR. Přesto však již není

¹⁶⁹ „Bosna je rozdelená nezvratným spôsobom," a "oni (medzinárodné spoločenstvo) sa nakoniec unavia a pochopia, že sa snažia dať dokopy to, čo dať dokopy možné nie je, ..." Nemôžu vybudovať (jednotnú) Bosnu bez toho, aby brali do úvahy Srbov a Chorvátov. Som presvedčený, že tento projekt, po všetkých tých rokoch, zlyháva... Pätnásť rokov od (uzavretia) Daytonskej (mierovej dohody) je jasné, že tento pokus zlyhal," dodal Dodik <http://www.sme.sk/c/5650065/bosnianskosrbsky-premier-krajina-je-nezvratne-rozdelena.html>, srov. (12. 9. 2011).

¹⁷⁰ Srov. http://www.rferl.org/content/Milorad_Dodik_One_Foot_In_Bosnia_But_His_Heart_In_Serbia/1617635.html, (9. 9. 2011).

¹⁷¹ Srov. <http://www.sme.sk/c/4864935/bosna-musi-ostat-jednotna-ak-chce-vstupit-do-unie.html>, (12. 9. 2011).

¹⁷² Inzko tímto aktem Evropské unie spatřoval několik pozitivních bodů. Ten hlavní byl, že EU potvrzuje svou strategii v regionu Západního Balkánu. Další je, že se občané BaH mohou volně pohybovat po zemích EU, což bude mít pozitivní vliv na hospodářství a podnikatelský sektor, srov. <http://www.eusrbih.org/media/speeches/1/?cid=6132,1,1>, (13. 9. 2011).

nutnost uzavřít OHR, aby BaH obdržela statut kandidátské země EU.¹⁷³ Ovšem politická situace v první polovině roku 2011 brala optimismus z Inzkovy tváře. V květnu téhož roku se Inzko v jednom ze svých projevů¹⁷⁴ vyjádřil, že Bosna a Hercegovina je v krizi, která je nejhorší od podepsání mírových dohod. Důvodem mu bylo např. to, že na úrovni státu nebyla stále vytvořena vláda a to se volby na centrální úrovni konaly v říjnu 2010. Dále se pokrok BaH v rámci přiblížení se k EU jakoby zastavil. Důvodem mu v takovém tvrzení bylo to, že bosenskohercegovská politika nebyla schopná dohody ohledně vyřešení základních reforem. Inzko dále zastává vizi posílení vlivu EU v BaH, neboť je důležité ustavičně podporovat bezpečné a stabilní prostředí. Zároveň v tom vidí strategii jak občanům dokázat, že EU sliby proměňuje v činy. Co se týká instituce OHR, Inzko nadále obhajuje její přítomnost na území BaH, neboť bez ní by nemohl eliminovat pokusy politických představitelů obcházet OHR a potažmo celý politický systém, který byl utvořen Daytonským procesem.¹⁷⁵

A jak se staví V. Inzko k bosenskému členství v EU? Dle Inzka by se mělo ke stabilizačnímu a asociačnímu procesu v BaH přistupovat odlišným způsobem než je tomu u jiných zemí Západního Balkánu. V BaH je proces pomalejší vzhledem k jejím historickým, ale i politickým událostem, a proto se EU musí snažit přizpůsobovat svoji politiku v zemi. Inzko tedy opakovaně zdůrazňuje, že přítomnost EU v BaH musí být posílená, aby se zaktivnil „proevropštější“ přístup a tím se odstranily procesy, které brání pokroku v BaH. Dále tím sleduje možnost ukončení patové situace v BaH, která má rovněž vliv na vývoj regionu Západního Balkánu.¹⁷⁶

Po této deskripci je zřejmé, že určité politické aktivity brání k efektivitě politického systému, resp. možné bosenské integraci v EU. Politickou scénou je znepokojena i Evropská Unie. Ta přestává mít trpělivost v angažování se v BaH, neboť neustálá rivalita mezi jednotlivými etnickými skupinami

¹⁷³ *Interview with HR/EUSR Valentin Inzko: BH is a sovereign country*, srov. <http://www.eusrbih.org/media/interviews/1/?cid=6136,1,1>, (13. 9. 2011).

¹⁷⁴ *Speech by High Representative and EU Special Representative Valentin Inzko "Bosnia and Herzegovina between Dayton & Europe: Current & Future Challenges"* French Institute for International Relations, srov. http://www.ohr.int/print/?content_id=45976, (14. 9. 2011).

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ *Remarks by High Representative and EU Special Representative Valentin Inzko At a Meeting of the European People's Party Panel on 'EU Responsibilities in Region'*, srov. http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/presssp/default.asp?content_id=45832, (24. 2. 2012).

znesnadňuje jednání, ale i samotný integrační proces. Z toho vyplývá, že EU nebude spěchat k uzavření OHR. Zemi tak nadále „řídí“ Vysoký představitel. Pokud by se jeho Úřad zrušil, o čem už se několikrát spekulovalo, demokratický princip vládnutí, by byl předán místním politikům. Kdo by měl ale záruku, že by jednotlivé elity v BaH podporovaly jednotný stát bez určitých nacionalistických tendencí? Podmínkou k uzavření OHR je spolupráce všech skupin na reformách. Pokud se uzavře OHR, BaH bude mít zároveň snadnější vstup do EU. O této bezvýsledné situaci lze hovořit jako o politické ale rovněž i o ústavní krizi, která v BaH panuje. Politická krize byla částečně na sklonku roku 2011 vyřešena ustanovením celobosenské vlády. Přesto nemůžeme za tak krátký čas hodnotit postupy této vlády k integračnímu procesu. V následující pasáži se zaměříme na další možné ukazatele, které mohou ovlivňovat integrační procesy v BaH.

5.2.2.2. Ostatní ukazatele ovlivňující integrační proces BaH k EU

Již na začátku analýzy je nutné zdůraznit, že cílem není podrobná deskripce různých faktorů, které by mohly zodpovědět otázku, co všechno brání Bosně a Hercegovině stát se členem EU. Pro dokreslení situace si nyní představíme několik ekonomických ukazatelů, které popisují ekonomické aktivity v BaH. Čtvrtletní zprávy ekonomického vývoje Bosny a Hercegoviny za rok 2011 jasně ukazují, že BaH celkově zaostává za ostatními zeměmi regionu Západního Balkánu.¹⁷⁷ Velkým problémem BaH je vysoká míra registrované nezaměstnanosti, která dosáhla v říjnu 2011 43,3%.¹⁷⁸ Dalším ekonomickým faktorem je např. inflace, kdy její průměrná míra dosáhla za rok 2011, až na 3,7% v porovnání s rokem 2010, kdy dosahovala 2,1%.¹⁷⁹ Našli bychom bezesporu i u dalších ekonomických ukazatelů podobné problémy,

¹⁷⁷ To se týká např. placení daní či registrace majetku, což dle ekonomických ukazatelů, hodnotí Světová Banka jako 116 místo ze 183 sledovaných států. V globální konkurenceschopnosti Zpráva Světového ekonomického Fóra Bosny a Hercegoviny posunuje BaH na 109 místo ze 133 sledovaných zemí světa, srov. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/publication/publicat_cceq_en.pdf, (12. 9. 2011).

¹⁷⁸ Srov. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/cpaceq/documents/cceq_2011_q4_en.pdf, (12. 9. 2011). O vývoji nezaměstnanosti v BaH vypovídá příloha číslo 13.

¹⁷⁹ Srov. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/cpaceq/documents/cceq_2011_q4_en.pdf, (24. 2. 2012). O vývoji inflace v BaH vypovídá příloha číslo 14.

kteře jsou překážkou k ekonomické prosperitě¹⁸⁰ BaH. Je zřejmé, že je nutnost finančně podporovat BaH. Velkým poskytovatelem finanční pomoci¹⁸¹ je zejména Evropská unie, která ji poskytuje ve formě tzv. předvstupní pomoci.

Jak již bylo zmíněno, BaH může využívat tzv. předvstupní pomoci IPA. Pro dokreslení situace bylo např. v roce 2008 BaH přiděleno 74,8 milionů eur, v roce 2010 finanční pomoc činila již skoro 106 milionů eur. Dlouhodobý rozpočet naplánovaný až na rok 2013 může celkově „vypomocť“ až 111,8 miliony eur (viz příloha číslo 15). V rámci již uvedeného ekonomického sektoru podporuje EU regionální hospodářský rozvoj, přičemž se snaží zohlednit malé a střední podniky. Usiluje o vytváření nových pracovních míst, která by oživila ekonomiku. EU rovněž sleduje vazby mezi vzdělávacím systémem a ekonomikou, přičemž je jejím cílem tyto vazby propojovat a tím zkvalitnit hospodářský vývoj.¹⁸²

Je nutné podotknout, že Evropská Unie má i nadále trvalý zájem, aby se BaH stala demokratickou, stabilní a konkurenčně schopnou zemí, která by se mohla v budoucnosti stát jejím členem. Na tyto výzvy Evropské unie vcelku dobře reaguje obyvatelstvo BaH. To si je vědomo, že s možnou integrací do EU, vzrostou pracovní příležitosti, které sníží velkou nezaměstnanost, zvýší se politická stabilita nebo bude nastartován hospodářský progres. V důsledku této predikce vzrostla podpora integrace do EU z původních 48% v letech 2006 až 2008, na 69% v roce 2010.¹⁸³

¹⁸⁰ Celkovým socioekonomickým vývojem je znepokojeno rovněž samotné obyvatelstvo v BaH. Ve Federaci BaH v roce 2010 dominoval pesimismus, přičemž se 85% obyvatelstva FBaH vyjádřilo negativně k tehdejšímu směřování. Naproti tomu u obyvatelstva v Republice srbské se negativismus objevoval v 67%, srov. http://www.balkan-monitor.eu/files/Gallup_Balkan_Monitor-Focus_On_Bosnia_and_Herzegovina.pdf, (10. 3. 2012). Příloha číslo 16 reflektuje spokojenost, resp. nespokojenost obyvatelstva v entitách, v letech 2008, 2009 a 2010. Pozoruhodné je zjištění, že se v FBaH pesimismus rok od roku zvětšuje, přičemž pesimismus v Republice srbské je téměř konstantní.

¹⁸¹ Finanční pomoc je samozřejmě poskytována i od ostatních států (viz např. PIC), nicméně v práci primárně zkoumáme postoj Evropské Unie k BaH a naopak postoj BaH k EU.

¹⁸² *Bosnia and Herzegovina – Financial Assistance*, srov. http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/bosnia_and_herzegovina/financial-assistance/index_en.htm?id=keydoc#library, (12. 9. 2011). Takto bychom mohli pokračovat i s jinými sektory, které EU v BaH finančně podporuje, ale to nedovoluje rozsah a zaměření práce.

¹⁸³ Je nutné zmínit, že kdyby bylo vypsáno referendum ohledně vstupu BaH do EU, 83% všech obyvatel BaH by vyjádřilo souhlas, srov. http://www.balkan-monitor.eu/files/Gallup_Balkan_Monitor-Focus_On_Bosnia_and_Herzegovina.pdf, (10. 3. 2012).

V jednotlivých letech jsou Evropskou komisí vydávány dokumenty ohledně pokroku v BaH za daný rok. Nyní se zaměříme na pracovní dokumenty za rok 2010 a za rok 2011, přičemž budou v obou dokumentech sledována doporučení od EU.¹⁸⁴

V listopadu 2010 vydala Evropská Komise pracovní dokument, který se týkal výroční zprávy BaH a jejího pokroku. Tato zpráva doprovázela Sdělení Komise Evropskému Parlamentu a Radě ohledně strategie rozšíření a hlavní výzvy v období 2010 - 2011.¹⁸⁵ Druhou zprávu pokládáme za důležitější, neboť se více zaměřuje na pokrok BaH ve smyslu sblížení se s Evropskou Unií. Zpráva se věnuje jak kandidátským zemím,¹⁸⁶ tak i potencionálním kandidátům.¹⁸⁷ Proces rozšiřování chápe EU jako prioritu, neboť se tím přispívá ke stabilitě a bezpečnosti Evropy. EU v přistupujících zemích zároveň nastoluje motivační prostředí, aby pomohla zemím dosáhnout evropského standardu.¹⁸⁸

Dle Evropské Komise vyvinula BaH jen omezený pokrok k evropskému integračnímu procesu. Ve „Sdělení“ ohledně BaH převažují spíše záporné než klady, proto si představíme některé závěry a doporučení, které Evropská Komise dává BaH. Pro konsolidaci systému je nezbytné, aby místní političtí představitelé zahájili mezi sebou dialog, který by vedl k určení priorit a strategií ohledně budoucí orientace země. Prozatím je hlavní zásadou bosenských politiků zohledňování politické, resp. etnické příslušnosti. V některých případech nevymizelo zohledňování etnické příslušnosti, jako např. u volebního práva či ve sdělovacích prostředcích. BaH by měla co nejdříve začít pracovat na ústavních a jiných reformách. Takovou je např. reforma soudnictví, kdy složitý právní rámec brání vyšetřování válečných zločinců.

Velkým problémem v BaH je také korupce, kterou se soudy příliš nezabývají, pouze centrální úroveň bere korupci v potaz. BaH musí zlepšit

¹⁸⁴ Záměrně zmiňujeme rok 2010 a rok 2011, neboť naším cílem je porovnat oba dokumenty s ohledem na možný pokrok v BaH.

¹⁸⁵ Srov. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_cs.pdf, (13. 9. 2011).

¹⁸⁶ Kandidátské země jsou Chorvatsko, Island, Bývalá Jugoslávská republika Makedonie, Černá Hora a Turecko.

¹⁸⁷ Potencionální kandidáti jsou Albánie, Bosna a Hercegovina, Kosovo a Srbsko.

¹⁸⁸ Srov. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_cs.pdf, (13. 9. 2011).

dodržování všeobecných lidských práv a plnit demokratické zásady, které jsou hlavním ukazatelem vývoje země. Pokud bude BaH usilovat o členství v EU, je nezbytné prosazovat pravidla EU. K tomuto účelu jí napomůže přítomnost EU, resp. EUSR. Instituce OHR bude v BaH prozatím nadále působit, neboť země nedospěla k jeho konečné fázi. Na druhou stranu byl částečný pokrok zaznamenán v oblasti ochrany menšin a kulturních práv,¹⁸⁹ kdy jsou ve školách uplatněny společné devítileté učební osnovy pro všechny žáky. Další menší pokrok byl dosažen v procesu navrácení uprchlíků, který se tak realizoval na základě VII. přílohy Daytonské dohody. Pozitivně lze hodnotit regionální spolupráci, kdy státy BaH, Srbska a Chorvatska uznávají vzájemné výkony soudů v trestních záležitostech. Co se týká souladu s „evropskou politikou“, pokročila BaH vpřed pouze omezeně. Jedná se např. o volný pohyb kapitálu, duševní vlastnictví, vzdělávání a výzkum, dopravu atd. Nutností BaH je zaměřit se na úsilí v oblasti volného pohybu zboží, osob a služeb, cel a daní, hospodářské soutěže a státní podpory, zaměstnanosti a sociální politiky, životního prostředí, atd.¹⁹⁰

V říjnu 2011 vydala Evropská Komise opět pracovní dokument, který se týkal výroční zprávy BaH a jejího pokroku. Tato zpráva doprovázela Sdělení Komise Evropskému Parlamentu a Radě ohledně strategie rozšíření a hlavní výzvy v období 2011 - 2012.¹⁹¹ Zpráva pochází z poloviny října, kdy ještě nebyla ustanovena celostátní vláda. Je proto zřejmé, že byla vznesena kritika k nefunkčnosti politického systému. Politický dialog mezi státem a entitami je stále roztržštěný a brání k implementaci politiky např. v oblasti zahraniční politiky. Dalším negativem je soudnictví, kdy je nutnost provést jeho reformu. Na úkor toho zůstává velký počet nevyřešených případů, a to zejména válečných zločinů. S tím souvisí i nedostatečný právní rámec, který blokuje reformy. Přetrvávajícím problémem zůstává korupce, kdy Protikorupční úřad není plně funkční a doposud byl vyřešen jen zlomek případů. Nezlepšila se ani

¹⁸⁹ Podle zákona na ochranu práv příslušníků národnostních menšin je v Bosně a Hercegovině 17 národnostních menšin. Tři státotvorné národy, tj. Bosňáci, Chorvaté a Srbové, nejsou národnostními menšinami, srov. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_cs.pdf, s. 42, (13. 9. 2011).

¹⁹⁰ Tamtéž

¹⁹¹ *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012*, srov. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/strategy_paper_2011_en.pdf, (22. 2. 2012).

etnická zaujatost či politický tlak na média, což Evropská komise vytýkala již ve zprávě minulé.

Zpráva se rovněž zmiňuje o negativních politických aktivitách Republiky srbské, které často zpochybňují územní celistvost BaH. V rámci ekonomiky BaH byl za rok 2011 zaznamenán částečný pokrok v průmyslové výrobě, zahraniční poptávce či v podnikatelském prostředí. Nicméně patová politická situace, neúčinnost státní správy, jakož i slabost právního státu měly celkově vliv na to, že v BaH ekonomický pokrok spíše stagnoval. V rámci evropské integrace učinila BaH v některých oblastech jako např. v kultuře, dopravě, vzdělávání, sociální politice či v otázkách spravedlnosti určitý pokrok.

Instituce OHR bude v BaH nadále pokračovat, neboť nebylo dosaženo 5 cílů a 2 podmínek, které jsou nezbytností k uzavření OHR. Pro větší efektivitu k proevropskému směřování BaH byla zřízena funkce Zvláštního představitele Evropské unie (viz výše).¹⁹²

Po tomto částečném popisu pokroku v BaH pro roky 2010 a 2011 můžeme dojít k následujícím závěrům. V určitých oblastech byl v BaH zaznamenán pokrok, nicméně nedostatečné reformy brzdí celý systém. Evropská Unie má snahu posílit tento region, přesto však místní představitelé nechápou dostatečně evropské standarty. Na mezinárodní scéně rádo by hájili demokratické principy, ovšem v místní praxi prosazují takové zásady, které jim dovolují zůstat u moci a tím de facto podkopávají bosenský politický systém jako takový. Jak si můžeme vysvětlit, že na centrální úrovni s pomocí EU funguje politický systém a je snaha dosáhnout kompromisu? Pokud se nezlepší dialog mezi politiky v BaH, nemůže se zlepšit ani pokrok a ochota spolupracovat s EU. Pokud bude BaH brát prioritu členství v EU, zřejmě zahájí co nejdříve příslušné kroky k reformám. BaH musí pochopit, že vynaložené úsilí se později vrátí ve formě členství v EU. Političtí představitelé musí rovněž pochopit, že je třeba táhnout za jeden provaz a že v tomto úsilí mají podpory

¹⁹² *Commission Staff Working Paper Bosnia and Herzegovina 2011 Progress Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012*, srov. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ba_rapport_2011_en.pdf, (22. 2. 2012).; srov. *Conclusions on Bosnia and Herzegovina* http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ba_conclusions_en.pdf, (22. 2. 2012).

od EU. Ostatní země regionu Západního Balkánu, jako např. Chorvatsko uvažují také o členství v EU, i ony si musely projít složitým vývojem a pochopit evropské principy. BaH se musí motivovat tímto integračním procesem, který prochází napříč celým regionem. Je také možné, pokud by se politická situace v BaH neustále horšila, mohlo by to ovlivnit sousední státy a celý integrační proces na Západním Balkánu by tak lehl popelem.

Dle našeho názoru je zřejmé, že EU musí zaujmout v BaH jinou strategii, takovou, která bude jednotnější a přísnější vůči BaH. Toto stanovisko můžeme vyrozumět z projevů V. Inzka, tak to vyplývá i ze „Sdělení Komise Evropskému Parlamentu a Radě“ z let 2010 a 2011.

Nyní je na čase, abychom si odpověděli na otázku, zda je možné, aby Bosna a Hercegovina vstoupila do Evropské unie do roku 2020. BaH není připravena na to, stát se v blízké budoucnosti členem EU. Pokud se v BaH zlepší politická situace, resp. se zlepší politický dialog, tak mohou být nastartovány patřičné reformy v souladu s požadavky EU. V důsledku toho by se pozitivní vůle zlepšit fungování země přenesla i na ostatní sektory. Myslíme si, že BaH má potenciál na to, stát se alespoň kandidátskou zemí, a to již do roku 2020 možné je. Vše bude záležet na zvolených politických představitelích a jejich perspektivách. V případě, že v zemi bude vládnout negativní atmosféra, tak se s jistotou zastaví proces integrace BaH v EU. Nejlépe situaci v BaH formulují (Prtina, Stýskalíková 2005). BaH obdržela stejnou startovní pozici při integraci do EU jako ostatní země Západního Balkánu. „Bosna a Hercegovina již nemůže doufat, že morální povinnost Evropy pramenící z předešlé války bude mít vliv na zmírnění vstupních podmínek“ (Prtina, Stýskalíková 2005: 129).

6. KOMPARATIVNÍ ANALÝZA POLITICKÉHO SYSTÉMU BOSNY A HERCEGOVINY

V poslední kapitole bude důležité, získané poznatky ohledně politického systému v BaH podrobit závěrečné analýze. Sledovaným cílem budou projevy konsociační demokracie v politickém systému BaH jako celku. Hlavním úkolem poté bude odpovědět na otázku, zda je BaH případem země, kde je model konsociační demokracie na centrální úrovni funkční.

Předlohou k analýze poslouží kapitola o konsociační demokracii. V politickém systému BaH budeme sledovat znaky konsociační demokracie jako je velká koalice, dodržování proporcionality, možnost využití menšinového veta či segmentální autonomie. Důležitými aktéry konsociační demokracie je chování politických elit, na kterých velkou mírou závisí, jakým směrem se vnitřní politika země bude vyvíjet. V bosenskohercegovském kontextu nelze opomenout roli mezinárodního společenství jako vnějšího aktéra, který se na progresu politického systému podílel (podílí).

První znak konsociační demokracie představuje velkou koalici. Vláda velké koalice je dobře patrná ve složení exekutivního orgánu BaH. Předsednictvo je obsazováno rovným zastoupením všech tří konstitutivních národů (Bosňáci, bosenští Chorvaté, bosenští Srbové). Princip parity je dále obsažen v dalších orgánech. Můžeme se s ním např. setkat ve druhém exekutivním orgánu, Radě ministrů, popřípadě v ustanovování Ústavního soudu apod. Princip parity je mechanismem, který má zabránit diskriminaci a nastolit rovné demokratické prostředí.

Další znak proporcionalita, resp. poměrné zastoupení je v politickém systému BaH evidentní. Prostřednictvím proporčního volebního systému jsou ustanovováni zástupci Dolní komory celostátního parlamentu. Jedná se tak vždy na základě určitého poměru, vyjádřeným ve volebním zákoně. Ustanovování Horní komory celostátního parlamentu se děje prostřednictvím paritního zastoupení všech konstitutivních národů, a to paritně podle pravidel ústavy.

V politickém systému BaH je dbáno na souhlas všech poslanců, co se týká schválení různých zákonných předpisů apod. V důsledku toho může být politický proces protahován, neboť Ústava BaH počítá s využitím

tzv. menšinového veta pro poslance, kteří hájí své národní priority. Jedná se zpravidla o ohrožení životně důležitých zájmů. Je-li dán takovýto podnět, vznikají speciální komise, jež mají za úkol dosáhnout pozitivního výsledku. Cílem menšinového veta je vytvoření stabilního prostředí pro všechny segmenty (viz dále). V praxi však mohou poslanci využít menšinového veta s cílem zabránit přijetí nějakého zákona. Na tomto aktu je pozoruhodné, že snaha dosáhnout kompromisu se děje až poté, co je vyjádřen nesouhlas. Konsociačního mechanismu by mělo být dosahováno dobrovolně, a to předtím než se vysloví nesouhlas, o čemž procedura speciálních komisí v BaH nevyovídá.

Poslední znak konsociační demokracie je v BaH na první pohled přítomen, neboť charakter společnosti vypovídá o její nehomogenní povaze. Ta je dána odlišným jazykovým a zejména náboženským charakterem. V důsledku toho zakládají jednotlivé národy v BaH různé politické strany, které kopírují segmentální odlišnost, resp. představují danou národní skupinu. Bosenské Srby primárně představuje SNSD. Politická strana hájící zájmy bosenských Chorvatů je např. HDZ. Segmentální odlišnost „nerespektují“ bosňácké politické strany, jejichž identita je spjata s územím BaH. Bosňácké strany jako je SDA či SBaH hájí multikulturní myšlenky. Celkově lze říci, že jsou politické strany orientovány na svůj segment (území), což posléze komplikuje jednání na celostátní úrovni (viz níže).

Další znak, segmentální štěpení, může představovat územní rozměr státu, resp. jeho vnitřní rozčlenění. BaH je rozdělena na dvě entity představující území Federace Bosny a Hercegoviny a Republiky Srbské. Území Federace BaH obydlují Bosňáci a bosenští Chorvaté, jejichž společné teritorium je rozčleněné na kantony (viz příloha č. 4). Republika srbská představuje centralizovaný stát. BaH představuje tři konstitutivní národy, které mají k dispozici dvě územní jednotky. Nejedná se o striktní rozdělení segmentů do územních částí. Plná segmentální autonomie může být v praxi naplňována jen v Republice srbské. S nuceným soužitím s Bosňáky nesouhlasí bosenští Chorvaté, jež usilují o vytvoření samostatné jednotky. Tento požadavek se snaží bosenští Chorvaté uskutečnit prostřednictvím politických stran. Potvrzuje se spřízněnost národnostních komunit s politickými stranami. Připomeňme, že se o segmentální autonomii „intenzivně“ snažili

bosenští Chorvaté, ale i bosenští Srbové ve druhé polovině 90. let (viz kapitola 5).

Všechny zmíněné znaky konsociační demokracie jsou uvedeny do praxe prostřednictvím politických elit. Chování elit může danou společnost spojovat nebo rozdělovat. Úspěšnost konsociační demokracie je hodnocena na základě chování elit mezi sebou. Za prvé se jedná o snahu dosahování kompromisu. Kompromis je v BaH obtížně realizován. Jako příklad můžeme uvést povolební situaci z roku 2010, kdy politické elity, resp. strany nenacházely na celostátní úrovni mezi sebou kompromis. Politické elity se zaměřují pouze na svůj segment, přičemž vůle některých elit (viz např. SNSD) přispívá k dezintegraci politického systému.

Další podmínka představuje nutnost spolupráce mezi jednotlivými segmenty. V BaH je tato podmínka realizována na celostátní úrovni např. prostřednictvím zákonodárského procesu. Politický systém v BaH je nastaven tak, aby všechny elity pro fungování politického systému zachovaly jednotný přístup. Nicméně např. právo tzv. menšinového veta, nutnost spolupráce mezi všemi segmenty nepodporuje. Poslední podmínka předpokládá, že cílem elit je zachování prosperity a stability. V politickém prostředí BaH není toto všeobecně respektováno (viz výše). Úsilí bosenských Chorvatů vypovídá spíše o dezintegraci BaH, neboť si přejí ustanovit vlastní jednotku. Bosenští Srbové touží naopak po větší autonomii. O zachování stability BaH mají trvalý zájem pouze Bosňáci.

Specifickým rysem politického systému v BaH jsou elity reprezentované mezinárodním společenstvím, které zasahují do vnitřních záležitostí BaH z vnějšku. Připomeňme, že mezinárodní společenství nainstalovalo prvky konsociační demokracie do Daytonské dohody, resp. ústavy. Konsociační demokracie byla elitám v BaH vnucena mezinárodním společenstvím, které v ní spatřovalo naději na ukončení konfliktů mezi národy. Z BaH se stal mezinárodní protektorát v čele s Vysokým představitelem. Vysoký představitel disponuje značnými pravomocemi, kterými zasahuje do vnitřního rozhodování v BaH. V důsledku toho elity v BaH nemají zájem o převzetí odpovědnosti do svých rukou, a to oslabuje jejich pocit příslušnosti k BaH jako celku. Role OHR působí na elity v BaH spíše negativně.

V první kapitole jsme si ukázali mechanismy konsociační demokracie, které fungovaly v tzv. malých zemích západní Evropy. Principy, které byly uplatněny např. v Nizozemí, nemohou stejně fungovat v ostatních zemích. Konflikty v Nizozemí měly stmelující charakter, rovněž elity přijaly myšlenku konsociace dobrovolně a intenzivně ji podporovaly. Konsociační demokracie byla v BaH ukotvena, aniž by se zohlednily její historické předpoklady. V důsledku toho nebyla v BaH, myšlenka konsociace, dobrovolně přijata. Konflikty mezi národy v BaH, které způsobily válku, společnost nestmelovaly. Politické elity v BaH byly zároveň nuceny přijmout mír. Skrytým úmyslem elit bylo, přistoupit na politický systém daný z hora, s cílem poukázat, že v takto nesourodé společnosti není BaH ve stávajících hranicích dlouhodobě udržitelná. Dalším možným faktorem, který může mít vliv na to proč v BaH nebyla konsociační demokracie úspěšná, je nepříznivé hospodářství.

Daytonská dohoda, která obsahuje konsociační mechanismy má na Bosňany opačný efekt. Evokuje spíše pocit příslušnosti k určitému segmentu namísto příslušnosti k BaH jako celku. Projevy konsocialismu se v praxi téměř neobjevují, nebereme-li v úvahu text ústavy, podle kterého se politické elity musí nuceně řídit. Komparací politického systému Bosny a Hercegoviny jsme zjistili, že model konsociační demokracie úspěšně funguje v textu Daytonské dohody. Typ Daytonské dohody by mohl opět fungovat jedině v euroatlantickém prostředí, resp. se potvrzuje domněnka nefunkčnosti konsociační demokracie v BaH.

7. ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce si kladla za cíl odpovědět na to, zda je Bosna a Hercegovina příkladem země, kde se ustanovila konsociační demokracie v praxi. Koncept konsociační demokracie, který vznikl v šedesátých letech, se stal námětem na demokratické uspořádání zemí, které byly určitým způsobem fragmentované. Jednalo se o země, kde bylo štěpným segmentem např. náboženství, jazyk, příslušnost k etnické skupině apod., který rozděloval danou společnost do několika bloků či segmentů.

Myšlenkou fungujícího demokratického uspořádání v nehomogenních zemích se intenzivně zabýval Arendt Lijphart. V důsledku toho, hledal Lijphart inspiraci v rodném Nizozemí. Charakter nizozemské společnosti vypovídal mezi léty 1917 až 1967 o jazykové a náboženské fragmentaci. Prostřednictvím hlubší analýzy nizozemské společnosti Lijphart zjistil, že zde fungovaly specifické vztahy mezi elitami, které napomohly stabilnímu prostředí. Konsociační demokracii Lijphart doporučuje těm zemím, které se rozhodly proměnit svůj politický systém v demokratický.

Lijphart ve svých pozdějších pracích demokratických režimů nově definuje tzv. konsensuální model demokracie. Lijphart se nyní plně ztotožňuje s konsensuální demokracií, přičemž tvrdí, že znaky konsociační demokracie jsou v ní jasně rozpoznatelné. Nicméně dle jeho úvahy se konsociační demokracie neshoduje s demokracií konsensuální. Opakem konsensuální demokracie je mu tzv. westminsterská demokracie. Konsensuální demokracie je charakterizována osmi znaky, stejně jako její opak, resp. většinová demokracie. Země, kde jsou aplikovány konsensuální prvky jsou např. Belgie či Švýcarsko. Dle Lijpharta patří tyto země také mezi příklady konsociační demokracie. Cílem první části práce bylo zjistit, zda je koncept konsociační demokracie a model konsensuální demokracie od sebe odlišný, případně zda spolu souvisí.

Analýzou jsme zjistili, že konsociační demokracie tvoří základ konsensuální demokracie. Nicméně v obou typech demokracií spatřujeme spíše shody. Zastáváme názor, že je konsensuální demokracie revizí demokracie konsociační. Podstatným východiskem Lijphartovy „nové“ teorie bylo, že je demokracie konsensuální nejefektivnějším modelem. Konsensuální

demokracie si klade za cíl být aplikovaná na všechny typy společností bez ohledu na to, zda jsou demokratizované či nikoliv. Zásadním bodem naší analýzy byla kritika konsociační i konsensuální demokracie. Zkoumali jsme názory předních politologů, jako je např. G. Sartori, S. M. Halpern či M. Nováka. Jejich názory nám potvrdily to, v čem jsme spatřovali slabinu Lijphartovy konsensuální demokracie. Dospěli jsme k tomu, že plně souhlasíme se závěry konsociační demokracie a její možné aplikovatelnosti na nově se demokratizující země. Nicméně se neztotožňujeme se závěry konsensuální demokracie, která se považuje za jediný vhodný model demokracie. Nelze využít konsensuálních prvků v určité zemi, aniž by se nezohledňovalo její historické, politické, kulturní a jiné prostředí. Konsensuální demokracie je stejně jako westminsterská demokracie jakýsi ideální typ, kterého žádná ze zemí nemůže dosáhnout. Aplikovatelnost konsociační demokracie v praxi je uskutečnitelná, kdežto využití konsensuální demokracie není podle nás zcela reálné.

Druhou část práce jsme věnovali politickému systému Bosny a Hercegoviny po roce 1995. Válečný konflikt, který se odehrál v bosenskohercegovském prostoru patří mezi tzv. jugoslávské války, které zde probíhaly mezi léty 1991 až 1995. Ukončením války v BaH a zejména instalací nového demokratického systému se intenzivně zabývalo mezinárodní společenství. Cílem bylo dosáhnout kompromisní dohody mezi bosenskými Chorvaty, Bosňáky a bosenskými Srby. Dalším úmyslem bylo nastolit takový politický systém, který by v budoucnu nepřispíval k potencionálním konfliktům, resp. eliminoval možné neshody.

Válka v BaH byla ukončena Daytonskou mírovou dohodou. Prostřednictvím této dohody byly do politického systému BaH, resp. ústavy, nainstalovány principy konsocialismu. Je bezesporu snadné najít v Daytonské ústavě řadu konsociačních prvků. Jmenujme např. striktní dodržování parity mezi jednotlivými národy v exekutivních, případně legislativních tělesech. Dále existence menšinového veta představuje možnost určité skupiny vyjádřit nesouhlas s daným rozhodnutím. V důsledku této pojistky je rozhodovací proces protahován a jeho samotná realizace značně finančně nákladná.

Fungování politického systému v praxi by bylo možné zhodnotit až po několika letech. Nicméně lze určité závěry o funkčnosti politického systému v BaH, zanalyzovat již nyní. První poválečné volby v roce 1996 ukázaly, že realizace demokratického systému nebude jednoduchá. Tyto celostátní volby potvrdily, že mýtus nacionalistických stran v BaH bude prozatím stále dominovat. Snaha o uchování politického systému prostřednictvím kompromisu se v bosenskohercegovském systému nejevilo (nejeví) zcela reálně. Politické elity na centrální úrovni upřednostňují zájmy svých entit před zájmy politického systému jako celku. Na celostátní úrovni lze spíše spatřovat neochotu spolupráce, než snahu dosahovat konsensu. Takovým případem např. byla povolební situace z roku 2010, kdy se vedly zdlouhavé debaty o ustanovení celostátní koalice. Jednotná strategie ohledně budoucího směřování země byla přijata až na konci roku 2011. S tím souvisí i množství politických subjektů, které se ztotožňují převážně se svým segmentem, resp. entitou. Ve skutečnosti tak vznikají oddělené stranické systémy, které prohlubují nejednotnost BaH. Nastíněná situace nevypovídá o znaku konsociační demokracie, kde je předpokladem podporovat stávající systém před hrozbou možného konfliktu.

V určitých případech muselo do dějiště v BaH zasáhnout mezinárodní společenství o kterém jsme pojednávali ve třetí části. Daytonskou mírovou dohodou byl do politického systému v BaH ustanoven mimoústavní prvek, a to Úřad vysokého představitele. Vysoký představitel disponuje rozsáhlými pravomocemi, tzv. *Bonn powers*, kterými se v mnohých případech snažil posílit integritu BaH. Přítomnost OHR byla po ustanovení „nového“ politického systému nutná. V současné době je existence OHR diskutabilní, neboť jeho prostřednictvím připomíná BaH mezinárodní protektorát. Dále je nutné podotknout, že je instituce OHR v BaH vnímána převážně negativně, zejména u bosenských Srbů, neboť podněcuje různé nacionalistické tendence. Úřad vysokého představitele měl být několikrát zrušen, nicméně postupně mezinárodní společenství rozhodlo, že v BaH bude OHR působit na dobu neurčitou. Důvodem bylo posílit větší soudružnost mezi jednotlivými národy uvnitř BaH, která je nutná ke konsolidaci politického systému jako celku.

Úřad vysokého představitele není jediný, který v BaH působí. Prostřednictvím Evropské unie fungují v BaH různé orgány, které mají např.

za úkol podpořit demokracii a myšlenku právního státu. Mimo jiné je to převážně Evropská unie, která prostřednictvím různých zpráv monitoruje vývoj v BaH a je finančním donátorem BaH. Pro posílení evropských myšlenek v BaH byla v září 2011 ustanovena funkce Zvláštního představitele Evropské unie.

Cílem mezinárodního společenství je podnítit Bosňany k tomu, aby respektovali „evropské“ principy, neboť tento přístup jim posléze usnadní cestu do Evropské unie. Největším úspěchem bosenskohercegovské „integrace“ bylo podepsání Stabilizační a asociační dohody v červnu 2008. Úmyslem Evropské unie je vytvořit z BaH stabilní demokratickou zemi, a to sleduje EU i prostřednictvím začlenění BaH do evropských struktur. EU předpokládá, že nabízené potencionální členství přispěje k trvalé stabilizaci politického systému BaH.

Model konsociační demokracie byl v BaH nainstalován prostřednictvím Daytonské smlouvy. Mezinárodní společenství bez ohledu na zájmy a souhlas obyvatel rozhodlo o jejím uplatnění na politický systém. Analýzou jsme zjistili, že nelze aplikovat specifický model demokracie na prostředí, které k tomu nemělo podmínky. Cílem mezinárodního společenství bylo ukončit válku a zachovat jednotnou Bosnu a Hercegovinu. Cílem elit v BaH a okolních státech bylo časem rozparcelovat BaH (viz výše). Politické elity v bosenskohercegovském areálu nejednaly (nejednají) podle konsociačních mechanismů, které zahrnují kompromis, ústupky, dodržování mírového prostředí apod.

Prostřednictvím případové studie ohledně politického systému v Bosně a Hercegovině jsme dospěli k tomu, že BaH není v současnosti plně konsolidovanou demokratickou zemí. Jak jsme si ukázali, dodržování demokratických pravidel se děje pouze na papíře a to má vytvořit zdání, že elity BaH jsou zcela nakloněni demokracii. V tomto chování politických elit je možné spatřovat hlubší záměr, který může mít za cíl odchod mezinárodního společenství z BaH.

Otázkou pak zůstává, jak by se dále vyvíjel politický proces. Je možné, že by se potvrdil demokratický trend, který v postjugoslávském prostoru nyní panuje a v BaH by se upevnil demokratický způsob vlády, a to na všech

úrovních. Je také zřejmé a více pravděpodobné, že by se BaH jako současně celistvý stát rozdělil na několik států, které by kopírovaly národní komunity. Pokud by se tak stalo, situace by mohla být velmi podobná té, která byla během občanské války v BaH. Sousední státy by si mohly nárokovat území BaH. V této domněnce by opět mohla platit Rupnikova predikce o tzv. lednici, ovšem v pozměněném slova smyslu. V oné lednici jsou v současnosti zmrazeny konflikty mezi národy v BaH, které by po odchodu mezinárodního společenství mohly znovu vykristalizovat. Tím by se definitivně potvrdilo, že snaha aplikovat konsociační model mimo západoevropské prostředí není možná.

Konsociační demokracie je dle Lijpharta vhodná pro země, které se rozhodly proměnit svůj politický systém v demokratický. Dle této úvahy nemůže konsociační demokracie v BaH fungovat, neboť se na jejím ustanovování politické elity v BaH dobrovolně neshodly. Je to dáno tím, že v BaH neexistuje dlouhodobá historická kontinuita státu a zkušenosti v politickém systému, které byly typické pro klasické modely konsocialismu.

8. SEZNAM LITERATURY

8.1. Použitá literatura

ALMOND, G. A. (1956): Comparative Political Studies. *Journal of Politics*, vol. 18, č. 3, s. 391-409.

BĂRBULESCU, I. G.; TRONCOTĂ, M. (2011): The Ambivalent Role of the EU in the Western Balkans. "Limited Europeanization" – between Formal Promises and Practical Constraints. The Case of Bosnia-Herzegovina [online]. *National School for Political Studies and Administration, Department of International Relations and European Integration, Bucharest, Romania*. Dostupné online z WWW: <http://www.aecpa.es/uploads/files/modules/congress/10/papers/328.pdf>, s. 8-16, (10. 9. 2011).

BARRY, B. (1975): Political Accomodation and Consociational Democracy. *British Journal of Political Science*, vol. 5, č. 4, s. 477-505.

BOSE, B. (2002): *Bosnia after Dayton. Nationalist Partition and International Intervention*. London: Hurst & Company.

CABADA, L. (2004): Bosna a Hercegovina. In: Cabada, L. - Dvořáková, V.: *Komparace politických systémů III*. Praha VŠE: Oeconomica, s. 241-256.

CABADA, L. (2003): Politický systém první Československé republiky. In: Cabada, L. – Vodička, K.: *Politický systém České republiky*. Portál: Praha, s. 27-28.

Crisis Group Europe Briefing (2009): Bosnia's Dual Crisis. In: *International Crisis Group Working to Prevent Conflict Worldwide*, N°57, dostupné online z WWW: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4afd30432.pdf>, s. 15-16, (2. 9. 2011).

DAALDER (1974): The Consociational Democracy Theme. *World Politics*, vol. 26, č. 4, s. 610-614.

FIALA, P.; MAREŠ, M. (2005): Pluralismus a (neo)korporatismus. In: Hloušek, V. – Kopeček, L. (eds.): *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. MPÚ: Brno, s. 235.

HALPERN, S. M. (1995): Neuspořádaný svět konsociační demokracie, in: Lisa, A. –Říchová, B. (eds.): *Antologie světových politologů II*. Praha VŠE: Oeconomica, s. 65-91.

HLADKÝ, L. (1998): Bosna a Hercegovina. In: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 627-648.

HLADKÝ, L. (2005): *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: MPÚ.

- HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. (2005): Konsensuální a konkurenční demokracie, In: Hloušek, V. – Kopeček, L. (eds.): *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: MPÚ, s. 203-231.
- CHYTILEK, R.; HUŠEK, P. (2004): Většinové volební systémy. In: Chytilek, R. – Šedo, J. *Volební systémy*. Brno: MPÚ, s. 64-68.
- JEŘÁBEK (2005): Švýcarská konfederace. In: Cabada, L. - Dvořáková, V.: *Komparace politických systémů I*. Praha VŠE: Oeconomica, s. 240-250.
- KASUM, D. (2006): Bosenskohercegovské volby 2006 In: *Revuepolitika*. Dostupné online z WWW: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/498/bosenskohercegovske-volby-2006>, (22. 4. 2011).
- KRIEGER, J. (2000): *Oxfordský slovník světové politiky*. Praha: Ottovo nakladatelství, s. 171.
- LIJPHART, A. (1975): *The Politics of Accomodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. Second edition, Revised. Berkley and Los Angeles: University of California Press.
- LIJPHART, A. (1977): *Democracy in Plural Societies: Comparative Exploration*. New Haven: Yale University Press.
- LIJPHART, A. (1984): *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty One Countries*. New Haven: Yale University Press.
- LIJPHART, A. (1995): *Konsociační demokracie*. In: Lisa, A. – Říchová, B. (eds.): *Antologie světových politologů II*. Praha VŠE: Oeconomica, s. 9-32.
- LIJPHART, A. (1999): *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in 36 Countries*. Yale University Press: London.
- MCREA, K. D. (1995): Kosociační demokracie. Politický kompromis v segmentovaných společnostech, In: Lisa, A. – Říchová, B. (eds.): *Antologie světových politologů II..* Praha VŠE Oeconomica, s. 33-64.
- MUJANOVIĆ, M. (2010): Všeobecné volby v Bosně a Hercegovině. Dostupné online z WWW: <http://mujanovic.blog.respekt.ihned.cz/c1-47008310-vseobecne-volby-v-bosne-a-hercegovine-vitezove-a-porazeni>, (25. 4. 2011).
- NOVÁK, M. (2001): *Jakou demokracii pro nové demokracie? Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno: MPÚ.
- PRTINA, S. – STÝSKALÍKOVÁ, V. (2005): Vývoj bezpečnostní situace v Bosně a Hercegovině, In: Stýskalíková, V. – Smekal, H. (eds.): *Zahraniční a bezpečnostní politika Slovinska, Chorvatska a Rumunska a vývoj bezpečnostní situace v Bosně a Hercegovině*, Brno: MPÚ, s. 105-152.
- RUPNIK, J. (1990): *Jiná Evropa*. Praha: Prostor.

- ŘÍCHOVÁ, B. (1999): Belgické království. In: Cabada, L. - Dvořáková, V.: *Komparace politických systémů I*. Praha VŠE: Oeconomica, s. 22-23, 27-28.
- ŘÍCHOVÁ, B. (2000): Teorie konsociační demokracie. In.: Říchová, B.: *Přehled moderních politologických teorií*, Praha: Portál, s. 197-221.
- ŘÍCHOVÁ, B. (2004): Rakousko. In: Cabada, L. - Dvořáková, V.: *Komparace politických systémů II*. Praha VŠE: Oeconomica, s. 151.
- SARTORI, G. (1993): *Teória demokracie*. Archa: Bratislava, s. 241-255.
- SARTORI, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství*. Slon: Praha, s. 83-86.
- SHARP, J. M. (1997): Dayton Report Card. In: *International Security*. Vol. 22, No. 3, 101-137.
- STOJAROVÁ, V. (2007): Politicko-societální bezpečnost. In: Stojarová, V.: *Současné bezpečnostní hrozby Západního Balkánu*. Brno: CDK, s. 141-142.
- SZEWCZYK, B. (2010): The EU in Bosnia and Herzegovina: powers, decisions and legitimacy. In: European Union Institute for Security Studies. Vol.13, pp. 1-59. Dostupné online z WWW: <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/OccasionalPaper83.pdf>, (22. 8. 2011).
- ŠEDO (2002): Bosna a Hercegovina. In: Fiala, P. – Holzer, J. (eds.) *Politické strany ve střední a východní Evropě: ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*, Brno: MPÚ, s. 65-80.
- ŠEDO, J. (2006): Stranický systém Bosny a Hercegoviny po Daytonu, *Středoevropské politické studie*, roč. VIII., č. 2-3. Dostupné online z WWW: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=277>, (20. 4. 2011).
- ŠEDO, J. (2007): *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: CDK, s. 62.
- ŠIMONVIĆ, I. (2006): Could and Should We Have Done Better in Dayton? A Lesson on Peace Building and State Building. In: Bufon, Milan (eds.): *The Western Balkans: The European Challenge: On the decennial of the Dayton peace agreement*. Koper: Univerza na Primorskem, s. 307-319.
- TIRAK, G. (2010): The Bosnian Hiatus: A Story of Misinterpretations. *Centre For European Policy Studies*. Dostupné online z WWW: www.ceps.eu/faceted/books/results/field_book_authors%3A5321, (27. 8. 2011)
- WOEHREL, S. (2011): Bosnia: Current Issues and U.S. Policy. *Congressional Research Service*. Dostupné online z WWW: <http://www.fas.org/sqp/crs/row/R40479.pdf>, s. 1-8, (2. 2. 2012).

8. 2. Internetové zdroje

Agreement on Establishment of Bosnia and Herzegovina Public Corporations: http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=377, (4. 9. 2011).

Agreement on Refugees and Displaced Persons: http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=375, (4. 9. 2011).

BASSUENER, K.; WEBER, B. (2010): Balkan Tango: <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/balkan-tango>, (24. 2. 2012).

Bosenské volby: <http://www.rozhlas.cz/cro6/stop/zprava/bosenske-volby--792381>, (20. 1. 2012).

Bosenští Chorvaté obnovili požadavek na svou vlastní entitu: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/121660-bosensti-chorvate-obnovili-pozadavek-na-svou-vlastni-entitu/>, (4. 2. 2012).

Bosenští Srbové odmítají celostátní justici: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/bosensti-srbove-odmitaji-celostatni-justici_199098.html, (2. 2. 2012).

Bosnia and Herzegovina - Financial Assistance. In: *European Commission*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/bosnia_and_herzegovina/financial-assistance/index_en.htm, (11. 9. 2011).

Bosnia and Herzegovina General Elections 5th October 2002 Final Report: <http://www.osce.org/odihr/elections/bih>, (25. 1. 2012).

Bosnia and Herzegovina General Elections 1st October 2006 OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report: <http://www.osce.org/odihr/elections/bih/23945>, (26. 1. 2012).

Bosnia and Herzegovina General Elections 3rd October 2010 OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report: <http://www.osce.org/odihr/74612>, (30. 1. 2012).

Bosnia and Herzegovina - Relations with the EU. In: *European Commission*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/bosnia_and_herzegovina/relation/index_en.htm, (11. 9. 2011).

Bosnian Serbs vs Inzko: <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch-Archive/Detail/?lng=en&id=102268>, (23. 8. 2011).

Bosnianskosrbský premiér: Krajina je nezvratne rozelená: <http://www.sme.sk/c/5650065/bosnianskosrbsky-premier-krajina-je-nezvratne-rozdelena.html>, (12. 9. 2011).

Bosňané volí nový parlament: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/103111-bosnane-voli-novy-parlament/>, (30. 1. 2012).

Bid to end BiH political stalemate fails again:
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/09/27/feature-01, (2. 2. 2012).

BiH gets a government for New Year's:
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/12/29/feature-01. (3. 2. 2012).

Council Regulation (EC) No 594/2008 of 16 June 2008. In: *Official Journal of the European Union*, dostupné online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:169:0001:0009:EN:PDF>, (12. 9. 2011).

Conclusions on Bosnia and Herzegovina. In: *European Commission*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ba_conclusions_en.pdf, (22. 2. 2012).

Commission Staff Working Paper Bosnia and Herzegovina 2011 Progress Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012. In: *European Commission*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ba_rapport_2011_en.pdf, (22. 2. 2012).

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012. In: *European Commission*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/strategy_paper_2011_en.pdf, s. 16-17; 28; 58-64, (22. 2. 2012).

Decision imposing the design of bank notes:
http://www.ohr.int/decisions/econdec/default.asp?content_id=19, (15. 8. 2011).

Decision imposing the Law on the Flag of BiH:
http://www.ohr.int/decisions/statemattersdec/default.asp?content_id=344, (15. 8. 2011).

Decision on the deadlines for the implementation of the new uniform license plate system:
http://www.ohr.int/decisions/statemattersdec/default.asp?content_id=347, (15. 8. 2011).

Decision removing Ante Jelavic from his position as the Croat member of the BiH Presidency:
http://www.ohr.int/decisions/removalssdec/default.asp?content_id=328, (16. 8. 2011).

Decision removing Mr. Nikola Poplasen from the Office of President of Republika Srpska:

http://www.ohr.int/decisions/removalssdec/default.asp?content_id=267, (15. 8.2011).

Decision Repealing the Conclusions of the Republika Srpska National Assembly No. 01-787/09 and No. 01-788/09 adopted on 14 May 2009: http://www.ohr.int/decisions/statemattersdec/default.asp?content_id=43633, (2. 9. 2011).

Decision Terminating the Appointment of the Liquidation Receiver for “Privredna Banka a.d. Srpsko Sarajevo” and Transferring Competencies Concerning the Liquidation Proceedings for “Privredna Banka a.d. Srpsko Sarajevo” to the Banking Agency of the RS: http://www.ohr.int/decisions/econdec/default.asp?content_id=38731, (30. 8. 2011).

Decision To remove Mr. Predrag Čeranić from his current position in the Intelligence and Security Agency of Bosnia and Herzegovina: http://www.ohr.int/decisions/removalssdec/default.asp?content_id=41770, (2. 9. 2011).

Dělení Federace Bosny a Hercegoviny na kantony: <http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/federation-of-biha.gif>, (1. 3. 2012).

DORAZÍN, M. (2010): Bosna a Hercegovina – země tří národů, které musí žít vedle sebe: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/reportaze/_zprava/829726, (20. 8. 2011).

Election Law of Bosnia and Herzegovina: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6274>, (22. 1. 2012).

Election Law of BIH: http://www.izbori.ba/documents/ENG/Law/BH_Election_Law.pdf, (22. 1. 2012).

Etnická struktura Bosny a Hercegoviny v roce 1998: <http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/ethnic-composition-after-the-war-in-1998.gif>, (1. 3. 2012).

EU Candidate and Pre-Accession Countries Economic Quaterly (October 2009). In: *European Comission*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/publication/publicat_cceq_en.pdf, s. 21-24, (12. 9. 2011).

EU Candidate and Pre-Accession Countries Economic Quaterly (January 2012). In: *European Comission*, dostupné online: http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/cpaceq/documents/cceq_2011_q4_en.pdf, s. 29-31, (24. 2. 2012).

European Commission proposes to waive the short-term visa requirement for the citizens of Albania and Bosnia and Herzegovina: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/218&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, (15. 3. 2012).

EU-Western Balkans Summit – Declaration. In: *European Commission*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/thessaloniki_summit_en.htm, (10. 9. 2011).

Gallup Balkan monitor (2010): Focus on Bosnia and Herzegovina: http://www.balkan-monitor.eu/files/Gallup_Balkan_Monitor-Focus_On_Bosnia_and_Herzegovina.pdf, (10. 3. 2012).

I am Concerned with How Easily Accusations About Attempts to Control Police are Made: <http://www.eupm.org/Details.aspx?ID=3756&TabID=9>, (24. 2. 2012).

Interview: <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/english/interview.html>, (24. 8. 2011).

Interview with HR/EUSR Valentin Inzko: BH is a sovereign country: <http://www.eusrbih.org/media/interviews/1/?cid=6136,1,1>, (13. 9. 2011).

Историат: <http://www.snsd.org/dnn/Default.aspx?tabid=54&language=en-GB>, (6. 2. 2012).

JAVŮRKOVÁ, B. (2008): Miroslav Lajčák - muž, ktorý riadi Bosnu: http://www.izurnal.sk/index.php?Itemid=89&id=2394&option=com_content&task=view, (31. 8. 2011).

КОРАЦИ 3a будућност: <http://www.snsd.org/dnn/Portals/0/Dokumenti/koraci%20za%20buducnost2010.pdf>, (6. 2. 2012).

Lajčák bude zatiaľ ministrom na pol plynu. Je vo vláde i v Bosne: <http://www.sme.sk/c/4279739/lajcak-bude-zatial-ministrom-na-pol-plynu-je-vo-vlade-i-v-bosne.html>, (31. 8. 2011).

LARGENTAYE, B.; et. al. (2006): Forgiveness and a promise Advocating a more regional approach to the Balkans by the EU. In: *Notre Europe*, N°21, dostupné online: <http://www.notre-europe.eu/fileadmin/IMG/pdf/PolicyPaper21-en-Annex.pdf>, s. 21, (10. 9. 2011).

Lična Karta Stranke Demokratske Akcije: <http://www.sda.ba/licnakarta/>, (3. 2. 2012).

Mandate: <http://www.eupm.org/OurMandate.aspx>, (23. 9. 2011).

Milorad Dodik -- One Foot In Bosnia, But His Heart In Serbia. In: *Radio Free Europe Radio Liberty*, dostupné online: http://www.rferl.org/content/Milorad_Dodik_One_Foot_In_Bosnia_But_His_Heart_In_Serbia/1617635.html, (9. 9. 2011).

Miroslav Lajčák Succeeds Christian Schwarz-Schilling: http://www.ohr.int/ohr-dept/preso/pressr/default.asp?content_id=40095, (30. 8. 2011).

Neúspech Bosny bude aj zlyhaním EÚ: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/neuspech-bosny-bude-aj-zlyhanim-eu-013769>, (15. 9. 2011).

Odluka o utemeljenju: <http://www.hdz1990.org/category/hdz1990/utemeljenje/>, (4. 2. 2012).

Overview: <http://www.eupm.org/Overview.aspx>, (23. 9. 2011).

5. Kongres Programska Deklaracija SDA 2009-2013: http://sda.ba/download/programska_deklaracija.pdf, (3. 2. 2012).

PIC Bonn Conclusions: http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=5182, (14. 3. 2011).

Priručnik Za Vođenje Predizborne Kampanje 2010. Godine: <http://zabih.ba/pdf/ProgramSBIH.pdf>, (5. 2. 2012).

Политички програм: <http://www.snsd.org/dnn/Portals/0/Dokumenti/politickiProgram.pdf>, (6. 2. 2012).

Програм: <http://www.pdpinfo.net/sadrzaj.php?id=141>, (7. 2. 2011).

Programska deklaracija: <http://www.hdz1990.org/category/hdz1990/programska-deklaracija/>, (4. 2. 2012).

Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Bosnou a Hercegovinou na období 2006 – 2010: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1635/Bosna_a_Hercegovina.pdf, s. 9, (11. 9. 2011).

Program Socijaldemokratske Partije Bosne I Hercegovine: http://www.sdp.ba/dokumenti/dokumenti/PROGRAM_SDP_BiH.pdf, (5. 2. 2012).

Програм Српске Демократске Странке: http://www.sdsrs.com/sajt/dokumenti/Program_SDS.pdf, (7. 2. 2012).

Program Strany za Bosnu a Hercegovinu na období 2011-2015: http://zabih.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=157&Itemid=53, (5. 2. 2011).

Remarks by High Representative and EU Special Representative Valentin Inzko At a Meeting of the European People's Party Panel on 'EU Responsibilities in Region': http://www.ohr.int/ohr-dept/press/presssp/default.asp?content_id=45832, (24. 2. 2012).

Савез независних социјалдемократа, Политички програм: <http://www.snsd.org/dnn/Portals/0/Dokumenti/statut.pdf>, (6. 2. 2012).

Sažetak Izbornog Programa HDZ BiH za Razdoblje 2010 – 2014: <http://www.hdzbih.org/e-dokumenti/hdz-bih.html>, (4. 2. 2012).

Sdělení Komise Evropskému Parlamentu a Radě Strategie rozšiřování a hlavní výzvy v období 2010–2011. In: *Evropská komise*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_cs.pdf, s. 39-45, (7. 9. 2011).

Situace v Bosně se ani po volbách neuklidní: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/103164-situace-v-bosne-se-ani-po-volbach-neuklidni/>, (2. 2. 2012).

Situácia v Bosne je vraj znepokojivá: <http://www.sme.sk/c/5317029/situacia-v-bosne-je-vraj-znepokojiva.html>, (2. 9. 2011).

Slovenský správca Bosny opäť Osobnosťou roka: <http://www.sme.sk/c/3654947/slovensky-spravca-bosny-opat-osobnostou-roka.html>, (31. 8. 2011).

Sorensen formally assumes office as EU special representative to Bosnia: <http://www.idividi.com.mk/english/world/707780/>, (20. 2. 2012).

Speech by the High Representative for Bosnia and Herzegovina, Ambassador Wolfgang Petritsch at the Steering Board Ministerial Meeting: http://www.ohr.int/ohr-dept/press/presssp/default.asp?content_id=3339, (15. 2. 2012).

Speech by High Representative and EU Special Representative Valentin Inzko "Bosnia and Herzegovina between Dayton & Europe: Current & Future Challenges" French Institute for International Relations: http://www.ohr.int/print/?content_id=45976, (14. 9. 2011).

Speech by High Representative and EU Special Rrepresentative Valentin Inzko on BiH's Path to the EU and the Role of Regional Cooperation: <http://www.eusrbih.org/media/speeches/1/?cid=6132,1,1>, (13. 9. 2011).

Srbové v Bosně chystají referendum o nezávislosti: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=660544>, (2. 2. 2012).

Српска демократска странка Статут: http://www.sdsrs.com/sajt/dokumenti/Statut_SDS.pdf, (7. 2. 2012).

Sticanje članstva u EU: http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/evropska_unija/sticanje_clanstva_u_eu/default.aspx?id=45, (10. 9. 2011).

The European Union is ready to assist BiH: http://www.atlanticinitiative.org/index.php?option=com_content&view=article&id=384%3Athe-european-union-is-ready-to-assist-bih&catid=44%3Anewsletter&Itemid=130&lang=en, (24. 2. 2012).

The General Framework Agreement: Annex 10 Agreement on Civilian Implementation: http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=366, (24. 2. 2012).

The Mandate of the OHR: http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/default.asp?content_id=38612, (8. 8.2011).

The Peace Implementation Council and its Steering Board: http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=38563, (10. 8.2011).

TOLČINSKÝ, A. (2010): Alexander Tolčinský: Občané BaH a Albánie bez víz do Evropy: <http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/zprava/alexander-tolcinsky-obcane-bah-a-albanie-bez-viz-do-evropy--808385>, (15. 3. 2012).

Tuđmanov miljenik, Jelavićev izabranik: <http://www.bhdani.com/arhiva/273/t27314.shtml>. (4. 2. 2012).

Ústava Bosny a Hercegoviny http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf, (20. 1. 2012).

V Bosne narastá napätie pred Balkánskym summitom: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/v-bosne-rastie-napatie-pred-balkanskym-summitom-015187>, (24. 2. 2012).

Využití pravomocí Bonn powers Vysokými představiteli <http://www.ohr.int/decisions/archive.asp> (30. 7. 2011).

Weekly column by Christian Schwarz-Schilling, High Representative for BiH "Bosnia and Herzegovina's Peace and Security Will Not Be Placed at Risk": http://www.ohr.int/ohr-dept/presso/prespa/default.asp?content_id=38971, (30. 8. 2011).

Zašto HDZ 1990?: <http://www.hdz1990.org/category/hdz1990/zastohdz/>, (4. 2. 2012).

Země na cestě k členství v EU. In: *Evropská komise*, dostupné online: http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/countries-on-the-road-to-membership/index_cs.htm, (10. 9. 2011).

ZUKIC, N. (1996): Contents: http://www.hri.org/news/balkans/bosnet/1996/96-01-07_1.bos.html (10. 8. 2011).

9. RESUMÉ

This diploma work deals with political system of Bosnia and Herzegovina after acceptance of Dayton peace agreement. Application of consociative model of democratic political system in Bosnia and Herzegovina is the main aim of this diploma work. We were working on the assumption that Bosnia and Herzegovina is a country in which are applied consociative elements not only in constitutional text.

Theoretical part is focused on Lijphart Theory of consociative democracy. Lijphart engaged his early works to consociative democracy however he modified his original theory and arrived at consensual democracy. This type of democracy is briefly mentioned. There are also mentioned some critics of initiate concepts as for example G. Sartori, S. Halpern or M. Novák. Opinions of these critics are also interesting nevertheless we identify ourselves with no applicability or defective applicability of consensual democracy.

We deal with operation of political system in Bosnia and Herzegovina after 1995 in the second part of this bachelor work. Dayton peace agreement, which officially closed the war conflict in BiH, is a source and base of constitutional law in this country. The aim of this work is following of consociative elements in political system of BiH in central level. We investigated national elections for analyzing the political system. On its basis we monitored behaviour of political representatives to realize if they exploit the means of consociative democracy (for example willingness to reach consensus and preservation of political system, formation of elaborated coalition or preservation of proportional coalition, etc.).

It was necessary to deal with international association, which still operates in BiH, for the entire analysis. We particularly monitored the function of OHR a EUSR. It was also necessary to contemplate future of BiH, for example if BiH is able to become the member of European Union soon.

On the basis of analysis of political system of Bosnia and Herzegovina we realized that there are consociative elements in given constitutional text. The idea of consociation is not fully accomplished in practise because political representatives are not able to cooperate because of their different opinions.

Bosnia and Herzegovina is not classical example of country in which is ambition of consocialism fulfilled as commonly respected fact.

10. PŘÍLOHY

Příloha číslo 1 Schéma demokratických režimů dle A. Lijpharta

		STRUKTURA SPOLEČNOSTI	
		HOMOGENÍ	PLURALISTICKÁ
C H O V Á N Í	KOALESCENTNÍ SPLÝVAJÍCÍ	Depolitizová demokracie (ne/stabilní)	Konsociační demokracie (stabilní)
	E L I T	SOUPEŘIVÉ	Dostředivá demokracie (stabilní)

Zdroj: (Lijphart 1977: 106)

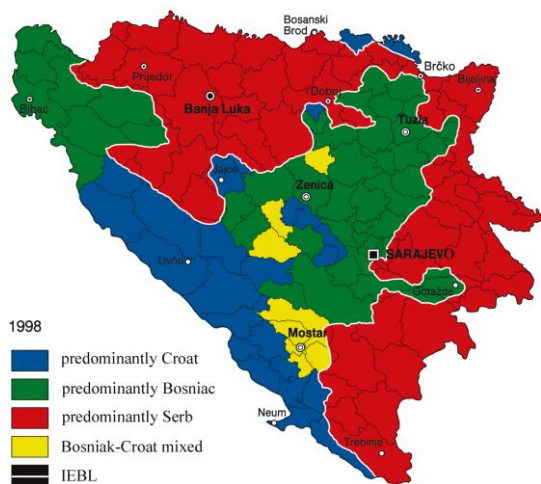
Příloha číslo 2 Exekutivně-stranická a federálně-unitární dimenze

EXEKUTIVNĚ-STRANICKÁ DIMENZE		FEDERÁLNĚ-UNITÁRNÍ DIMENZE	
VĚTŠINOVÁ DEMOKRACIE	KONSENSUÁLNÍ DEMOKRACIE	VĚTŠINOVÁ DEMOKRACIE	KONSENSUÁLNÍ DEMOKRACIE
JEDNOBAREVNÉ VLÁDY	VÍCESTRANICKÉ VLÁDY	CENTRALIZOVANÁ VLÁDA	DECENTRALIZOVANÁ VLÁDA
VLIV EXEKUTIVY NAD LEGISLATIVOU	EXEKUTIVNĚ-LEGISLATIVNÍ VVÁŽENÍ MOCÍ	JEDNOKOMOROVÝ PARLAMENT	DVOUKOMOROVÝ PARLAMENT
BIPARTISMUS	MULTIPARTISMUS	FLEXIBILNÍ ÚSTAVA	RIGIDNÍ ÚSTAVA
VĚTŠINOVÝ VOLEBNÍ SYSTÉM	PROPORČNÍ VOLEBNÍ SYSTÉM	POSLEDNÍ SLOVO NÁLEŽÍ LEGISLATIVĚ	POSLEDNÍ SLOVO NÁLEŽÍ ÚSTAVODÁRNÉ INSTITUCI
PLURALITNÍ SYSTÉM ZÁJMOVÝCH SKUPIN	KORPORATIVISTICKÝ SYSTÉM ZÁJMOVÝCH SKUPIN	ZÁVYSLOST CENTRÁLNÍ BANKY NA EXEKUTIVĚ	NEZÁVYSLOST CENTRÁLNÍ BANKY NA EXEKUTIVĚ

(Lijphart 1999: 3-4)

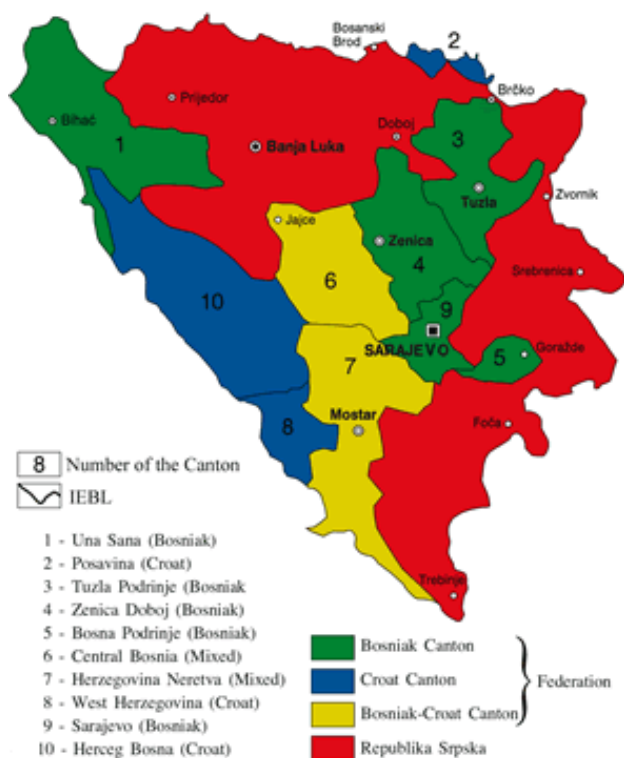
Příloha číslo 3 Etnická struktura Bosny a Hercegoviny v roce 1998

Ethnic composition in 1998

Zdroj: Internetové stránky OHR <http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/ethnic-composition-after-the-war-in-1998.gif> (1. 3. 2012).

Příloha číslo 4 Dělení Federace Bosny a Hercegoviny na kantony

Zdroj: Internetové stránky OHR <http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/federation-of-biha.gif> (1. 3. 2012).

Příloha číslo 5 Výsledky voleb na celostátní úrovni v roce 1996

Strana	Mandáty	Hlasy %	FBaH	RS
SDA	19	37,92	16	3
SDS	9	24,11	0	9
HDZ	8	14,1	8	0
ZL	2	5,68	2	0
NSSM	2	5,67	0	2
SBAH	2	3,91	2	0
Ostatní	0	8,61	0	0

Zpracováno dle <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=277> (20. 4. 2011).

Příloha číslo 6 Výsledky voleb na celostátní úrovni v roce 1998

Strana	Mandáty	Hlasy %	FBaH	RS
KCD	17	33,83	14	3
HDZ	6	11,59	6	0
Sloga	4	12,44	0	4
SDS	4	9,43	0	4
SDP	4	9,26	4	0
SRS	2	6,87	0	2
SD	2	3,37	2	0
NHI	1	2,32	1	0
RS RS	1	1,6	0	1
DNZ	1	1,24	1	0
Ostatní	0	8,05	0	0

Zpracováno dle <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=277> (20. 4. 2011).

Příloha číslo 7 Výsledky voleb na celostátní úrovni v roce 2000

Strana	Mandáty	Hlasy %	FBaH	RS
SDP	9	18	8	1
SDA	8	18,76	7	1
SDS	6	16,68	0	6
HDZ	5	11,39	5	0
SBaH	5	11,34	4	1
PDP	2	6,39	0	2
SNSD/DPS	1	5,09	0	1
SP RS	1	2,61	0	1
SNS BP	1	1,89	0	1
NHI	1	1,58	1	0
DNZ	1	1,21	1	0
BPS	1	1,16	1	0
DSP	1	1,07	1	0
Ostatní	0	2,73	0	0

Zpracováno dle <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=277> (20. 4. 2011).

Příloha číslo 8 Výsledky voleb na celostátní úrovni v roce 2002

Strana	Mandáty	Hlasy %	FBaH	RS
SDA	10	21,92	9	1
SBaH	6	11,07	5	1
SDS	5	14,04	0	5
K HDZ	5	9,48	5	0
SDP	4	10,43	4	0
SNSD	3	9,8	0	3
PDP	2	4,61	0	2
SRS	1	2	0	1
SP RS	1	1,91	0	1
BOSS	1	1,54	1	0
SPU	1	1,43	1	0
DNZ	1	1,39	1	0
NHI	1	1,37	1	0
EB HDU	1	1,33	1	0
Ostatní	0	7,68	0	0

Zpracováno dle <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=277> (20. 4. 2011).

Příloha číslo 9 Výsledky voleb na celostátní úrovni v roce 2006

Strana	Mandáty	Hlasy %	FBaH	RS
SDA	9	29,21	8	1
SNSD	7	46,92	0	7
SBaH	8	27,15	7	1
SDP	5	15,4	5	0
SDS	3	19,46	0	3
HDZ	3	7,99	3	0
HDZ 1990	2	6,1	2	0
PDP	1	5,08	0	1
BPS	1	4,41	1	0
DNS	1	3,56	0	1
NSRzB	1	3,22	1	0
DNZ	1	1,9	1	0

Vlastní zpracování dle <http://www.osce.org/odihr/elections/bih/23945> (26. 1. 2012).

Příloha číslo 10 Výsledky voleb na celostátní úrovni v roce 2010

Strana	Mandáty	Hlasy %	FBaH	RS
SNSD	8	43,3	0	8
SDP	8	26,07	8	0
SDA	7	19,4	7	0
SDS	4	22,19	0	4
SBB	4	12,16	4	0
HDZ	3	10,99	3	0
SBaH	2	7,25	2	0
PDP	1	6,45	0	1
HDZ 1990-HSP	2	4,86	2	0
NSRZB	1	4,81	1	0
DNS	1	4,59	0	1
DNZ	1	1,45	1	0

Vlastní zpracování dle <http://www.osce.org/odihr/74612> (30. 1. 2012).

Příloha číslo 11 Využití pravomocí *Bonn powers* Vysokými představiteli

Rok	Využití Bonn Powers	Odvolání jednotlivců	Zrušená rozhodnutí
1997	1	0	0
1998	29	6	0
1999	90	32	0
2000	86	28	0
2001	54	14	0
2002	153	21	0
2003	96	7	0
2004	158	6	0
2005	91	4	30
2006	57	0	22
2007	37	1	2
2008	12	1	1
2009	31	2	7
2010	10	0	6
2011	10	0	1
2012	1*	1	0

* Údaje k 28. 3. 2012

Vlastní zpracování dle <http://www.ohr.int/decisions/archive.asp> (30. 7. 2011).

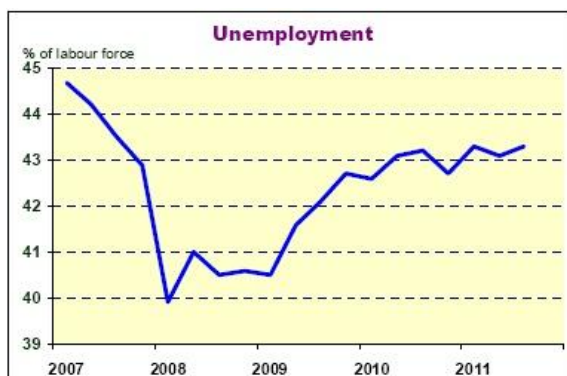
Příloha číslo 12 Splnění 5 cílů a 2 podmínek k uzavření OHR, graficky znázorněno

	5+2	Dayton	2003 Implementační plán mise OHR	Realizace	Další vysvětlení
Cíl 1	Rezoluce státního majetku	NEZMÍNĚNO	Posílení kapacity vládních institucí, zejména na úrovni státu	NEREALIZOVÁNO	Majetek pochází z řad dohod podepsaných mezi nástupnickými státy bývalé Jugoslávie. Záleží na různých úrovních pravomocích v BaH, jak majetek rozdělit.
Cíl 2	Rozdělení majetku obrany	NEZMÍNĚNO	Kterým se stanoví civilní vedení na státní úrovni, kontrolu nad ozbrojenými silami, reformu bezpečnostního sektoru s cílem připravit cestu do Euroatlantických struktur.	NEREALIZOVÁNO	V průběhu reformy obrany v BaH, bylo 69 objektů definováno, jako potřebné pro ozbrojené síly. Tato část státního majetku je považována za majetek obrany. NATO trvá na tom, že BaH převezme odpovědnost za vlastnictví zmíněných 69 objektů.
Cíl 3	Konečné rozhodnutí ohledně statusu Brčka		Integrace Brčka	Částečně realizováno	V roce 2009 přijal parlament BaH první požadavek ke změně ústavy, který by obnovoval právní postavení distriktu Brčko, který se stal vládní jednotkou pod suverenitou BaH. Jeho území je definováno jako tzv. condominium entit. Problémy však přetrvávají, neboť Brčko není právně součástí žádné elektrické sítě v BaH. Vysoký představitel tuto problematiku uložil zákonem v září 2009, ale RS to odmítla publikovat v Úředním věstníku.

	Fiskální udržitelnost		Reforma ekonomie		
4	Dohoda o permanentní ITA metodologický koeficient	NEZMÍNĚNO	Daňová reforma, včetně zavedení slučitelných požadavků s EU, zejména DPH	Zrealizováno v červnu 2008	
Cíl	Zřízení Národní Fiskální Rady	NEZMÍNĚNO	NEZMÍNĚNO	Zrealizováno v červnu 2008	
5	Zakotvení právního státu		Zakotvit pravidlo zákona		
Cíl	Přijetí strategie ohledně válečných zločinů	NEZMÍNĚNO	Zajistit, aby extrémní nacionalisté, váleční zločinci a jejich organizované zločinecké sítě nemohli zvrátit realizaci míru	Zrealizováno v prosinci 2008	
	Přijetí zákona ohledně cizinců a poskytnutí azylu	NEZMÍNĚNO	NEZMÍNĚNO	Zrealizováno v prosinci 2008	
	Přijetí Národní spravedlnosti ohledně strategie reformy sektoru	NEZMÍNĚNO	Restrukturalizace soudů a zastupitelství	Zrealizováno v prosinci 2008	
Podmínka 1	Podepsání Stabilizační a Asociační dohody	NEZMÍNĚNO	S cílem zajistit integraci BaH do evropských struktur	Zrealizováno v prosinci 2008	
Podmínka 2	Pozitivní hodnocení situace v BaH PIC SB	NEZMÍNĚNO	NEZMÍNĚNO	Nerealizováno	Jakmile se splní udaná kritéria, rozhodnou země PIC o uzavření OHR

Zpracováno dle www.ceps.be/ceps/download/3918 (3. 9. 2011).

Příloha číslo 13 Vývoj nezaměstnanosti v Bosně a Hercegovině

Zdroj:

http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/cpaceq/documents/ceq_2011_q4_en.pdf (24. 2. 2012).

Příloha číslo 14 Vývoj inflace v Bosně a Hercegovině

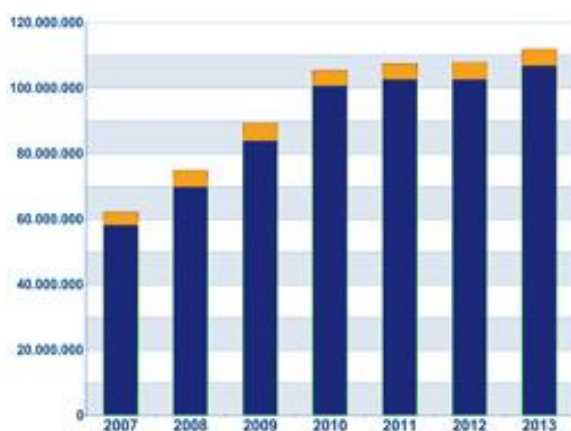

Zdroj:

http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/cpaceq/documents/ceq_2011_q4_en.pdf (24. 2. 2012).

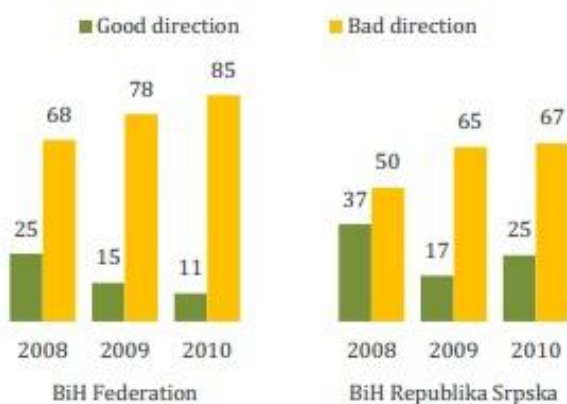
Příloha číslo 15 Finanční pomoc Bosně a Hercegovině

Komponent	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
 Pomoc při transformaci a budování institucí	58,136,394	69,854,783	83,900,000	100,688,099	102,681,861	102,670,995	106,870,228
 Přeshraniční spolupráce	3,963,606	4,945,217	5,207,746	4,696,495	4,746,425	5,197,353	4,942,041
Celkem	62,100,000	74,800,000	89,107,746	105,384,594	107,428,286	107,868,348	111,812,269

Zpracováno dle http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidates/bosnia_and_herzegovina/financial-assistance/index_en.htm?id=keydoc#library (12. 9. 2011).

Příloha číslo 16 Spokojenost obyvatelstva BaH se současným vývojem v BaH

Zdroj: http://www.balkan-monitor.eu/files/Gallup_Balkan_Monitor-Focus_On_Bosnia_and_Herzegovina.pdf (10. 3. 2012)